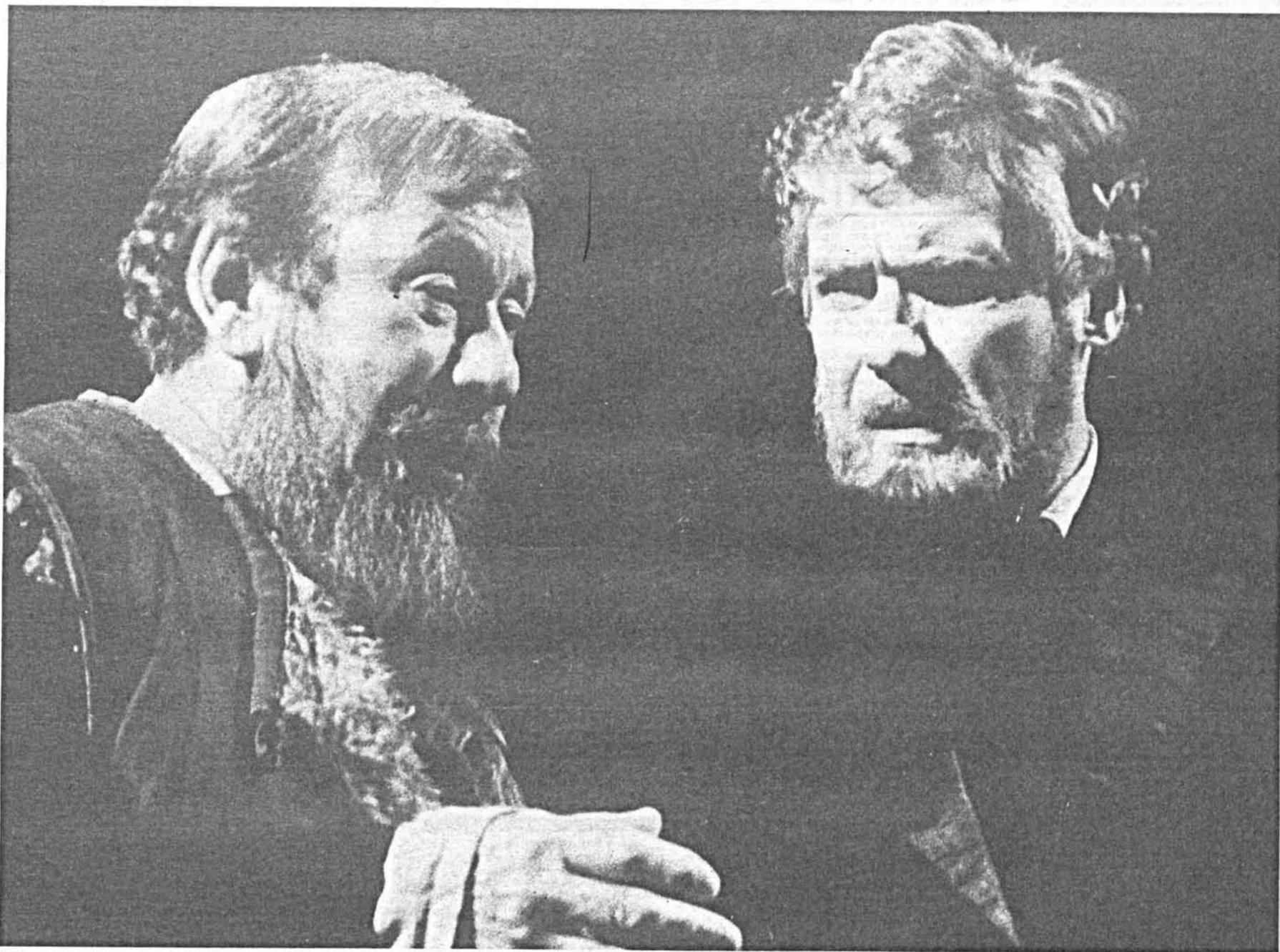

Літаратура і Мастацтва

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

ПЯТНІЦА, 1 кастрычніка 1982 г. ● № 39 (3137) ● Выходзіць з 1932 г. ● Цана 10 кап.

Сцэна са спектакля «Ягор Булычоў і іншыя». У ролі Даната — заслужаны артыст БССР І. РАЖБА, Ягора Булычова — народны артыст СССР Р. ЯНКОУСКІ.

І СЁННЯ ЖЫВЕ СПАДЧЫНА

Дзяржаўнаму рускаму драматычнаму тэатру БССР імя М. ГОРКАГА — 50 гадоў

Крочыш па вуліцы Валадарскага, і заўсёды гэты будынак з шасцю белымі калонамі паўстае перад табой нечакана. Здаецца, ужо колькі разоў быў тут!.. А ён — нечаканы. Знаёмы і нечаканы.

Так, тут стала прапісаны тэатр. Дзяржаўны рускі драма-

тычны тэатр БССР імя М. Горкага. Сёння ён святкуе паўвекавы юбілей.

Чым здзівіць сёння яго сцэна, як здзіўляе, бывае, раптам сама постаць яго будынка?

Тэатр сёння і паўстагоддзя назад... «Ягор Булычоў і ін-

шыя» тады і на пяцьдзесят гадоў пазней... Гэтыя два спектаклі быццам у рамках абхапілі ўсю гісторыю рускай драмы ў нашай рэспубліцы ў савецкія гады. Яны запрашаюць яшчэ раз пагартыць гэтую гісторыю, самыя яскравыя і памятныя яе старонкі.

Як гэта зрабіць? Разгорнем газеты і часопісы — і яшчэ параўнаўча свежыя, белыя, і пажоўклыя ўжо. Перачытаем кніжкі. Перагледзім тэатральны фоталетапіс, перабярём праграмкі прэм'эрных спектакляў з аўтаграфамі пастаноўшчыкаў і вядучых выканаўцаў. (Вельмі прыемны, між іншым, заняткаў: паступова адчуваеш

атмасферу, «водар» часоў мінулых)...

Ды нішто не можа замяніць жывой гутаркі з чалавекам, з людзьмі, на якіх адбілася гісторыя, якія самі і рабілі яе. Людзей, якія былі і застаюцца ўдзельнікамі і сведкамі таго вялікага і складанага жыцця, якое штогадзінна адбываецца за тэатральнымі кулісамі і на падмостках.

Пазнаёміць са старонкамі гісторыі рускага тэатра БССР я прашу народную артыстку БССР Ганну Браніславаўну Абуховіч.

Падарожжа наша будзе праходзіць... па звычайным з выгляду вучнёўскім сшытку для пісьма. Зусім звычайным — у зялёнай вокладцы, старонкі

якога разлічаны на некалькі стаўбоў: год, назва спектакля, дата прэм'еры, рэжысёр, акцёры. І — усё! Плюс, праўда, успаміны актрысы ў дадатак.

Калі ласка, Ганна Браніславаўна!..

— Вельмі доўгую размову мы з вамі пачынаем. Колькі ўсяго было! Жыццё тэатра гэта ж не роўная вуліца, усянае здаралася — і шалёныя апладысменты, «бравы!» і лўныя правалы... А вайна... Ды паспрабуем. На навуковую манаграфію мы з вамі не прэтэндзем, а вось успомніць ёсць што.

Бачыце, наля першых запісаў у сшытку пазначаны 1936 год. У тым годзе я разам з Д. А. Арловым, А. Я. Данцаі, іншымі акцэрамі прыехала ў Магілёў. Да Кумельскага. Так тады і казалі: «Да Кумельскага»... Вядомы і аўтарытэтны быў лідэр рускай

(Працяг на стар. 10-11).

ПРАЎДА ВЯЛІКАГА НАРОДА

60-годдзю ўтварэння СССР прысвечана мастацка-публіцыстычная кінапапая «Праўда вялікага народа», работа над якой заканчваецца на буйнейшых кінастудыях краіны. Яна ствараецца па заказе Цэнтральнага тэлебачання.

Адзінаццаць поўнаметражных фільмаў — «Слова аб партыі», «Справа гонару», «Радзімая зямля», «Наша агульная справа», «Што такое Савецкая ўлада?», «Наш бацькоўскі дом», «Ахоўваючы мір», «Сям'я», «Усё лепшае ў табе», «Ці хочучы рускія вайны?», «Савецкі характар» складуць маштабную кінапанараму, якая расказвае аб жыцці савецкага народа, аб шматграннай дзейнасці Камуністычнай партыі і Савецкага ўрада ў імя шчасця людзей, накіраванай на захаванне і ўмацаванне міру ва ўсім свеце.

«Праўда вялікага народа» развівае слаўныя традыцыі, закладзеныя шырокавядомымі кінапапаямі «Вялікая Айчынная» і «За ўсё даражэй». Эпірам расказа аб найбольш значных падзеях апошніх дзесяцігоддзяў у жыцці савецкага грамадства. Як ніколі шырока

ажыццяўляецца творчае супрацоўніцтва цэнтральных і рэспубліканскіх кінастудый. У новай рабоце ўдзельнічаюць вядучыя майстры экрану Масквы і Ленінграда, РСФСР і Украіны,

Грузіі і Літвы, Казахстана і Узбекістана.

Галоўны кансультант — Г. Э. Цуканаў. Мастацкі кіраўнік кінапапаяі — вядомы кінарэжысёр і драматург заслужаны дзеяч мастацтваў РСФСР Б. Рычкоў. Сцэнарый ўсіх адзінаццаці фільмаў напісалі А. Захараў, Б. Рычкоў і Я. Самацыйкін. Вядучымі ў фільмах выступяць вядомыя майстры савецкай культуры — пісьменнікі Ч. Айтматаў, Р. Гамзатаў, У. Карпаў, акцёры М. Ульянаў, В. Ціханаў, К. Лаўроў, Д. Банінін, Л. Чурсіна, В. Санаеў, Р. Чхінвадзе, Ю. Каюраў.

Спецыяльна для кінапапаяі «Праўда вялікага народа» карэспандэнты савецкага тэлебачання ўзялі інтэрв'ю ў многіх краінах свету. Музыку да фільмаў напісаў малады кампазітар Г. Маўсесян. Песні на вершы Р. Раждзвенскага выконваюць І. Кабзон, В. Кікабідзе і Л. Лешчанка.

Мастацка-публіцыстычная кінапапая будзе паказана па Цэнтральнаму тэлебачанню на працягу 60-годдзя ўтварэння СССР.

ТАСС.

ЖЫВЫЯ ВЫТОКІ КУЛЬТУРЫ СЛАВЯН

Сёння ў Мінску завяршае сваю работу міжнародная навуковая канферэнцыя «Славянскія культуры і сусветны культурны працэс», у рабоце якой прынялі ўдзел каля двухсот вучоных Аўстрыі, Балгарыі, Вялікабрытаніі, Венгрыі, ГДР, Грэцыі, Даніі, СССР, Індыі, Югаславіі і іншых краін. Урачыстае адкрыццё гэтага важнага навуковага форуму, што праводзіцца ў рамках праекта ЮНЕСКО і Міжнароднай асацыяцыі па вывучэнні і распаўсюджванні славянскіх культур, адбылося ў аўторак. Ганаровае права зрабіць гэта было даручана старшыні арганізацыі канферэнцыі акадэміку Акадэміі навук БССР М. Бірылу.

Да ўдзельнікаў канферэнцыі звярнулася намеснік Старшынні Савета Міністраў БССР Н. Л. Сняжкова. Яна сказала:

— Дазвольце мне па даручэнні ўрада Беларускай ССР сардэчна вітаць вас, вучоных-славянаў розных краін. Ваш прадстаўнічы форум заклікан разгледзець важныя і рознабаковыя аспекты гісторыі культуры славянскіх народаў, укладу славянскай цывілізацыі ў развіццё сусветнай культуры і ўзаемнае ўзбагачэнне культур розных народаў свету.

У сучаснай складанай міжнароднай абстаноўцы сустрэчы вучоных розных краін, якія займаюцца праблемамі культуры, маюць важнае значэнне, таму што супрацьпастаўляюць фарміруе грамадскую думку, збліжае і духоўна ўзбагачае людзей, вучыць народы да павягай адносіцца адзін да аднаго.

На працягу святкавання 60-годдзя ўтварэння СССР як саюзнай многанациональнай дзяржавы нам, савецкім людзям, асабліва блізка і зразумела думка аб раўнапраўі і каштоўнасці культуры ўсіх народаў — вялікіх і малых, — бо кожная нацыя ўносіць свой уклад у скарбніцу сусветнай культуры.

Беларуская ССР, як і іншыя брація рэспублікі нашай краіны, прайшла вялікі шлях гістарычнага, эканамічнага і сацыяльнага развіцця і мае багатую культурную спадчыну. Уражальных поспехаў рэспубліка дасягнула за гады Савецкай ўлады ў брацкай сям'і народаў Савецкага Саюза.

У дні вашага знаходжання ў Мінску нашы дзяржаўныя органы, грамадскія арганізацыі пастараюцца з улікам пажаданняў і інтарэсаў удзельнікаў канферэнцыі прадставіць вам магчымыя для знаёмства з дзейнасцю ўстаноў навукі і культуры, з уасобленымі ў жыцці творчымі задумами архітэктараў і скульптараў, з творамі беларускіх пісьменнікаў, мастакоў, кампазітараў.

Пры гэтым хачу падкрэсліць, што і горадабудаўніцтва, і перабудова беларускіх вёсак, і стварэнне матэрыяльнай базы культуры прайшла ў рэспубліцы ў нялёгкіх умовах, звязаных з велізарнымі стратамі ў гады вайны. Вы будзеце знаёмыя з экспазіцыяй музея гісторыі Вялікай Айчынай вайны, наведзеце мемарыяльны комплекс «Хатынь», дзе адлюстраваны герайчныя стэрны барыцы савецкага народа з фашызмам, дакументальна

прадстаўлены маштабы людскіх і матэрыяльных страт, прычынёных рэспубліцы ў выніку фашыскай агрэсіі. У Беларусі загінулі 2 мільёны 230 тысяч чалавек — жонкі чацвёртыя яе жыжар. Сотні населеных пунктаў спалены разам з людзьмі. Была разбурана народная гаспадарка, у руіны ператвораны гарады і вёскі.

І толькі дзякуючы бескарэлівай брацкай дапамозе ўсіх народаў нашай вялікай Радзімы рэспубліка змагла за кароткі тэрмін не толькі аднавіць разбураную гаспадарку, але і дабіцца велізарных поспехаў у эканамічным і сацыяльна-культурным развіцці.

З асаблівым задавальненнем хачу адзначыць, што ў рамках рознабаковай праграмы канферэнцыі прадугледжана правядзенне «круглых сталаў», прысвечаных 1500-годдзю Кіева і 100-годдзю з дня нараджэння заснавальнікаў беларускай савецкай літаратуры, народных паэтаў Беларусі Янкі Купалы і Якуба Коласа.

Ад імя Савета Міністраў Беларускай ССР дазвольце пажадаць вам плённай работы і выказаць упэўненасць у тым, што ваша канферэнцыя ўнёсе дастойны ўклад у справу развіцця міжнароднага супрацоўніцтва ў галіне культуры і інтарэсах умацавання міру і ўзаемаразумення паміж народамі!

Удзельнікі канферэнцыі — філосафы, гісторыкі, літаратуразнаўцы, фальклірысты, мовазнаўцы, спецыялісты іншых грамадскіх навук — на працягу чатырох дзён абмеркавалі шырокае кола праблем, зместам сваім звязаных са станаўленнем і развіццём духоўнай дзейнасці славян, узаемаабменам культурнымі каштоўнасцямі ў наш час.

Адбыліся пасяджэнні трох секцый па тэмах: «Славянскія культуры ў старажытнасці і ў эпоху Сярэднявечча», «Славянскія культуры новага часу», «Славянскія культуры ў XX стагоддзі».

У чацвер у ДOME літаратуры ў рамках канферэнцыі быў праведзены «круглы стол» на тэму: «Класікі беларускай літаратуры Янка Купала і Якуб Колас у кантэксце славянскіх літаратур». Уступным словам адкрыў пасяджэнне яго член-карэспандэнт Акадэміі навук БССР, народны пісьменнік Беларусі, Герой Сацыялістычнай Працы І. Шамякін. Расказаўшы аб тых мерапрыемствах, якія прайшлі ўжо ў рэспубліцы і праводзяцца цяпер у сувязі са 100-годдзем з дня нараджэння народнага песняроў, ён выказаў упэўненасць, што гаворка за «круглым сталом» пашырыць уяўленне прысутных аб ролі і месцы Купалы і Коласа ў жыцці славянскіх літаратур, паслужыць новым штуршком да вывучэння іх творчасці.

У абмеркаванні ўзнятага пытання прынялі актыўны ўдзел замежныя вучоныя, пісьменнікі, беларусія навукоўцы. Правядзенне міжнароднай канферэнцыі ў Мінску — прызнанне высокага аўтарытэту вучоных рэспублікі, якія паспяхова і плённа працуюць над надзвычайнымі праблемамі славянскіх культур.

ПАСЯДЖЭННЕ «КРУГЛАГА СТАЛА»

«Дружба народаў — дружба літаратур» — тэма чарговага «круглага стала», які правяла рэдакцыя часопіса «Літаратурное обозрение». У гаворцы, прысвечанай 60-годдзю ўтварэння СССР, прынялі ўдзел вядомыя савецкія крытыкі і празаікі.

Аб поспехах беларускай літаратуры ў расквітні тэмы дружбы, братэрства народаў, пралетарскага інтэрнацыяналізму на пасяджэнні гаварыў лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР Іван Чыгрынаў.

НА ЗЯМЛІ ХАБАРАЎСКАЙ

У чарговы раз прайшлі традыцыйныя Дні савецкай літаратуры ў Хабараўскім краі. Сёлета правядзенне іх было прымеркавана да дзвюх важных дат — 60-годдзя ўтварэння СССР і 60-годдзя вызвалення Далёкага Усходу ад белагардзенаў і інтэрвентаў. Беларускую пісьменніцкую арганізацыю прадстаўляў лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР Р. Барадулін.

Госці пабывалі ў Далёкаўсходнім літаратурным музеі, гутарылі з першым сакратаром Хабараўскага крайкома партыі А. К. Чарных, прынялі ўдзел у літаратурным вечары, што адбыўся ў Палацы культуры прафсаюзаў, сустрэкліся з працаўнікамі краю.

ФЕСТИВАЛЬ ВА УЗБЕКІСТАНЕ

Некалькі дзён сонечны Узбекістан прымаў у сябе прадстаўнікоў многіх народаў — тут праходзіў фестываль савецкай шматнацыянальнай літаратуры, прысвечаны 60-годдзю ўтварэння СССР. Сваё ўрачыстае шэсце ён пачаў у Каракалпакскай АССР, у былой ўскраіне царскай Расіі, што за гады Савецкай ўлады дасягнула небывала культурнага росквіту, а потым пачаў сваё шэсце па ўсім Узбекістане.

Адбыліся літаратурныя вечары, сустрэчы з працаўнікамі братняй рэспублікі, былі праведзены «круглыя сталы», прысвечаны надзвычайна праблемам развіцця шматнацыянальнай савецкай літаратуры.

У фестывалі прынялі ўдзел і беларускія пісьменнікі Вячаслаў Адамчык, Варлен Бечын, Анатоль Вяцінскі, Давід Сімановіч, Нічыпар Пашкевіч.

МАЛАДЫ ПІСЬМЕННІК І БАРАЦЬБА ЗА МІР

Таякая тэма IV Міжнароднай сустрэчы маладых літаратараў краін Азіі і Афрыкі, якая праходзіла ў сталіцы Савецкай Кіргізіі Фрунзе. Удзел у гаворцы аб задачах літаратуры ў сувязі з узрастанай пагрозай міру прынялі ўдзел прадстаўнікі Алжыра, Афганістана, В'етнама, Індыі, Ірданіі, Ірака, Імемена, Конга, Лівана, Манголіі, Нігерыі, Сенегала, Сірыі, Туніса, Шры Ланкі, Эфіопіі, Японіі і СССР. У складзе савецкай дэлегацыі быў і прадстаўнік ад Беларусі Г. Далідовіч.

НЁМАН — РАКА ДРУЖБЫ

Даўнія вытокі сяброўства паміж беларускім і літоўскім народамі. Пачынаюцца яны яшчэ ў сямі мінуўшчыне, а росвіту братэрства і супрацоўніцтва дасягнулі пры Савецкай ўладзе. Традыцыі добрасуседства, супрацоўніцтва знаходзяцца сваё найлепшае пацвярджэнне ў сацыялістычным сабраўніцтве працоўных дзвюх братніх рэспублік.

«Нёман — рака дружбы» — так называюць сваю кнігу, выпушчаную выдавецтвам «Беларусь» да 60-годдзя ўтварэння СССР, І. Граблеўскі. На багаты прыкладах паказвае аўтар жыццё рабочых і калгаснікаў Беларускай і Літоўскай ССР, іх намаганні па ажыццяўленні велічных прадвызначаных XXVI з'езда КПСС і Харчовай праграмы СССР.

Нямала старонак у кнізе прысвечана і культурнаму супрацоўніцтву нашых народаў. Назву раздзела, у якім вядзецца гаворка аб гэтым, І. Граблеўскаму падказалі радкі аднаго з вершаў М. Калачынскага — «Мы сходзімся і песнямі і думкамі».

НОВЫЯ ЛАЎРЭАТЫ ПРЭМІІ ЛЕЊІНСКАГА КАМСАМОЛА БЕЛАРУСІ

Бюро ЦК ЛКСМБ, разгледзеўшы рашэнне Камісіі па прэміях Ленінскага камсамола Беларусі ў галіне літаратуры, мастацтва, журналістыкі і архітэктуры, прысудзіла прэміі Ленінскага камсамола рэспублікі за 1982 год.

Лаўрэатамі сталі пісьменнікі Аляксей ДУДАРАЎ і Васіль ПІГЕВІЧ, мастак Уладзімір ТОУСЦІК, народная дзіцячая студыя выяўленчага мастацтва Палаца культуры тэкстыльшчыкаў г. Мінска, кампазітар Ула-

дзімір БУДНІК, народны піянерскі ансамбль песні і танца рэспубліканскага Палаца піянераў і школьнікаў, народны ансамбль танца «РАЊЦА» Гродзенскага Палаца культуры тэкстыльшчыкаў, народны цырк Гомельскага ордэна Леніна шклозавода імя М. Ламаносава, народны аркестр народных інструментаў Мінскага дзяржаўнага педагагічнага інстытута імя А. М. Горкага, архітэктары Віктар КАРАКА, Вячаслаў ЯЎСЕЕЎ, Аляксандр ЧАДОВІЧ.

ВЕЧАРЫ, СУСТРЭЧЫ

Народны пісьменнік Беларусі Янка Брыль быў госцем навуковых супрацоўнікаў Літаратурных музеяў Янкі Купалы і Максіма Багдановіча, а таксама ас-

пірантаў Інстытута літаратуры імя Янкі Купалы Акадэміі навук БССР.

Сустрэча адбылася ў Літаратурным музеі Я. Купалы. Прысутныя з цікавасцю слухалі ўспаміны госця пра Уладзіслава Францаўну Луцэвіч і Вялянціна Таўлая, пра арганізацыю і стварэнне музея песняра.

Х. ЛЯЛЬКО.

Грамадскі прагляд і абмеркаванне дакументальных фільмаў з цыкла «У вайны не жаночы твар», створаных рэжысёрам, заслужаным дзеячам мастацтваў БССР В. Дашуком па сцэнарыі журналісткі С. Алексіевіч, адбыўся ў рэспубліканскім ДOME работнікаў мастацтваў. Былі паказаны чатыры фільмы «Гэта была не я...», «Стралецкая хата...», «Раніца туманная, раніца сівая», «Я сустрэў вас...», у якіх раскрываюцца няпростыя лёсы жанчын, якія

ў гады Вялікай Айчынай вайны змагаліся з нямецка-фашысцкімі захопнікамі, перажылі ваеннае ліхалецце.

Прысутныя з цікавасцю слухалі выступленні аўтараў аб рабоце над фільмамі, а таксама некаторых герояў стужкі, вэтэранаў вайны. Пра новую работу беларускіх кінадакументалістаў гаварылі таксама народныя артысты СССР Р. Янкоўскі, народны артыст БССР М. Яроманка, крытык Ю. Канэ і іншыя.

З. СОМАЎ.

Літаратурныя сустрэчы, прысвечаныя 100-годдзю з дня нараджэння Якуба Коласа, прайшлі ў Брэсце. Пра неўміручасць творчасці народнага песняра, пра ўшанаванне яго памяці гаварыў старшы навуковы супрацоўнік Літаратурнага

музея Я. Коласа І. Курбена. Затым слова «браў» сам юбіляр — з магнітафоннай стужкі гучаў голас пісьменніка.

М. Кругавых гаварыў аб ролі і месцы Коласа ў беларускай літаратуры, чытаў урыўкі са сваіх твораў.

К. СЦЕПАНЮК.

Перад работнікамі канструктарскага бюро заводу імя Вавілава ў Мінску выступіў навуко-

вы супрацоўнік Літаратурнага музея Я. Коласа М. Жыгоцкі. Сустрэча таксама прысвечалася юбілею песняра.

В. ІВАНЧАНКА.

Б. Мікуліч пайшоў з жыцця ў самым росквіце творчых сіл, пакінуўшы не ажыццёўленымі многія свае задумы. Але тое, што ён паспеў зрабіць, стала прапінсалаў ў беларускай савецкай літаратуры. Шматлікія апавяданні пісьменніка, яго аповесці «Наша сонца», «Дужасць», «Дружба» і іншыя сведчаць аб глыбіні пранікнення аўтара ў складаныя працэсы жыцця, умённай дакладна і выразна прачытваецца чалавечы характар.

ніка, што адбыўся ў ДOME літаратуры. Падрабязна расказала пра жыццёвы і творчы шлях навуковы супрацоўнік Інстытута літаратуры імя Янкі Купалы Акадэміі навук БССР Т. Грамадчанка. Успамінамі пра свайго калегу і сябра падзяліліся старэйшыя пісьменнікі С. Грахоўскі, А. Зарыцкі, С. Шушкевіч.

У выкананні артыстаў мінскіх тэатраў гучалі ўрыўкі з твораў Б. Мікуліча.

Вёў вечар У. Юрэвіч.

Фота Ул. КРУКА.

ПЕСНЯ ПРА КІЕЎ

«Вечна малады» — так называецца гэтая свеасаблівава паэтычная анталогія, якую выпушціла ўкраінскае выдавецтва «Радзінскі пісьменнік». Падзаглавак дакладна вызначае змест кнігі — «1500-гадовы Кіеў у савецкай паэзіі». Складальнік анталогіі П. Асарчук выбраў для выдання найбольш цікавыя творы прадстаўнікоў братніх літаратур, у якіх

успяўляецца налыска зямлі рускай Кіеў, гучыць тэма дружбы і братэрства.

Прадстаўлены ў кнізе і беларускія паэты, Вершы Р. Барадуліна, П. Броўкі, Н. Гілевіча, Е. Лось, Р. Няхаў, П. Панчанні на ўкраінскую мову пераклалі Т. Каламіец, А. Навіцкі, В. Сідарэнка і В. Швец.

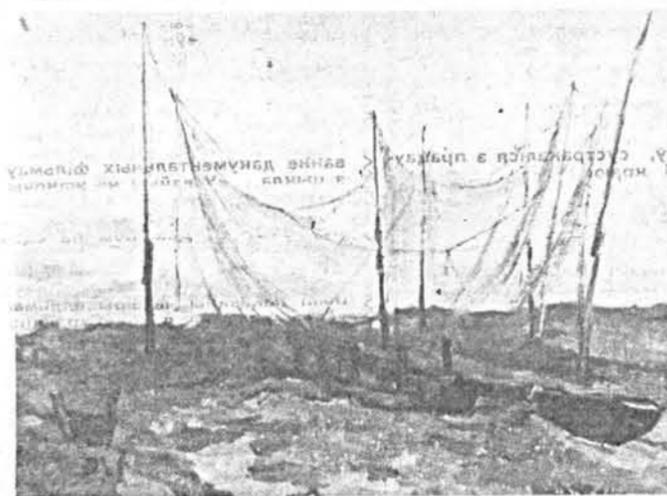
А. ШУЛЯКОЎСКІ.

ВЫСТАУКІ

Доўгі і цікавы жыццёвы і творчы шлях у адной са старэйшых беларускіх мастацкаў Ядвігі Раздзялоўскай, якой у санавіну сёлета года споўнілася восемдзесят гадоў. Нарадзілася яна ў горадзе Бяла Падляска, што знаходзіцца ў Польшчы, закончыла мастацкую школу ў Варшаве. А лёс свой звязала з беларускай зямлёй. Працуючы ў галіне партрэта, пейзажа, нацюрморта, жанравыя нарысы, пачынаючы з 1946 года. Я. Раздзялоўская прымае актыўны ўдзел у рэспубліканскіх мастацкіх выстаўках.

«Даргінскія дзяўчаты».

«Краявід».

Цяперашня ж, што працуе ў Мінску ў Палацы мастацтваў, прысвечана 45-годдзю творчай дзейнасці мастачкі. Экспазіцыя дае яркае ўяўленне аб адметнасці таленту творцы. Значнае месца на выстаўцы займае партрэт «Стары рыбак», «Дзядзька Віця», «Эцюд дзяўчыны», «Інгушскі мастак» — гэтыя і іншыя работы Я. Раздзялоўскай вылучаюцца настрабавасцю, лірычнасцю.

Багата прадстаўлены таксама пейзажы. А яшчэ выстаўка цікавая тым, што на ёй шмат работ, тэмы якіх мастачцы падказалі паездкі па краіне.

А. КАСЯНКОУ.

У музеі У. І. Леніна сярэдняй школы № 3 горада Мар'іна Горка адкрылася выстаўка, прысвечаная 70-годдзю з дня нараджэння Мансіма Танка. Сярод экспанатаў — адзначаная Ленінскай прэміяй кніга вершаў «Нарачанскія сосны» з аўтаграфам паэта.

Прыцягвае ўвагу зборнік «Матэрыялы дэлегату XXVI з'езда КПСС», падрыхтаваны для дэлегатаў з'езда. Гэтую кнігу падарыў музею дэлегат XXVI з'езда КПСС, даўні сябар мар'інагорскіх школьнікаў Мансіма Танка.

В. АРЛОУ.

На старонках часопіса «Вожык», у іншых перыядычных беларускіх выданнях часта з'яўляюцца сатырычныя малюнкi М. Гіргеля, які вядзе наступальную барацьбу з адмоўнымі з'явамі, што, на жаль, яшчэ сустракаюцца ў нашым жыцці, закранае замежную праблематыку. Лепшыя творы мастака прадстаўлены на яго персанальнай выстаўцы ў клубе Саюза журналістаў БССР. 36 работ — своеасаблівае выбранае творцы.

В. ГАКАУ.

У выставачнай зале Саюза мастакоў РСФСР у Маскве працуе выстаўка твораў М. Аксельрода, прысвечаная васьмідзесяцігоддзю з дня нараджэння мастака. Экспазіцыя сілала жывапісныя палотны, графічныя лісты, тэатральна-дэкаратыўныя работы. Значнае месца займаюць творы на беларускую тэматыку — партрэты вядомых пісьменнікаў, вясцоўцаў, пейзажы старага Мінска і роднага аўтару Маладзечна.

А. КАСЯНКОУ.

НАШЫ ГОСЦІ

САРДЭЧНА ЗАПРАШАЕМ ЛЕНІНГРАДЦАЎ!

6 КАСТРЫЧНИКА У МІНСКУ ПАЧЫНАЮЦА ГАСТРОЛІ ЛЕНІНГРАДСКАГА ДЗЯРЖАВНАГА ТЭАТРА ІМЯ ЛЕНІНСКАГА КАМСАМОЛА.

У першыя пасляваенныя гады сустрэча з гэтым калектывам падарыла мінчанам незабыўны ўражанні. Ды і то скажаць — трыццаці адзін год назад, летам 1951 года, да нас прыехаў калектыв на чале з таленавітым рэжысёрам сучаснай сцэны Георгіем Таўстаноўвым. На афішы яго былі пазначаны творы, якія тады ведалі тэатралы як своеасаблівыя адрыцці ў адметным ідэяна-мастацкім працэтванні класіка і сучаснай драматургіі: «Навальніца» А. Астроўскага, «З іскры» Ш. Дадзіяні, «Дарогі бліскучыя» В. Брагіна і Г. Таўстаноўва паводле «Рэпартажу з пяціль на шы» Ю. Фучыка, «Васелле з пасагам» М. Дзякава, «Студэнты» У. Ліфшыца, «Язон Лікурга» паводле «Амерыканскай трагедыі» Т. Драйзера, «Іспанскі свяцэннік» Д. Флетчара. Сярод анжэрскіх імёнаў былі вядомыя на ўсю краіну — Г. Гай, Д. Воласаў, Д. Дуднінаў, Я. Лебедзеў, Н. Радзіонава, А. Рахленка... Падшыўні газет захоўваюць рэпартажы аб га-

маадносін паміж глядзельнай залай, якая ведае цяпер пра тэатр з багатай тэлевіфармацыі і сустракае многія анжэрскія абліччы як знаёмыя па кінаэкране, і сцэнай, чый арсенал так пашыраны за кошт шматзначнай і метафарычнай сцэнаграфіі, што адрасуецца і нашай асацыятыўнай эмацыянальнай памяці. Вось толькі назавеш імя цяперашняга галоўнага рэжысёра Ленінградскага дзяржаўнага тэатра імя Ленінскага камсамола Г. Апаркова, і многія тэатралы скажуць: прадстаўлены ім спектаклі будуць прасякнуты дапытлівай інтэлектуальнай думкай, тэатральнасць відовішча будзе вылучаць з літаратурнай першакрыніцы пачуцці і філасофскія сілагізмы, каб у глядача было абуджана жаданне задумацца пра надзённыя і жыццёвыя праблемы і пра адвечныя чалавечыя каштоўнасці. Ды і сярод вядучых майстроў у калектыве ёсць анжэры, якія ўжо ўзрушалі нас з кінаэкрана, з тэлевізійнай пляцоўкі; напрыклад, мінчане убачаць сцэнічныя работы

Т. Пілецкай, Р. Грамадскага, В. Якаўлёва, Э. Зіганшынай, І. Слабадской; багатая труппа на маладыя таленты з ліку выхаванцаў студый і навучальных устаноў Ленінграда.

Прыцягвае да сябе ўвагу афіша мінскіх гастролёў, якія тэатр прысвечвае 60-годдзю ўтварэння СССР. «Усё яго жыццё» — гэта новае сцэнічнае ўвасабленне вядомага кінатвора «Камуніст» па сцэнарыі Я. Габрыловіча — з Р. Грамадскім у ролі Губанова, чалавека, апантанага ідэаламі праўды, сацыяльнай справядлівасці, духоўнага максімізму. Вобраз будаўніка новага грамадства — гэта і творчы маніфест тэатра: ленінградцы заўсёды імінуцца выводзіць на падмошкі вобраз сапраўднага чалавека, ідэяна перакананага змагара за высокую мару, за рэвалюцыйнае абнаўленне свету.

Сучасная тэматыка ў розных эстэтычных асятленнях — сучасны спектакль «Бераг» па рамане Ю. Бондарова, «Грошы для Марыі» паводле апавесці В. Распуціна, «З любімымі не разлучайцеся» А. Валодзіна, «Кукарача» Н. Думбадзе, «Зоркі для лейтэнанта» Э. Валадарскага, «Гісторыя аднаго кахання» А. Табалеяка, «Раман і Юлья» Г. Шчарбановаў... Наогул, трэба заўважыць, Г. Апаркова і яго калегі прапануюць глядачам цікавую літаратуру: «Фаўст» і «Па кім звоніць зван» — ад Гётэ да Хемінгуэй, а побач «Сон у летнюю ноч» Шэкспіра... Адным словам, мінчане запрашаюцца на сапраўды цікавыя творчыя сустрэчы.

Грамадскасць сардэчна запрашае ленінградцаў! Яны будуць выступаць на падмошкіх Дома афіцэраў і Дома культуры чыгуначнікаў. Хай жа ім спадарожнічае поспех, які зведзе іх калегі-папярэднікі трыццаці адзін год назад!

РАДЗІМА МАЯ ДАРАГА

Мяне часта запрашаюць выступіць перад школьнікамі. Ідучы на сустрэчу з імі, я кончы раз думаю: пра што ім раскажаць? Пра тое, як радуешся, калі бачыш пухлякія, духмяныя, з гладкай скарынкай — адзін да аднаго — залацістыя батоны? А мо пра тое, як хацеўся нам, дзецім саракавых, хоць раз уволю наесціся хлеба, ці пра тое, колькі цяжкай чалавечай працы за кожным боханам хлеба?

РАСКАЗВАЕ ЛАУРЭАТ ПРЭМІІ ЛЕНІНСКАГА КАМСАМОЛА БЕЛАРУСІ КАВАЛЕР ОРДЭНА ПРАЦОУНАЯ СЛАВЫ, МАЙСТАР УЧАСТКА, САКРАТАР ПАРТЫЙНАЯ АРГАНІЗАЦЫІ МІНСКАГА ХЛЕБЗАВОДА-АУТАМАТА ГАЛІНА КАРЖЭВІЧ.

СМАЧНЫ ХЛЕБ ЗАРОБЛЕННЫ

Часцей за ўсё школьнікі задаюць пытанне, чаму вы сталі пекарамі. На гэта я адказваю: бацькі мае хлебаробы і я выбраў хлеб. Некалі старэйшая сястра прыязджала з горада, дзе працавала на хлебаводзе, і вельмі цікава расказвала пра тое, як цяжка хлеб машыны. І нека само сабой атрымалася, што са школы я пайшла ў вучылішча, якое рыхтуе пекараў, а з вучылішча прыслалі сюды, на завод-аўтамат, які ў свой час (у 1941 г.) быў самым механізаваным у Мінску, хаця яшчэ і ў шасцідзесятых гады, калі я сюды прыйшла, хапала ў нас ручноў працы: і ля дзяжы стаялі мясьцішчыцы, і на выемцы гатовай прадукцыі патрэбны былі жаночыя рукі. На хлебаводзе працуюць у асноўным жанчыны. А сёння на ўвесь наш цэх — усяго тры-чатыры чалавекі.

Варта сказаць і пра тое, што з верасня мінулага года наш завод працуе па эксперыментальнай так званай Вазуўскай сістэме. Днямі, на семінары, які праходзіў у нас, былі падведзены вынікі работы па-новаму. Высветлілася, што за год палепшылася арганізацыя працы, яе рытмічнасць. А ў нашай справе, ведаеце, як гэта важна! Хлеб жа патрэбен па тры разы на дзень. Уявіце сабе, што завод нерытмічна пляч хлеб. Гэта значыць, што пакупнік, скажам, на снеданне ці на абед хлеба не купіць. Але галоўны вынік той, што мы цяпер не маем прэтэнзій на якасць нашай прадукцыі. Пачэм мы самы смачны, самы хадавы хлеб, які не залежваецца на прылаўках. Украінскі, падавы, па шаснаццаці капеек за буханку. Выпускаем мы батоны, сухы адзінаццаці гаўтунаў і сухары трынаццаці віды. Да 200 тон хлебавырабаў у суткі. Прэтэнзій няма, а праблемы і ў нас ёсць: не хапае запасных частак для абсталявання. Ну чаму Міністэрства харчовай прамысловасці дрэнна забеспечана запчасткамі? Гэта ж кама-кама, а нам найперш яны патрэбны, бо без цукеркі, нават без мяса можна пацярпець, а без хлеба не абысціся. І абавязкова, каб хлеб быў сённяшні, а не учарашні.

Што і казаць, не лёгкая наша праца, але ганаровая. Прыемна ўсведамляць, што твая праца патрэбна людзям кожны дзень, гэта пачуццё робіць цябе чалавекам, грамадзянінам, патрыётам свай краіны. У кожнага чалавека павінна быць пачуццё адказнасці перад другімі людзьмі, перад сваёй Радзімай. Адказнасць і актыўная жыццёвая пазіцыя: зрабі сам усё, што ад цябе залежыць, не чакай, каб хто іншы забяспечыць цябе ўсім неабходным, а тады ты ўжо (та і быць) адпрацуеш свой працоўны дзень.

Больш за ўсё люблю людзей працавітых, якія не бягуць ад цяжкасцей. А калі чалавек любіць сваю працу, калі яна прыносіць задавальненне, дык і дзяржаве карысць. Гэта ж нават падумаць страшна, што ёсць краіны, дзе існуе беспрацоўе. Саветнім людзям правы на працу не толькі гарантуе наша канстытуцыя, але за сумленную працу чалавека ўзнагароджваюць ордэнамі, прэміямі. Яму ў першую чаргу даюць кватэру, пуцёнку ў санаторый, ды мала якіх іншых выгодаў ад сумленнай працы. Ды не толькі матэрыяльнае заахвочванне для чалавека мае значэнне. Вось наш завод год працуе па бры-

гадным метадам. Створаныя вэты брыгады, якія вызначаюць каэфіцыент працоўнага ўдзелу кожнага члена брыгады. Пры гэтым улічваецца не толькі канкрэтны вынік работы, а і сумленныя адносіны да абавязкаў, уменне прыйсці на дапамогу таварышу, замяніць яго, падставіць плячо ў патрэбную мінуту. Дык, ведаеце, людзі правілі сябе з самага станючага боку. Палепшылася дысцыпліна, якасць работы, а значыцца, і вынікі нашай агульнай працы: план прадпрыемства за восем месяцаў выкананы на сто дзевяць працэнтаў. Шмат у нас сумленных, працавітых людзей. Мне, як партыйнаму сакратару, даводзіцца сутыкацца з імі не толькі на працы. Часта звяртаюцца з рознымі бытавымі, сямейнымі скаргамі. Канечне, стараюся дапамагчы, каб чалавек пайшоў супакоены. Але я часта думаю: чаму ў нас у побыце людзі не ўмеюць паводзіць сябе аднаго? На рабоце ён табе дапаможа, падменіць, а скажам, у аўтобусе нават месца старому, жанчыне не ўступіць. І дома іншы лічыць, што яго нехта павінен абслужыць. Відаць, трэба пры налічэнні працоўнага каэфіцыента ўлічваць і тое, як чалавек паводзіць сябе па-за сценамі прадпрыемства, як выхоўвае сваіх (ды і не толькі сваіх) дзяцей. Гэта ж сэрца баліць, калі бачыш, як некаторыя дзеці прадстаўлены на папярэднясці калыскі. А ўсё пачынаецца з таго, што нават чалавек, які адносіны да кавалка хлеба. Я аднаго разу бачыла, як у школе дзеці нідаліся хлемам з маслам. А нам, бывала, дома не дазвалялі не тое што кінучы хлеб, а нават ставіць, не з'есці тое, што далі. Ведама ж, хлеб — гэта сіла. Пакінеш хлеб — згубіш сілу, і сапраўды, хлеб — наша сіла. Хлеб — наша праца, гонар народны. Я б сказала, што з адносіны да хлеба нараджаюцца адносіны да людзей, да традыцый свайго народа, а значыцца, да зямлі, да Радзімы. А той, хто паважае сябе, сваю Радзіму, не стане зневажаць і іншых людзей. Сумленная праца нараджае пачуццё інтэрнацыяналізму.

Наша вытворчае аб'яднанне спаборнічае з пенарамі Малдавіі і Літвы. Ездзім адзін да аднаго, пераймаем, перадаём вопыт, дзелімся сваімі клопатамі, ганарымся поспехамі сяброў, бо добра разумеем нашых калег па працы, паважаем іх. Ці вольна іх: мы выпякаем хлеб, які называецца «Украінскі», а ў Расіі любяць наш хлеб — «мінскі»! Ці ж не сімвалічна гэта? Так што хлеб, можна дадаць, гэта яшчэ і дружба.

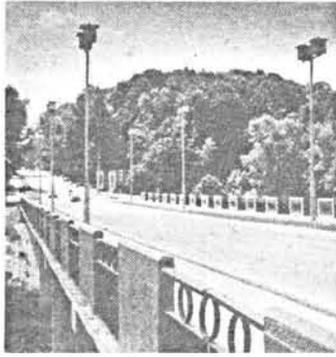
Ідзіце да нас працаваць, кажу я школьнікам. Хоць не хлеб адзіным жыўе чалавек, але ж хлеб — наша багацце, наша сіла, наш гонар і сумленне.

Полацк. У гэтай назве для нас непарыўна злілося водгулле жорсткіх сечаў і палымянае слова выдатных патрыётаў роднай зямлі. Тут, у старажытным горадзе над Дзвіной, — карані тысячагадовага дрэва беларускай гісторыі, дрэва, якое, змогшы ўсе навалы, працягвае падымашча насустрач сонцу.

Заснаваны крывічамі на шляху «з варагаў у грэкі», у тым месцы, дзе няслешная Палата даверліва зліваецца з магутнай дзвінскай плыню, Полацк упершыню прыгадваецца ў «Аповесці мінулых часоў» пад 862 годам (дарэчы, тады, калі і

собленай у камені песняй чалавечага генія. Каля пяцісот год таму назад у доме полацкага купца Лукаша Скарыны пачуўся крык немаўляці — будучага беларускага першадрукара, філосафа-гуманіста, графіка, паэта, перакладчыка, батаніка, доктара лекарскіх навук, бібліяграфіста, аднаго з волатаў еўрапейскага Адраджэння. Горад — радзіма вядомага грамадскага дзеяча, мысліцеля, педагога і паэта Сімяона Полацкага...

У Полацку вучыўся адзін з заснавальнікаў новай беларускай літаратуры Ян Баршчэўскі, аўтар знакамітага «Шляхціца

Чырвоны мост цераз Палату. У назве якога жыве памяць аб падзеях Айчыннай вайны 1812 года.

ГАЛАСЫ СЯБРОЎ

Расціслаў БРАТУНЬ

Ленінская дарога— адзіная дарога,
на якой не заблудзішся
у кустоў і падману.
Адзіная дарога,
на якой не саб'еш сэрца
аб каменне няпраўды.
Адзіная дарога,
на якой не завязнеш
у балоце сумненняў.
Адзіная дарога,
на якой не давядзецца
абмінаць лужы нявер'я.
Ленінская дарога...
Яна прама, яна шырокая—
і заўсёды ідзе яна ўгору,
угору, угору!..

Васіль ГЕЙ

Вытокі

Быццам мора, бушуе, кіпіць
буйнатраўе,
Сівізна вербалозу, бароў
і дуброў навіна
Колькі год і вякоў цішу
светла кранае
Русакосае Прыпяці
песня-струна!
Колькі год маладыя крыніцы
натхнёна
Выбухаюць з глыбін для
людскога добра,
Гоняць светлыя сокі,
бы весня клёны,
У натруджанай вене старога
Дняпра.
З тых струменяў і пачынаецца
Свіцязі поўня,
Што ў душы майго краю
не высохне, не памрэ.
Гэтак з першых слоў-кропелек
матчынай мовы
Мора буйнае нашай Айчыны
пачатак бярэ.
Б'е жывая крыніца: ад караня
да вяршыні
і ад клеткі да мыслі-маланкі—
матэры рух,
Ад плугоў у раллі і да крыл
у бязмерных вышынях,
Што з людскіх пачынаюцца
розуму й рук...

Раман ЛУБКІЎСкі

Тваё імя

У імені тваім я чую ціхі
плёскат:

Так набягае хваля,
што смяецца,
Шапочка, расхінае рукі беляя.
А бераг—устаецца не можа ён—
да хвалі набліжаецца рукамі
і, крышачыся, робіцца пяском
Альбо скалою, дзе цвітуць
легенды.

...У імені тваім я чую ціхі
шэст—
Ад берага адкочваецца хваля.
Яна плыве, зліваецца, знікае,
Каб сіл набрацца, волі
і спагады.

...У імені тваім я чую плёскат,
шэст...

Уладзімір ЛУЧУК

Над магілай Марыі Канапніцкай

Спачывае тут незалежная
ад долі, мяшчанства і часу.

Тут спачывае нястомная,
што кінула выклік гультайству
і, узяўшы паззіі плуг,
польскія гоні арала.

Спачывае тут аптымістка,
што паважала усіх,
хто не згінаўся па-рабску
пад бізунамі разбою,
хто на руках узносіў
над горам—
людзей надзею!

Тут Чалавек спачывае!

Наталля КАШЧУК

Нібы нябачную заслону
Перад вачамі адкіне хтось:
і хваля дышае солана
і чуйна праплывае лось.

Прамень дрыготкі не згасае
У зэрках воч, цішы крыніц.
Глублю слова, спавіваю
Шаўкамі чыстых зараніц.

У светлых у купальскіх росах
Я праціраю сонцу твар—
Яшчэ нямая, безгалосая,
Але гарачая, бы жар.

Бог творчасці! Не міг, а век
Магутны будзь, як Чалавек!
Пераклаў з украінскай
Міхась РУДКОЎСКІ.

«ДЗЕ САФІЯ ПЛЫВЕ НАД ДЗВІНОЮ, НІБЫ КАРАБЕЛЬ...»

Кіеў) і сёлета адзначае сваё 1120-годдзе. У сярэднія вякі Полацк — буйны эканамічны і культурны цэнтр не толькі Старажытнай Русі, не толькі Вялікага княства Літоўскага, але і ўсёй тагачаснай Еўропы. Тут, у адзінаццатым стагоддзі, у час княжання апетага ў «Слове аб палку Ігаравым» полацкага князя Усяслава Чарадзея, уздымаецца велічны Сафійскі сабор. Тут квітнеюць рамёствы, развіваецца адметная архітэктурная школа, ствараюцца унікальныя фрэскі, перапісваюцца кнігі, адчыняюцца школы.

Скажыце, які яшчэ горад даў роднай зямлі гэтулькі выдатных сыноў і дачок? Тут нарадзілася і пражыла сваё самаадданае жыццё выдатная асветніца, адна з самых адукаваных жанчын свайго часу Ефрасіння Полацкая. У XII стагоддзі ў Полацку працавалі славянскія ювелір Лазар Богша і дойд Іаан, чыя Спаса-Ефрасіннеўская царква назаўжды застанецца для нашчадкаў ува-

Завальні». У Полацку мужнеў і становіцца на крыло талент многіх беларускіх савецкіх пісьмнікаў. У 20—30-я гады ў газеце «Чырвоная Полаччына» працавалі Пятрусь Броўка, Эдуард Самуйлёнак, Ян Скрыган. Доўгі час жыў і пахаваны тут адзін з пачынальнікаў сучаснай нашай літаратуры Янка Журба.

Лёс наканаваў гораду шмат нягод і цяжкіх выпрабаванняў. Разам з суседзямі Полацк біўся з крыжакамі, разам з суседзямі бараніўся ад захопнікаў у часы Лівонскай вайны. Яго мурлы памятаюць бітвы з французамі ў 1812-м. У час Вялікай Айчыннай вайны гераічна змагалася супраць ворагаў полацкае падполле.

Сённяшні Полацк — гэта сучасны горад з буйнымі прамысловымі прадпрыемствамі і новымі жылымі мікрараёнамі. Прыгажосць і непаўторнасць надаюць яму помнікі старажытнасці, многія з якіх атрымліваюць цяпер сваё другое жыццё. Летась у адрастаўраваным паводле праекта архітэктара В. Слюнчанкі Богаўленскім саборы адчынілася карцінная галерэя. Яе наведвальнікі маюць магчымасць не толькі пазнаёміцца з творчасцю беларускіх мастакоў, але і пачуць старадаўнюю беларускую музыку перыяду барока—творы з вядомага Полацкага сшытка. Пакуль што яны гучаць пад скляпеннямі сабора ў магнітафонных запісах, але неўзабаве рэстаўратары завершаць работы ў Полацкай Сафіі, і там разам з музеем старажытнабеларускага дойдства адчыніцца кансерватывная зала з выключнымі акустычнымі якасцямі.

Штогод на пачатку верасня палачане збіраюцца на Скарынаўскае свята кнігі. Ужо настаў, відаць, час узвесці гэтыя ўрачыстасці ў ранг рэспубліканскіх на ўзор Купалаўскага ды Коласаўскага святаў паззіі. Палачане марачы і пра музей беларускага кнігадрукавання, пад які мяркуецца адвесці старую камяніцу на вуліцы Леніна — гэтак званы дамок Пят-

Помнік архітэктурны XVIII ст. Богаўленскі сабор. Тут адкрыта карцінная галерэя.

Велічна і гожа паўстае перад вачамі Сафія.

ра Першага. Праз некалькі гадоў Беларусь будзе святкаваць 500-годдзе Францыска Скарыны, і стварэнне на радзіме ўсходнеславянскага першадрука такога музея было б цудоўным дарункам памяці вялікага сына беларускага народа.

Прайдзіце па старажытных вуліцах Полацка, затрымайцеся на хвіліну каля помніка Скарыне, падыміцеся да лёгкай, гатовай, здаецца, узляцець, Сафіі. Прыслухайцеся да голасу ветру на полацкіх страмах, да крыку чайкі над водамі Дзвіны. Вы чуеце? Гэта гаворыць з вамі наша Гісторыя.

Уладзімір АРЛОУ.
Фота У. СУПРАНЕЦКА.

Задумліва глядзіць на свой родны горад мудры Скарына.

Мікрараён на левабярэжжы Дзвіны.

«ПОМНІКІ ГІСТОРЫ І КУЛЬТУРЫ БЕЛАРУСІ» № 3

Чарговы нумар інфармацыйна-навукова-метадычнага бюлетэня Беларускага таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры адкрываецца справаздачай з II пленума Рэспубліканскага савета таварыства. У раздзеле «Жыццё таварыства» змешчаны артыкулы Г. Забродскай «Людзі, памятайце!», З. Барсуковай «Важак чырвоных следздытаў», Г. Мыльнікава «У скарбонку памяці», А. Рапіхі «Юнацтва працягвае пошук», у якіх закранаюцца розныя аспекты пошукавай работы.

Пра музей рэдакцыі газеты «Чырвоная змена» расказвае С. Рудзянкова — «Агнём апалены радыі», пра лёгка-выпрабавальніка А. Марозава — Б. Аранскі — «Яго жыццё — подзвіг».

Бюлетэнь працягвае публікацыю матэрыялаў пра помнікі раёнаў Беларусі. Чарговы артыкул «Помнікі Мазыршчыны»

напісалі Г. Дулеба, А. Кулагін, А. Бараноўскі, У. Ісаенка. З адным з гістарычных будынкаў Мінска, былым гасціным дваром, знаёміць У. Дзянісаў — «Дом на плошчы Свабоды». «Віцебскае паўстанне 1623 года» — нататкі А. Растаргуева.

Пра інтэрнацыянальны характар барацьбы з нямецка-фашысцкімі захопнікамі на тэрыторыі нашай рэспублікі гаворыць Ф. Барысевіч — «Баявая садружнасць партызан».

Да 100-годдзя з дня нараджэння Янкі Купалы і Якуба Коласа прымеркавана публікацыя артыкулаў А. Марціновіча «Старонка родная» і Э. Іофе «Якуб Колас як вучоны». Сярод іншых матэрыялаў — артыкулы С. Барыса «Вясельная сімволіка», Я. Парэцкага «Гіпіка» Дарагастайскага, С. Расадзіна «На старажытных гарадзішчах».

Новыя кнігі рэцэнзуюць М. Ткачоў і М. Бацвіннік.

У ЧАСОПІСЕ «ПШЫЯЗНЬ»

Часопіс «Пшыязнь» змясціў чарговую публікацыю, зместам сваім звязаную з літаратурным жыццём Беларусі. Марыя Пуррамент гутарыць з лаўрэатам Дзяржаўнай прэміі БССР

А. Адамовічам. Інтэрв'ю «Не забывай» дае магчымасць польскаму чытачу даведацца, як працаваў над апавесцю «Карнікі». У. СТРУМІЛА.

24 верасня грамадскасць рэспублікі ўрачыста адзначыла 70-годдзе з дня нараджэння народнага паэта Беларусі, Героя Сацыялістычнай Працы, лаўрэата Ленінскай і Дзяржаўных прэмій СССР і БССР, правадзейнага члена АН БССР, старшыні праўлення Саюза пісьменнікаў Беларусі Максіма Танка.

У гэты дзень кандыдат у члены Палітбюро ЦК КПСС, член Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР, першы сакратар Цэн-

тральнага Камітэта Камуністычнай партыі Беларусі Ц. Я. Кісялёў ад імя Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР уручыў М. Танку, узнагароджанаму за вялікія заслугі ў развіцці савецкай літаратуры, плённую грамадскую дзейнасць і ў сувязі з сямідзесяцігоддзем з дня нараджэння, вышэйшую ўзнагароду Радзімы — ордэн Леніна. Пры ўручэнні ўзнагароды прысутнічалі Старшыня Савета Міністраў БССР А. Н. Аксёнаў, сакратары ЦК КПБ У. І. Броўкаў, М. І. Дземянцэй, А. Т. Кузьмін, Л. С. Фірысанаў, намеснік Старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР У. Е. Лабанок, намеснік Старшыні Савета Міністраў БССР Н. Л. Сняжкова.

Багатая па паэтычных формах, вобразы, лірыка Максіма Танка здзіўляе сваім ідэным адзінствам. Лірычны герой ягонай паэзіі як бы даў клятву на вернасць партыі, рэвалюцыі, Радзіме і вернасць сваім ідэалам пранёс праз усё жыццё.

актыўная жыццёвая пазіцыя камуніста і грамадзяніна яскрава праяўляюцца і ў рабоце ў якасці члена ЦК Кампартыі Беларусі, дэпутата Вярхоўнага Савета СССР, старшыні праўлення Саюза пісьменнікаў БССР, акадэміка Акадэміі навук рэспублікі.

Як выдатнага савецкага паэта і грамадскага дзеяча Вас ведаюць і паважаюць мільёны людзей у нашай краіне і за яе межамі.

Жадаем Вам, дарагі Яўген Іванавіч, моцнага здароўя і доўгіх год жыцця, невычэрпных творчых сіл і натхнення ў Вашай высакароднай працы на карысць савецкага народа, на-

Кандыдат у члены Палітбюро ЦК КПСС, першы сакратар Цэнтральнага Камітэта Кампартыі Беларусі Ц. Я. Кісялёў уручае юбіляру высокую ўзнагароду Радзімы.

Фотахроніка БЕЛТА.

ПЯСНЯР ВЕРНАСЦІ

З урачыстага вечара, прысвечанага 70-годдзю з дня нараджэння народнага паэта Беларусі Максіма Танка

тральнага Камітэта Камуністычнай партыі Беларусі Ц. Я. Кісялёў ад імя Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР уручыў М. Танку, узнагароджанаму за вялікія заслугі ў развіцці савецкай літаратуры, плённую грамадскую дзейнасць і ў сувязі з сямідзесяцігоддзем з дня нараджэння, вышэйшую ўзнагароду Радзімы — ордэн Леніна. Пры ўручэнні ўзнагароды прысутнічалі Старшыня Савета Міністраў БССР А. Н. Аксёнаў, сакратары ЦК КПБ У. І. Броўкаў, М. І. Дземянцэй, А. Т. Кузьмін, Л. С. Фірысанаў, намеснік Старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР У. Е. Лабанок, намеснік Старшыні Савета Міністраў БССР Н. Л. Сняжкова.

...18 гадзін. Зала Дзяржаўнага ордэна Леніна Вялікага акадэмічнага тэатра оперы і балета БССР. Тут сабраліся прадстаўнікі працоўных і студэнцкіх калектываў, грамадскасці горада Мінска, творчай інтэлігенцыі. На сцэне букеты кветак, у абрамленні ручнікоў — лічба «70». Месцы ў прэзідыуме займаюць тт. Ц. Я. Кісялёў, І. Я. Палякоў, А. Н. Аксёнаў, У. І. Броўкаў, М. І. Дземянцэй, Я. П. Іваноўскі, А. Т. Кузьмін, Л. С. Фірысанаў, У. Е. Лабанок, Н. Л. Сняжкова, першы намеснік загадчыка Аддзела культуры ЦК КПСС З. П. Туманова, прадстаўнікі партыйных і савецкіх органаў рэспублікі, кіраўнікі міністэрстваў і ведамстваў, творчых саюзаў, пасланцы рабочых Мінска, землякі паэта з Мядзельшчыны, вядомыя літаратары з Масквы, Ленінграда, саюзных рэспублік, якія прыбылі на ўрачыстасць.

Вечар адкрыў пісьменнік, віцэ-прэзідэнт Акадэміі навук БССР І. Навуменка. Сёлета, у год святкавання 100-гадовага юбілею класікаў беларускай літаратуры Янкі Купалы і Якуба Коласа, сказаў ён, мы віншаваным з 70-годдзем выдатнага паэта сучаснасці Максіма Танка. І гэта сімвалічна. Для маладога паэта народныя песняры былі настаўнікамі, ён вучыўся ў іх, засвойваў іх урокі і, як іншыя найбольш выдатныя паэты Беларусі, з рук Купалы і Коласа пераняў творчую эстафету, панёс яе далей, пракладваючы ў новых гістарычных умовах прыныпова новыя шляхі і пуцявіны развіцця мастацкага беларускага слова.

Паэзія Максіма Танка вельмі сучасная, чуйная да праяў нашага касмічнага, тэхнічнага веку і ў той жа час арганічна,

светаразуменне гэтага героя грунтуецца на глыбокай перакананасці ў вызваленчай місіі сацыялізму і камунізму, у тое, што шчасце кожнага асобна ўзятая чалавека магчыма толькі на шляхах сацыяльнага пераўтварэння, абнаўлення жыцця.

Шырокая па сваіх абсягах краіна паэзіі Максіма Танка. Убіраючы ў сябе маршы баявых паходаў, шматгалоссе мірнага жыцця, яна можа быць па-бунтарску баявой, бескампраміснай і адначасна вясялай, ціхмянай, па-сялянску лагоднай; яна ўмее плакаць і смяцца, падмацаць ў надвоблачных рамантычных высі і апускацца на зямлю, у будні побыту.

Кожная, самая развітая паэзія, можа ганарыцца такімі паэтамі, як Максім Танк. Беларуская зямля, народ, Камуністычная партыя далі паэту крылы для палёту, творчынні, і ён — выхадзец з-пад саламянай сялянскай страхі, інтэлігент у першым пакаленні — здолеў узняцца да бліскучых мастацкіх вяршынь.

На трыбуне — сакратар ЦК Кампартыі Беларусі А. Т. Кузьмін. Ён зачытвае прывітальны адрас юбіляру, падпісаны першым сакратаром ЦК КПБ Ц. Я. Кісялёвым, Старшыней Прэзідыума Вярхоўнага Савета Беларускай ССР І. Я. Паляковым і Старшыней Савета Міністраў БССР А. Н. Аксёнавым. У адрасе гаворыцца:

«Цэнтральны Камітэт Камуністычнай партыі Беларусі, Прэзідум Вярхоўнага Савета і Савет Міністраў БССР горада і сардэчна вітаюць Вас — народнага паэта Беларусі, Героя Сацыялістычнай Працы, лаўрэата Ленінскай прэміі, з 70-годдзем з дня нараджэння і ўзнагароджаннем высокай адзнакай Радзімы — ордэнам Леніна.

Усё Ваша жыццё, творчая і грамадская дзейнасць з'яўляюцца выдатным прыкладам беззапаветнага, адданага служэння савецкаму народу, Ленінскай партыі. У Вашых таленавітых творах яскрава раскрываецца аптымізм савецкага чалавека, яны натхняюць працоўных на змаганне за светлыя ідэалы камунізму. У іх трывала спалучаюцца партыйнасць і народнасць, грамадзянскі пафас і дасканаласць веданне сучаснасці. Ім уласцівы лірычнасць і філасофскі роздум, пяшчота і сардэчнасць, мяккі гумар і дабрата.

Шматграннасць і рознабаковасць Вашага таленту, Ваша

шай Сацыялістычнай Айчыны. Пра жыццёвы і творчы шлях юбіляра ўсхваляванае слова сказаў першы сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў БССР Н. Гілевіч.

Паўвека таму назад, зусім маладым юнаком, ён пачынаў сваю песню «на маўжлівых мурах, на калючых дратах, ды на хмарах, што па-над турмой пралітаюць». Пачынаў ярка, самабытна, упэўнена, сваім грамавым голасам і са сваім мяцежна-бліскавічным, шырокім — на усё неба душы, размахам:

Якая цёмная на «ўсходніх
крэсах» ноч!
Пажары толькі ў ноч такую
бачны...

Гэтыя радкі напісаны паэтам у 18-гадовым узросце, а як многа ў іх ад характару і почырку Максіма Танка сённяшняга — ад маштабнасці і глыбіні яго сацыяльных метафар, ад подыху яго магутнага паэтычнага тэмпераменту. Ужо на самым пачатку творчага шляху праявілася сацыяльна-класавая чуйнасць і грамадзянская спеласць маладога заходнебеларускага паэта. Прачытаўшы ў адной з рэдакцыйных газет подлюю заяву: «няма ніякіх беларусаў і беларускай мовы», ён дае цёмрашалам такую гнеўную водпаведзь:

Калі няма на свеце маёй
мовы,
Майго народа і мяне
самога, —
Дык для каго будзеце,
панове,
Канцлагеры, катюні
і астрогі?

Канцлагеры, катюні і астрогі сталі на доўгі час прыстанішчам яго шчырай і мужнай песні, ацяжаранай думамі і пакутамі народа. «Паэзія наша, — запісвае Танк у дзёніку за 1936 год, — цяжкая, як камень, вырваны з бруку пад час вулічных баёў...» У яго песню перайшлі як наказ, як заветы, апошнія словы, апошнія просьбы таварышаў, што паміралі побач, на астражных нарах. Вылезеўшы з-пад саламяных стрэх і з-за турэмных кратаў, яна рабілася адозвай, ішла на маёўкі і падпольныя сходы, становілася на барыкады, каб услед за гэтым ісці па этапам і зноў вырывацца на волю і клікаць да барацьбы, і будзіць у змагароў веру.

Сонца з усходу засвяціла паэту ў верасні 1939 года. Паэту — і мільёнам працоўных Заходняй Беларусі, якія нарэшце ўз'ядналіся са сваімі адзінакроўнымі братамі ў адной Савецкай сацыялістычнай рэспубліцы.

Здарова, таварышы! Доўга
чакалі
Мы вас і чакала ўся наша
зямля, —

такімі ўзнёслымі радкамі песні-радасці вітаў паэт-змагар гэты дзень.

Але радасць вольнай стваральнай працы па аднаўленні роднага краю была нядоўгая. На парозе быў 1941-ы. З захаду насунуліся чорныя хмары фашыстоўскай навалы — і паэт, адрануўшы паходны шыбель, стаў у баявы строй. Яго вершы ваеннай пары, яго выдатная паэма «Янук Сяліба», побач з вершамі і паэмамі Купалы і Коласа, Твардоўскага і Куляшова, Сіманова і Панчанкі, Пракоф'ева і Броўкі, — складаюць адну з самых яркіх старонак савецкай паэзіі перыяду вайны.

Што за пагоркам сіне,
таварыш?
Зноў папалішчы? Што ж
каску ты зняў?
Мо ўпершыню нас вітаюць
пажары?
Або радзімы сваёй не пазнаў?

Будуць праходзіць гады і дзесяцігоддзі, а з памяці так і не сатрэцца, як цяжка, як балюча было бачыць сваю ў пажарышчах і руінах зямлю, слёзы на вачах удоў і галодных, пакалечаных, змучаных гадамі смяротных жахаў асірацелых дзяцей. Будуць адбывацца іншыя, добрыя падзеі добрай мірнай пары, будуць прыходзіць будзённыя і святочныя клопаты і турботы, а ў сэрцы паэта зноў і зноў будзе азывацца пранізлівым болем вайна, будуць паўставаць перад вачыма і сыходзіць на старонкі кніг «абгарэлыя салдацкія кацялкі» Трасцянца і «чорныя горы» спарэхнелага дзіцячага абутку ў Асвенціме, «крывавыя кратэры каменяломняў» у Бухенвальдзе і натоўпы кляймёных лічбамі рэпатрыянтаў. І будзе заўсёды помніцца той першы сярэд мінскіх руін пасляваеннай трамвай, што «на прыпынку кожным спыняўся доўга, быццам інвалід». І хіба дзіва, што менавіта Максім Танк у нашай пасляваеннай савецкай паэзіі становіцца адным з найбольш актыўных прапагандыстаў ідэй міру, дружбы і брацтва народаў свету? Пачынаючы з першых мірных дзён сорака пятага і да сёння — паэт пастаянна і нястомна выступае з асуджэннем вайны і тых, хто хацеў бы зноў яе развязаць.

Падмаючы голас у абарону жыцця і міру, паэт-гуманіст не забывае, што ён выступае прадстаўніком Краіны Саветаў — краіны міру, прастаўніком народа — будаўніка міру, ён помніць: «гэта на нашых грудзях заламаліся хвалі, што над Еўропай, як чорная ноч, бушавалі».

Паэт-патрыёт Максім Танк — сёння адзін з самых яркіх у сусветнай літаратуры паэтаў-

інтэрнацыяналістаў. Ён вельмі рана далучыўся да інтэрнацыянальнай барацьбы змагароў супроць капіталізму і фашызму і ўжо ніколі не чуў сябе свабодным ад гэтага найвялікшага грамадзянскага абавязку. Пачаўшы з маладых гадоў, ён праз усё жыццё выходзіць у сабе жывую заклапочанасць лёсам працоўных іншых краін і разам з тым чуйную цікавасць да жыцця, гісторыі і культуры іншых народаў.

Некалі малады дзяцюк з лясной і азёрнай Мядзельшчыны марыў: «Я, здаецца, далучыўся б да цыганоў, каб толькі павалачыцца па розных шляхах зямлі ды паглядзець на свет». Сёння можна сказаць, што гэты свет ён адкрыў — і для сябе, і для ўсіх нас — незвычайна шырока. І не будзе перабольшаннем канстатаваць, што ў Беларусі не было і няма паэта, хто б у такіх маштабах ахапіў у сваёй творчасці ўсю нашу краіну і цэлы свет, хто б гэтак цесна і трывала быў звязаны тысячамі думак, вобразаў, матываў з рознымі куткамі планеты, хто б гэтак шматлучна і ўпэўнена паставіў сябе ў кантэкст сусветнай сучаснай паэзіі, яе тэматычных і фармальна-стылявых пошукаў. У гэтым сэнсе, падкрэсліў Н. Гілевіч, Танк займае ў нашай паэзіі асобнае месца. Гаворка ідзе аб тым, што ў беларускую літаратуру прыйшоў пясняр, які стаў у той шэраг паэтаў-інтэрнацыяналістаў, які пачынаецца імем Уладзіміра Маякоўскага і прадоўжаны такімі імёнамі, як Уладзіслаў Бранеўскі, Назым Хікмет, Нікола Вапцароў, Пабла Нэруда... Пра танкаўскі інтэрнацыяналізм, пра адкрытасць ягонай душы насустрач разнамоўнай песні братэрства, у якую ён уплітае свой непадкупны голас, асабліва дарэчы скажаць сёння, напярэдадні вялікага свята — 60-годдзя нашай шматнацыянальнай сацыялістычнай Радзімы.

Пасля Купалы і Коласа немагчыма назваць паэта, хто б у гэткай меры, у гэтакім абсягу, як Максім Танк, ахапіў жыццё і побыт беларускай вёскі, стварыў моваю вобразаў гэтакі поўны і дакладна прыродна-геаграфічны, эканаміка-сацыяльны і гісторыка-этнаграфічны партрэт Беларусі. У ягонай творчасці вобраз роднай зямлі паўстае ў сукупнасці тысяч рысаў, штрыхоў, фарбаў, мелодый, гукаў.

Дарэчы, і гумар танкаўскі — таксама вельмі беларускі, нацыянальны ў вышэйшай ступені. Бадай, ні ў чым так не выяўляюцца асаблівасці характару, як у смеху, у гумары. У адметнасці смеху — адметнасць душы і чалавека і цэлай нацыі. Танкаўскі смех распыла-

(Заканчэнне на стар. 6-7).

ПЯСНЯР ВЕРНАСЦІ

(Заначэнне. Пачаток на стар. 5).

ны тысячамі блёсткаў — вясёлых, дасціпных, іранічных, часам — нават трохі гарэзлівых, але ніколі не пошлых, не грубых, заўсёды — далікатных, вытрыманых у лепшых традыцыях народнага гумару.

Вялікі жыццёлюб і бязбожны смехатворац, ён нават такі сур'ёзны дакумент, як паэтычнае завяшчанне, насмешліва назваў «інструкцыяй» і ўключыў у яе — нашчадкаў для выканання — такі пункт:

І вершы спаліце, каб нейкі зануда
Пра іх дысертацыю не нагрэмзольі.

Іронія — найлепшы сродак

М. Танка віншуе А. Малдоніс (Вільнюс).

ад паэтычнай коснасці і руціны. Танк зразумеў гэта яшчэ ў маладосці. У «Лістках календара» за 1939 год чытаем: «Усё часцей пачынаю ўцякаць у краіну Іроніі — уцякаць ад розных няпрошаных гасцей, затхлага паветра і банальнасці». Дзе канчаецца гумар і пачынаецца сатыра — правесці такую мяжу часам амаль немагчыма. У паэзіі Максіма Танка гэтыя дзве катэгорыі смеху здаўна, яшчэ з давераснёўскай пары, ідуць поруч.

Наогул, эмацыянальная палітра танкаўскай паэзіі — незвычайна багатая і разнастайная: ад узніслаў патэтыкі да элегічнасці, ад трыбунай узрушанасці да спакойнай разважлівасці, ад мяккага, дабрадушнага гумару да сарказму. Адна з найбольш разнастайных ён і ў жанравых формах свайго паэтычнага самавыяўлення. Побач з жанрамі лірычнымі ў яго суседнічаюць жанры ліра-эпічнага і эпічнага. Танк — аўтар добрага дзесятка пазэм, ён — прызнаны майстар балады і літаратурнай вершаванай казкі. Ды нават і ў яго лірыку дошчы часта і зусім арганічна ўваходзіць элемент апавядання, стыхія мовы эпічнага.

Максім Танк — гэта агромністы паэтычны свет, які не можа быць ні аднаколерным, ні аднабаковым, ні аднамерным. У цэнтры яго філасофска-эстэтычнай сістэмы — мараль і эстэтыка чалавека працы, чалавека-будаўніка і творцы. Не выпадкова, што сваю паэзію ён і сягоння бачыць у вобразе жніўня, што «пад бабкаю жыта грудзьмі загарэлымі корміць малага, які хоча сонца злавіць».

Толькі глыбокае веданне народа, яго мужага, спакойнага і добрага характару, жывіць у душы паэта тую любоў, тое цяplo і ласку, якімі ён абдапоўвае свайго лірычнага героя,

нашага сучасніка, і якія пры сустрэчы з ім, гэтым героем, перадаюцца нам. Каб і мы таксама сталі хоць на трохі і чысцейшымі, і прыгажэйшымі, і лепшымі.

Для паэта-грамадзяніна клопат і турботы народа — вышэй і даражэй усяго, вышэй самых высокіх турбот асабістых:

Ударыў гром на голы лес.
Гавораць, цяжкі будзе год:
Зярна і пошару — ў абрэз,
Грыбеў і ягад — недарод...
Ударыў гром на голы лес.
Ударыў бы ў мяне ён лепш!

Натуральна, што ў сваіх шырых думках аб народзе, аб яго жыцці і шчасці паэт часта звяртаецца да вобраза таго, хто даў найвышэйшы прыклад

рытмічна арганізаваны і аснашчаны арыгінальнымі рыфмамі.

У вышэйшай ступені крытычны да сябе аўтар, Максім Танк падзяліўся аднойчы думкаю, што ён збіраецца «прайсці праз пушчу сваіх вершаў і пакінуць толькі тыя, на якіх шчэрбіцца сякера часу». Думаецца, што паэту турбаваць не трэба: сваю сякеру ў паэтычнай пушчы Танка час вышчарбіць ушчэнт і адкіне прэч, а пушча будзе зелянец і шумець пад высокім небам Бацькаўшчыны, як яна зелянец і шуміць сёння.

Сёння, гледзячы на яго творчы шлях, можна сказаць, што паэтычны лёс Максіма Танка склаўся шчасліва. На самым пачатку дарогі яго падтрымалі верныя сябры, рэвалюцыянеры-камуністы, камсамол і партыя, сам працоўны народ. Яму было трыццаць з гакам, калі ён стаў хрэстаматычным, увайшоў у падручнікі сярэдняй школы не толькі творами, але і сваёй незвычайнай, я сказаў бы легендарнай біяграфіяй. Ужо колькі пакаленняў беларускіх школьнікаў, якія святлелі душой і тварам над яго радкамі, выйшлі ў вялікае жыццё, сталі творцамі нашай кіпучай рэчаіснасці, а ён — усё такі ж няўрымсна малады і па-юнацку акрылены, і ўсё ў дарозе — у цвёрдай і ўпэўненай хадзе да новых вышынь, і ўсё ў няспынным пошуку.

Ведаючы, што ён цяпер настроены яшчэ на больш будзённы, працоўны лад, я сваё слова канчаю. І канчаю пажаданнем, пераадрасуючы яму ягоныя ж радкі з верша пра сваю «хату з краю» — пра душу паэта, у якую ў першую стукаюцца ўсе, хто шукае цяпла, падтрымкі, і спагады. Хай жа і далей і заўсёды, дарагі Яўген Іванавіч, у Вашай хаце будзе

Усе дні — кляпатлівыя,
Усе ночы — бяссонныя,
Усе лавы — занятыя,
І ніколі не гуляюць,
Ні хвіліны не святкуюць
Ні печ, ні качарэжнік,
Ні міскі, ні лыжкі,
Ні конаўкі, ні цымбалы!

Сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў СССР М. Аляксееў зачытаў прывітальны адрас, з якім звярнулася да яго праўленне СП СССР. Ён перадаў таксама юбіляру прывітанне ад Саюза пісьменнікаў Расійскай Федэрацыі.

— Любы народ аддае свайму выбранніку самае лепшае, што ёсць у яго, — сказаў М. Аляксееў. — А Максіму Танку было што ўзяць у беларускага народа. Ён узяў у яго мудрасць, набытую за стагоддзі, ён узяў, магчыма, самае галоўнае — сэрца і песенную душу, несакрушальную волю і мужнасць, якія так добра спалучаюцца ў беларускага народа да з яго сціпласцю і нават сарамлівасцю. Ён узяў у свайго народа і яшчэ адно немалае багацце — непаўторны беларускі гумар. Ён узяў, нарэшце, павагу да ўсіх іншых народаў, высокае пачуццё, якое мы называем пачуццём інтэрнацыяналізму. Усе гэтыя якасці пастаянна жылі і жывуць у творчасці Максіма Танка.

Юбіляра прыйшлі прывітаць былы член бюро і сакратар ЦК КПЗБ, цяпер старшы навуковы супрацоўнік Інстытута гісторыі партыі пры ЦК КПБ М. Арэхва, былы сакратар ЦК

КПЗБ І. Семяннікоў, былая сакратар ЦК КСМ Заходняй Беларусі, член Брэсцкага падпольнага абкома КП (б)Б А. Федасюк, былая сакратары ЦК КСМЗБ С. Анісаў і І. Малец, былы кіраўнік цэнтральнай падпольнай рэдакцыі ЦК КПЗБ, працаўнік партызанскага друку ў тыле ворага Д. Розенштэйн. Слова ўзяў І. Малец.

— Мы ведаем цябе не толькі як паэта, але і як рэвалюцыянера-падпольшчыка. З юнацкіх гадоў жыццёвыя нягоды, паліцэйскія рэпрэсіі і турмы не зламалі тваёй волі да барацьбы за вызваленне заходне-беларускага народа. Твае вершы, якія жыва адклікаліся на падзеі рэвалюцыйнай барацьбы, дзейнічалі на розумы і сэрцы людзей не менш чым камуністычныя лістоўкі. За гэтыя вершы польскія буржуазныя ўлады пасадзілі цябе ў турму, але і там ты з першых дзён зняволення працягваў барацьбу.

Мы ганарымся табой, Яўген Іванавіч! — сказаў ад імя паліцэйскага на рэвалюцыйнай барацьбе І. Малец. — Ты заслужана падняты на вышыню славы, аднак яна не ўскружыла табе галаву. Нам прыемна, што ты застаўся простым і чутым чалавекам, добрым камуністам.

Народны пісьменнік Беларусі, галоўны рэдактар Беларускай Савецкай Энцыклапедыі І. Шамякін павіншаваў М. Танка ад імя пісьменніцкай арганізацыі рэспублікі. Ён перадаў яму прывітальны адрас праўлення Саюза пісьменнікаў Беларусі, а таксама калектыву Беларускай Савецкай Энцыклапедыі.

Прэзідэнт Акадэміі навук БССР акадэмік М. Барысевіч адзначыў той вялікі ўклад, які ўнёс у развіццё беларускай літаратуры і літаратуразнаўчай навукі правядзенне члена АН БССР Максіма Танка, і ўручыў

— Рэвалюцыйная барацьба і паэтычнае слова Максіма Танка з самага пачатку служылі справе вызвалення роднага народа. Мы ганарымся тым, што побач з імёнамі Адама Міцкевіча, Гараса Шаўчэнкі, Янкі Купалы і Якуба Коласа ў гісторыі Вільнюса запісана і імя Максіма Танка, — сказаў у сваім выступленні літоўскі паэт А. Малдоніс.

— Мы любім і цнім Вас не толькі як выдатнага паэта і цудоўнага чалавека, але і як вялікага друга, — падкрэсліў, выступаючы ад імя лінгвістычна-пісьменнікаў, Б. Кежун.

І. Навуменка даў слова народнаму пісьменніку Беларусі Я. Брылю, які сказаў:

— У юбіляры нашым мяне даўно і нязменна здзіўляе і радуе перш за ўсё тое, які надзеяна моцны зарад маральнага здароўя ўзяў ён ад роднай зямлі, ад роднага працоўнага народа, — узяў, каб вольна ўжо цэлае паўстагоддзе, на зайздросць равеснікам і маладзейшым таварышам па прызначэнні, быць па-сапраўднаму маладым у паэзіі, каб хваляваць усё новым ды новым свячэннем яе найкаштоўнейшых граней.

У Танку мне бачыцца красамоўна-важкі прыклад таго, якой багатай культуры можна дамагчыся няспынным працай над самім сабой, прагнай цікаўнасцю да жыцця ва ўсіх яго праявах, здаровым пачуццём самаіроніі, самакрытычнасці, так неабходных у нашай справе.

Амаль чатыры дзесяцігоддзі сяброўскіх узаемаадносін даюць мне права сказаць, які ён, наш Максім, цікавы і змястоўны ў сушыцці, — і тут, у Мінску, і ў падарожжах па Беларусі, па ўсёй Савецкай краіне і па краінах замежжы. Ён добра бачыць становае, шчыра ім захапляецца, не горш умее распазнаваць і дрэннае, прані-

Землякі вітаюць юбіляра пільнаўскай полькай.

яму ад імя шматтысячнага атрада навукоўцаў нашай рэспублікі прывітальны адрас.

Прывітанне ад майстроў слова Савецкай Украіны перадаў галоўны рэдактар часопіса «Вітчизна» паэт і празаік Л. Дзмітэрка.

Народнага паэта віншавалі старшыня праўлення Саюза кампазітараў БССР І. Лучанок, старшыня праўлення Саюза кінематографістаў рэспублікі М. Пташук і старшыня Беларускага цэнтральнага аб'яднання М. Яроманка.

— Няхай і далей будзе невычарпальнае, які нарачэнскія крыніцы, і высокае, як неба над роднай Мядзельшчынай, паэтычнае натхненне, багатымі, як багатая на дабыню наша родная Беларусь, Вашы творчыя знаходкі, — сказаў у заключэнне ад імя творчых саюзаў рэспублікі народны артыст БССР І. Лучанок.

Ад імя ўзбекскіх пісьменнікаў, ад удзельнікаў фестывалю савецкай літаратуры, што праходзіў у Самаркандзе, Максіма Танка гарача вітаў народны паэт Узбекістана, Герой Сацыялістычнай Працы К. Яшэн.

каць у яго прычыны і вынікі. Гэта — і дома, і ў людзях. Якія б дзівосы ні даводзілася разам з ім аглядаць, скажам, у Парыжы ці ў Рыме, у Афінах ці ў Стамбуле, — усюды і роздзям яго, які, пакуль праявіцца ў паэтычных радках, сядытады праяўляўся ў сяброўскіх гутарках, і смех яго, заўсёды натуральна і цвяроза малады, угрунтаваны былі на трыма-лай, глыбіннай народнасці, на філасофіі чалавека працы.

Максім Танк — літаратар з высокім і светлым аўтарытэтам. Вершы, пазэмы, казкі, проза і пераклады яго добра чытаюцца і — што яшчэ важней! — ахвотна перачытваюцца час ад часу. Хвалюючае адчуванне значнасці, арыгінальнасці яго слова і мяне, як аднаго з вялікага мноства ўдзячных Танкавых чытачоў, не пакідае з тых гістарычна далёкіх заходнебеларускіх дзён, калі я ў цемры і нядолі роднай вёскі ўпершыню пачуў яго непаўторны голас. Гэта быў не аднастайны плач па роднай зямельцы, не бяскрылае нараканне на горку доля, а іскрыста бадзёры, рэвалюцыйны заклік да дзеяння!

Што ж, прашуміць юбілей і ўсенародна, заслужана ўшанаваны наш юбіляр зноў застаецца адзін за рабочым сталом, над старонкай чыстай паперы. І яму, як сапраўднаму мастаку, зноў будзе часам нялёгка, а то і вельмі нялёгка. Наравістая наша сяброўка — старонка чыстай паперы — будзе няўмольна, ні на што не зваяжучы, патрабаваць, каб на ёй было напісана не так сабе што-небудзь, а штосьці зноў

сваім 70-годдзем, а на другім сваім нараджэнні. І хоць у жыцці мне не раз прыходзіла браць удзел у шматлікіх юбілейных урачыстасцях, прызнаю, я ніколі не думаў, што мне самому прыйдзеца некалі апынуцца ў падобным класічным становішчы — у ролі юбіляра.

Я вырас, як і большасць нашых пісьменнікаў, у сям'і хлебарабаў, дзе сумленная праца ад цяжкіх да цяжкіх лічылася

сёння форма ў паэзіі, тэхніка верша не іграе істотнай ролі. Яны сталі агульнадаступнымі. Мы навучыліся пісаць вершы якія ўжо ахвотна цытуюць крытыкі і даследчыкі літаратуры і нават перакладаюць на іншыя мовы. Засталося толькі яшчэ навучыцца пісаць так, каб нашы творы маглі пахваліцца, як творы нашых асноўнапаложнікаў і настаўнікаў, большым сваім даўгалікам і мацнейшай сувяззю з жыццём, якое нават у самых суровых і неспрыяльных умовах заўсёды было крыніцай творчасці. А што ўжо казаць аб нашым жыцці, агучаным музыкай рэвалюцыі, азораным святлом ленінскай праўды і дружбы.

За гады сваёй працы я не магу пахваліцца, што адкрыў таямніцу, як пісаць. Бо кожны новы твор — штурм невадамага. Нават геніяльнае акрышчэ Маякоўскага «Как делать стихи» адносіцца да непаўторных старонак яго біяграфіі. Я ўсвядоміў сабе простую ісціну: літаратура выйграе не ад таго, што гаворыць прыгожа, а ад таго, што гаворыць праўду, што ў творчасці няма лёгкай дарогі і што іменна цяжкая дарога найбольш багатая на адкрыцці. Бясспрэчна, што развіццё літаратуры звязана з пошукамі новых фарбаў, гукаў, вобразаў для больш глыбокага адлюстравання праўды жыцця, сувяззю з якім і праяўляюцца вартасці кожнага нашага твора. І тут, як і ў навуцы, неабходны пошукі, эксперыменты. Бо літаратура, як і жыццё, не можа спыніцца на месцы. Хоць у адносінах да некаторых эксперыментаў, у якіх больш штурма і слоўнай эквілібрыстыкі, магу паўтарыць за Я. Івашкевічам: «Я перажыў на сваім вяку шмат і мяне цяжка злавіць на мякіне».

Я рад, што мне выпала шчасце быць сведкам і ўдзельнікам векапомных падзей, вучыцца ў выдатных майстроў слова, працаваць з цудоўнымі сябрамі і вітаць прыход у літаратуру таленавітай маладой змены, якой суджана далей развіваць слаўныя традыцыі беларускай і ўсёй шматнацыянальнай савецкай літаратуры — літаратуры, якая знаходзіцца ў авангардзе чалавечых ведаў, збліжае людзей, змагаецца за мір і камунізм, узводзіць масты надзей, злучаючы мінуўшчыну, сучаснасць з нашай будучыняй.

Калісьці вялікі баян нашай зямлі гаварыў: «А беларусы паэта не маюць, хай жа ім будзе Янка Купала». Я пачынаў свой шлях у паэзію, калі, як кажуць, дзякуй богу, былі Купала, Колас, Бядуля і цэлая плеяда выдатных пісьменнікаў, разбуджаных рэвалюцыяй. Таму, уступаючы на крутую да-

М. Танкава віншуе К. Яшэн (Ташкент).

жа Танкава, — толькі тое, што варта яго імя, што любя і дорага многім і многім.

Хай жа яму тады будзе лягчэй на душы ад нашай глыбокай павагі, ад нашай сардэчнай прыхільнасці!

Народнага паэта ў гэты вечар ад імя сваіх калег віталі азербайджанскі паэт Ф. Мехці, перакладчык беларускай літаратуры, заслужаны работнік культуры БССР Ю. Ванэг (Латвія), казахскі пісьменнік, удзельнік партызанскага руху на Беларусі А. Шарыпаў.

На адрас юбіляра, Саюза пісьменнікаў рэспублікі, урачыстага вечара паступілі прывітальныя адрасы і тэлеграмы ад шматлікіх прыхільнікаў таленту Максіма Танка з Беларусі, з усяго Савецкага Саюза, з-за яго меж. З часткай гэтых віншаванняў удзельніцаў вечара пазнаёміў паэт, сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў Беларусі В. Зуёнак.

З хлебам, выпечаным з жыта, што вырашчана сёлета на палях паэтавай Пількаўшчыны, з музыкай прыйшлі вітаць песняра Нарачанскага краю працаўнікі Мядзельшчыны.

Мы, землякі, — сказала настаўніца Сваткаўскай сярэдняй школы В. Пястун, — добра ведаем Вас не толькі як народнага паэта Беларусі, але і як чалавека сціплага, простага, чулага. Пры сваёй вялікай занятасці дзяржаўнай, грамадскай і літаратурнай работай Вы не забываеце дарогі ў родныя мясціны, знаходзіце час, каб наведаць калгасы і школы раёна. З адкрытай душой мы радуемся за Вашы поспехі, урадавыя ўзнагароды, з нецярпеннем чакаем Вашы новыя творы.

Са словам да прысутных звярнуўся М. Танк.

— Перадусім я хачу сардэчна падзякаваць ЦК партыі і Ураду за ўсе неацэнныя клопаты аб развіцці беларускай літаратуры, якія мы, пісьменнікі, заўсёды адчувалі і адчуваем у сваім жыцці, вучобе, творчых пошуках і здзяйсненнях, гарача падзякаваць за хваляючае прывітанне, за высокую ўзнагароду, якая з'яўляецца не толькі маёй асабістай узнагародай, а і ўсяго шматлікага калектыву нашых майстроў слова, з якімі мне выпала шчасце працаваць.

Хачу таксама выказаць глыбокую ўдзячнасць сябрам суровых год рэвалюцыйнага падполля і Вялікай Айчыннай вайны, сябрам і чытачам, якія сваімі тэлеграмамі, лістамі, выступленнямі і прысутнасцю на сённяшнім вечары так святочна акрасілі гэты юбілей, што я ледзь не паверыў, што прысутнічаю не на развітанні са

натуральным і прыроджаным абавязкам, а не нечым надзвычайным, вартым урачыстых пясняжэнняў, званяў, узнагарод. І маё неспадзяванае лісанне вершаў і для бацькоў і для маіх аднасяльчан, большасць якіх умела распісвацца толькі крыжыкамі, напачатку здавалася з'явай загадкавай і, можа, нават гультайскім заняткам, а пасля арыштаў і шматлікіх налётаў панскай паліцыі — заняткам небяспечным.

Відаць, яны і не ўяўлялі, што ў абуджэнні ў мяне схільнасці да вершаў яны і былі найбольш вінаваты, бо за гады іх нялёгкага жыцця столькі назіралася нявыказанага і перажытага, што ўсё гэта некалі павінна было ўспыхнуць агнём ці выліцца песняй.

О, каб гэта сякера, з якой лес рубіў,
Або плуг, якім скібы падзолу гартаў,
Ці агонь, з якім грэўся, заціснуўшы зубы,
Або лыжніца, якой ў місе крошак шунаў,
Ці рыдлёўка, якой рыў аноп у патрэбе,
Ці кульбана, з якой шлях закончыцца мой,
Маглі загаварыць.
Ці ж бы мне было трэба
І пяро яшчэ браць аграбелай рукой.

Скажучь: неабходны быў талент. Ён неабходны і пры пляценні лапцей і пры касмічных палётах. Але ён — не асабістая ўласнасць чалавека, у тым ліку і пісьменніка. Мы ў неадплатным даўгу перад сваімі бацькамі і перад зямлёй, якія нас нарадзілі, узгадалі, перад народамі, які даў нам свой найвялікшы скарб — родную мову, без чаго ніяка сапраўдная творчасць не можа існаваць і развівацца, творчасць, якая павінна памагчы людзям у жыцці, іх акрыляць і абнадежываць. Я не магу даваць ацэнку

На юбілейным вечары выступае народны хор БССР.

сваім творам, бо гэта занятка для аўтара бескарнысы. Гэта справа чытачоў і часу.

Магу толькі сказаць, што ўсё сваё жыццё спадзяюся напісаць нешта лепшае, чым тое, што напісаў, хоць гэта, можа, і дрэнна. Бо калі б пісьменнік, як гаварыў Фолкнер, змог напісаць твор, які супадаў бы з яго надзеямі, ён перастаў бы пісаць.

Агулам, мне здаецца, што

рогу паэзіі, я думаю: можа, у магутных хоры гэтых галасоў да нечага прыдасца і будзе не лішняй і мая песня...

Пасля ўрачыстай часткі адбыўся вялікі канцэрт з удзелам майстроў мастацтваў рэспублікі.

А. СІДАРЭВІЧ,
У. ЯГОЎДЗІК,
спецыяльныя карэспандэнты
«ЛіМа».
Фота УЛ. КРУКА.

ПЕСНЯ АЗЕРБАЙДЖАНА

Нядаўна грамадскае Азербайджана шырока адзначыла 70-годдзе з дня нараджэння народнай паэтэсы Мірварыд Дзільбазі.

Яе талентам створана больш за трыццаць кніг паэзіі, сярод якіх: «Яблыневая галінка», «Джаміля», «Жаваранак», «Горная краска», «Успамінаю вас», паэма «Месхеці» і інш. Нямаю пранікнёных вершаў яна прывяціла дзесяці.

Патрабавальны майстар слова, тонкі лірык, яна сваімі творами сцвярджае камуністычныя ідэалы, пракладае мост да сэрцаў розных народаў.

Спалучэннем традыцыйнасці з наватарствам вызначаюцца вершы паэтэсы, прывучаныя Расіі, Узбекістану, беларускім сябрам.

У свой час Мірварыд Дзільбазі пераклала на азербайджанскую мову асобныя вершы Аркадыя Куляшова, які з сардэчнай цеплынёй ставіўся да яе асобы і таленавітай паэзіі.

Прапаную чытачам «ЛіМа» некалькі вершаў М. Дзільбазі ў маім перакладзе.

Эдзі АГНЯЦВЕТ.

Мірварыд ДЗІЛЬБАЗІ

Дрэва

дзяцінства

Ты стаіш спакойна
у снежаньскай красе.
А вясной ад кветак —
белы-белы звон.
Алыча мая,
З маіх дзіцячых дзён
Прахлада водар твой нясе.

Мы з табою разам (хто
хутчэй?) раслі,
Час ляцеў, аж вецер біў у твар.
Стала я пяснярнай
роднае зямлі,
Дрэўца стала дрэвам —
аж да хмар.

У дарозе
ў маім сэрцы неспакой,
Толькі бацьку мілы свой куток:
Гэта ж беласнежнаю рукою
Алыча махае мне здалёк.

Не скрануць нас навалніцам,
не сагнуць!
У зямлі карэнне наша
у глыбіні.
Песні птушак між галля
твайго жывуць,
Песня шчасця і мае
падоўжыць дні.

Чалавек

Без чалавека ты маўчыш,
прырода:
Каму патрэбны чары,
роскрыт твой?
Тужлівая, марнела б
год за годам,

Нібы жанчына ў адзіноце той.

Дзеля чаго лугі
І жаваранкаў спевы,
І подых кветак,
І разводдзе рэч,
Навошта маладых вятроў
павевы,
Калі таго не чуе чалавек?

Снягі, што ў ручайнах
ажываюць,
Пануры дождж
І колеры вясны —
Сэнс толькі з чалавекам
набываюць,
А без яго — дык для
каго ж яны?

Была б зямля збяднелай,
безгаласай
І рэкі бескарнысныя цяклі;
Забывушыся б на золата
калосся,
Тужылі апусцелыя палі.

А ці спяваў бы салавей
шчаслівы?
Да рук чыіх цягнуўся б
ярні мак?
Хто б гадаваў сады твае і нівы?
Прырода даснаналая,
аднак,

Без сэрцаў чалавечых
Ты — пустэча!
Над лесам сон. І толькі
птушачка адна
Пля, шчабеча. Ёй не спіцца.
То ж яна
Упершыню на золку паляцела,
У неба закахалца там паспела.
Цяпер не дрэмлецца малой:
турботы!
Жыве адною прагаю палёту!

У ПЛАНАХ

«НАРОДНАЙ АСВЕТЫ»...

У выдавецтве «Народная асвета» ў наступным, 1983-м, як і ў папярэднія гады, выйдзе шэраг кніг, што могуць зацікавіць самага шырокага чытача. Серыя «Народныя пісьменнікі БССР» папоўніцца нарысам У. Юрэвіча «Янка Купала», у якім прасочваецца жыццёвы і творчы шлях народнага песняра, аналізуецца яго асноўныя творы, гаворыцца пра асабістасці таленту, сувязь з прадстаўнікамі іншых літаратур.

З'явіцца навінкі і ў серыі «Скарбы мовы». У брашуры А. Жураўскага «Мова нашых продкаў» папулярна расказваецца пра беларускія летапісы, якія даюць уяўленне аб тым, як адбывалася развіццё мовы, як яна ўзбагачалася і ўдасканалвалася. Пра культуру мовы як самастойную лінгвістычную дысцыпліну піша А. Каўрус. Брашура так і называецца — «Культура слова». Гаворыцца пра асноўныя якасці літаратурнай мовы: правільнасць, дакладнасць, выразнасць і іншыя. Свае разважання аўтар падмацоўвае прыкладамі з твораў беларускіх пісьменнікаў.

«Азбука — не забавуна» — чарговая кніжка Р. Барадуліна. На гэты раз ён дапаможа дзецям запомніць літары беларускага алфавіту і робіць гэта, як звычайна, дасціпна і захапляюча.

Другім выданнем выходзіць «Верасон» — кніжка для дадатковага чытання дзяцей у дабудніцкіх перыяды, якую склаў А. Клышка. Падобраны вершы, апавяданні, казкі, рэбусы, загадкі, іншы матэрыял, што дапамогуць настаўнікам, выхавальцам і бацькам навучыць дзяцей хутчэй чытаць. Перавыдаецца і кніжка А. Бачылы «Дарогамі Мансіма Багдановіча», у якой расказваецца пра творчы шлях паэта, прыводзяцца цікавыя матэрыялы, дакументы, здымкі.

Пісьменнік Д. Слаўновіч напісаў брашуру «Бібліятэкар», што пазнаёміць школьнікаў з асаблівасцямі гэтай цікавай і патрэбнай прафесіі і папоўніць серыю «Вучням аб прафесіях».

Пад рэдакцыяй М. Лазарука выйдзе калектыўны зборнік «Выкладанне беларускай мовы і літаратуры», аўтары якога, а сярод іх нямаю настаўнікаў, падзяляцца вопытам сваёй работы, сакратамі майстэрства па далучэнні дзяцей да багацця роднага слова.

«Рускія пісьменнікі і Беларусь» — такі падзаглавак мае кніжка С. Бунчына «...Народ, здаўна нам родны». Аўтар расказвае пра сувязі з Беларуссю Г. Дзяржавіна, А. Пушкіна, Л. Талстога, А. Чэхова і іншых вядомых пісьменнікаў.

С. ВІРЗОУСКИ.

На самай кромцы падзолістага сухадолу і раскіслай прорвы багністага балота горбіўся невысокі пагорак з абгарэлай печу на чорным пажарышчы. Прыгнаўшы кароў на пашу, мы, сямёра пастаронскіх пастушкоў, найперш беглі на гэтае пажарышча, станавіліся насупраць чалеснікаў, каб яшчэ раз падзівіцца на чатыры гаршкі, якія выцерпелі пажар, апаліліся, пабарвалі, нават патрэскаліся, але не разваліліся, стаяць сабе на баках шэрай аладкі попелу, чакаюць гаспадароў.

Зрэшты, гаршкі не былі бог ведае

свет, нават не дачакаўшыся, каб на пажарышчы астыў попел; трэція сцвярджалі, што Хаванок, як і было не раз, калі чалавека спасцігала бяда, паехаў па вёсках прасіць на пагарэлае, бо сеяць жа нечым трэба. Назбірае насення і вернецца дамоў, бо ніводзін мужык пакуль не кідаў свае зямлі, бацькавага сядзеньня.

Пэўна, таму ягоны надзел зямлі так і праляжаў пералогом да наступнай вясны, калі ўжо калгасам зааралі і яго і астатнія пастаронскія хутары. Але пажарышча і тады не зачалілі. А вось вернецца чалавек на сваё селішча? А ён усё не вяртаўся, нібы згубіўся ў людской гамане.

Гадоў праз колькі пачалося славуце ссяляне хутароў у цэнтры калгасаў. Не абмінула яго і Пастаронь. Старыя селі-

ловам, той стромкі бераг, сасновы бор на ім і неба, якое мякка апускалася на парасоны сосен. Я прысягаў сабе, нягледзячы ні на што, збегчы адсюль у свет, каб ніколі ўжо не вярнуцца, нават тады, калі я стану славуце і той жа Сцяпану вымушаны будзе запрасіць мяне на радзіму. Мне хацелася ўцячы з дому як найхутчэй, але не было як, бо стрымлівала даведка, якую павінен быў выдаць сельсавет. Яна аказалася мацнейшай за ўсе агароджы свету.

Сельсавецкі справавод Яніна Жалудоўвіч, гадоў на пяць старэйшая за мяне, як умела супакойвала, абяцала пагаварыць са Сцяпанамым. Можна, і гаварыла, але без аніякіх вынікаў.

Мабыць, цяпер павасць найчасцей узнагароджываецца. Аднае раніцы я застаў у сельсавете

Старшыня памкнуўся быў да стала, але спыніўся на паўдарозе.

— Таварыш сакратар, хлапчук гэты ўсяго другі раз прыходзіць і яшчэ прыйдзе, нічога з ім не здарыцца. А ў вас, я ведаю, часу няма. Ды нам яшчэ трэба па шнуравых кнігах праверыць, колькі ў ягонага бацькі зямлі было. Не можам мы, таварыш сакратар, абы-каго на Ламаносава вучыць. Ды калі мы станем усіх пацрада адпусаць, хто ж на зямлі застаецца працаваць? Хто хлеб расціць будзе?...

Сакратар прамаўчаў, а Сцяпану неахвотна сеў за стол, стаў запаяць аддрукаваную на машыны даведку.

Ламаносавым я не стаў — не хапіла балаў. Мог з той даведкай застацца ў горадзе — выпускнікоў сямігодкаў тады бралі на працу без лішніх фармальнасцей, — але я вярнуўся ў калгас. Тут і працаваў чатыры гады да прызыву ў армію. Ды так і застаўся ў ёй на ўсё жыццё.

Цяперашняя кантора саўгаса якраз і стаяла на месцы былога сельсавецкага будынка, які згарэў у вайну. З акна было відаць Астравітае возера. За ім круты, стромкі бераг, на якім раслі сосны, на іх парасоны-вяршаліны апускалася летняе, без хмурынкі неба. Недзе там, за борами, некалі стаяла Пастаронь, якую цяпер ніхто не памятаў. Хіба адзін я, ды такія, як Даніла Хаванок, што некалі з'ехалі ў свет, засталіся ў далёкіх і блізкіх краях.

...Дырэктар кончыў гаварыць па тэлефоне, задаволена пацёр рукі.

— Вось так і ваюем! — весела выгукнуў ён.

Дырэктар саўгаса выглядаў маладжава, хоць было пад шэсцьдзесят — якраз мой гадок. Можна, таму мы і сшыліся, як толькі пазнаёміліся, сустрэўшыся ў рэстаране пры гасцініцы.

Мне дык, шчыра кажучы, пашанцавала. На аўтобус, што раз у суткі хадзіў да «Астравітага», я не паспеў, таму давялося ісці ў гасцініцу, чакаць заўтрашняга дня, заўтрашняга рэйсу.

Якраз быў абедзенны час, але мне захацелася паляжаць, паастыць ад уражанняў, што навеяў гарадок, які ў маленстве здаваўся дужа вялікім, таямнічым, прывабным, а цяпер нагадваў апрахану, з якой даўно вырас.

Спаць я не збіраўся, ды і не хацелася, але неяк адразу, непрыкметна заснуў. Мне сніўся той, адзін даваеннай пары мост праз раку, адзін пралёт якога паспелі ўзарваць немцы, калі ўцякалі з Беларусі. Я нечага лез на той мост па крутой лесвіцы, якую немаведама хто і дзеля чаго прыставіў да скарэжанага выбухам пралёту. Мне абавязкова чамусьці трэба было ўзбрацца на мост, можа, каб перайсці на той бок ракі. Я бясконца доўга караскаўся па крутой лесвіцы, пада мною струменілася чорнае прорва, нада мною прасціралася чорнае неба і я ўсё баяўся, што сарвуся з лесвіцы і ніхто не будзе ведаць, дзе я і як я загінуў.

Ад гэтага кашмарнага сну я і прахпіўся, узрадаваўся: то ўсяго сон, а не ява, а ўзрадаваўшыся, адчуў, што галодны, як піліпаўскі воук, і пашыбаваў у рэстаран, які днём быў звычайнай сталаўняй.

Афіцыянтка, хоць вольных месцаў хапала, падсадыла мяне да адзінокага чалавека, які ўважліва вывучаў меню. Побач з ім, на суседнім крэсле, ляжала патрапаная афіцэрская сумка ваеннай пары. Я падумаў, што чалавек працуе нарыхтоўшчыкам. Чаму? Нарыхтоўшчыкі і забеспячэнцы любяць пускаць пыл у вочы.

Але ён аказаўся дырэктарам саўгаса. Я не стаў пытацца, дзе ён, відаць, не знайшоў патрэбным удакладняць. За абедам мы разгаварыліся, як бывае з незнаёмымі людзьмі, якіх звялі абставіны, але якія ўпадабалі адзін аднаго.

Ён прызнаўся, што працуе дырэктарам нядаўна, а дагэтуль жыў і працаваў у розных гарадах, гараджанін ад нараджэння і ніяк не можа перамяніцца, спасцігнуць вясковае жыццё.

— Іншы раз выйду ўвечары на двор і гатоў заскуголіць ад вясковай цішыні і адзіноты. У горадзе і позняй ноччу чуеш біццё жыцця, а тут такое ўражанне, нібы ты адзін на свеце застаўся.

Алесь АСПЕНКА

А П А В Я Д А Н Н Е

якой таямнічай загадкай. Ім накіравана вечна абпальваць бакі. Загадка была ў іншым. Нас распірала дзіцячая цікаўнасць, ці засталася ў іх пасля пажару якое варыва, а калі засталася, дык што варылі гаспадары аж у чатырох гаршках?

Мы спрачаліся зацята, да хрыпаты і знямогі, хоць маглі не спрачацца; варта залезці ў печ, зазірнуць у гаршкі і, — можа, усім спрэчкам канец. Але на гэта не хапала рызык і смеласці. Нейкі святы страх — няйначай той, што забараняе весяліцца на могілках, — не дазваляў нам лезці ў печ. Мабыць, той жа святы страх стрымліваў пастаронцаў разбіраць печ на цэглу, хоць цэгля тады не хапала, ды і каштавала яна не малых грошай.

Пажар на хутары Хаванка ўразіў пастаронцаў.

Пачаўся ён ранняй вясной, калі толькі абсохла зямля і на паўднёвых схілах пагоркаў зацвілі калматы, пад колер вясновага неба, сон. Спачатку над хутарам выбухнуў клуб дыму, які ў сляпучай яркасці сонечнай раніцы быў асабліва чорны і злавесны. Ён імкліва набіраў вышыню. За ім у неба шуганула бледнае, як нежывое, полымя. Калі на хутар збегліся пастаронцы, на месцы забудоў тырчэлі чорныя рэбры зрубаў, якія прагна лізлі вогненныя языкі.

Але не гэта ўразіла пастаронцаў.

Пад адзінокай яблыня-лясоўкай стаялі калёсы. На іх сядзелі перапалоханыя дзеці. Да задняга біла калёс была прывязана рабая карова. Ля яе на каленях стаяла гаспадыня, грукала сябе ў грудзі кулакамі і галасіла на ўсю ваколліцу. А сам гаспадар, Даніла Хаванок, запрагаў у аглоблі каня.

Замест таго, каб тушыць пажар, пастаронцы акружылі Данілу, але блізка чамусьці баяліся падыходзіць. Стаялі і маўчалі.

Даніла запрог каня. Падняў з каленяў жонку, пасадзіў на воз. Рабіў ён усё нетаропка, з нейкай зацягасцю і асуджанасцю, якая найбольш за ўсё і стрымлівала пастаронцаў, звычайных да настэрнай цікаўнасці. Толькі тады, як Даніла крануў лейцы і конь памалу паклыпаў на дарогу, стары Мікіта Мартысёнак не стрымаўся, спытаў:

— Дык, таго-гэтага, куды ты?.. Сеяць жа час...

Даніла адмакнуўся ад яго і мацюкнуўся коратка, але выразна. Вось гэта і дало неабмежаваны прастор выдумкам і здагадкам. Адны казалі, нібы Даніла сам падпаліў свой хутар; другія, што ён з вялікага гора страціў розум, бо ніводны разумны чалавек не паехаў бы ў

шчы адразу ж зааралі, каб нішто не нагадвала пра колішняе хутарское жыццё. Але і тады Данілава пажарышча не крагнулі. Можна, і таму, што яно стаяла на самым прыканцы поля і не замінала трактарам, а можа, і па іншай прычыне: усё яшчэ спадзьяваліся, што Даніла Хаванок вернецца дамоў.

Абгарэлая печ па-ранейшаму чарнела бародаўкай без межаў і забудоў. І толькі яна нагадвала людзям, што некалі тут была Пастаронь.

А пра Данілу ўспаміналі цяпер рэдка. Яго як бы і не існавала ніколі. Жыў чалавек і знік, адно пажарышча засталася, якое так і называлі — Данілава.

Я прыгадаў Данілу, седзячы ў кабінцы дырэктара саўгаса, які аб'ядноўваў цяпер аж восем даваенных калгасаў, у тым ліку і наш «Маяк». І не проста аб'ядноўваў — усё восем калгасаў, або тое, што засталася ад іх, былі сселены на бераг Астравітага возера, а селішчы зааралі, як некалі зааралі пастаронскія хутары. Саўгас таму называўся «Астравіты».

Некалі, гадоў пяцьдзесят назад, на месцы цяперашняй камяніцы — канторы саўгаса, сельсавета і пошты — стаяла адмысловая архітэктура драўляная хароміна — маэнтак славутага да рэвалюцыі адваката Хруцкага, — якую перадалі сельсавету. Сюды я і папахадзіў да ачмуэрэння, калі скончыў сямігодку і надумаў вучыцца далей.

Мне патрэбна была даведка, што я не абы-хто, а сын сваіх бацькоў, і што даведка тая выдадзена для паступлення ў тэхнікум. Старшыня сельсавета, нейкі Сцяпану, малады яшчэ, чубаты, з маленькімі проразямі вачэй, якія насцярожана сачылі за табой, усё нечага не даваў тую даведку. Спачатку нібы таму, што не было даведкі з калгаса на дазвол вучыцца, потым таму, што не было нейкіх там шнуравых кніг, а таму невядома, колькі мой бацька меў зямлі да калгасаў, потым таму, што не было часу напісаць даведку, і так кожны дзень. Я прыходзіў — Сцяпану казаў: прыходзь заўтра. Назаўтра ўсё пачыналася спачатку.

Звычайна я прыходзіў у сельсавет раней за старшыню. Садзіўся ў пакоі з акном на Астравітае возера і з нейкай аж хваравітай надзеяй чакаў старшыню. Часам даводзілася сядзець да абеду і нават пазней. Неўзабаве я ўзненавідзеў Сцяпанаву, адвакацкі будынак, пакой з акном на возера, само Астравітае возера, два астраўкі на ім, зарослыя алешнікам, крушынай, парэчкамі, баліга-

нейкага дзядзьку, які панура крочыў па пакоі, заклаўшы рукі за спіну. Я сеў на шырокую лаўку, стаў чакаць старшыню без аніякай надзеі на поспех.

— А ты па якой справе? — раптам спытаўся дзядзька, спыніўшыся перад мною.

— Прышоў па даведку, — адказаў я. — І даўно хадзіш?

Я збянтэжыўся: сказаць праўду ці схлусіць? Калі скажу праўду, што хаджу больш за месяц, дык справавод можа перадаць старшыні і той тады наогул ніколі не дасць даведку. А я ўсё ж спадзяваўся атрымаць яе. У мяне проста не было іншага выйсця. Але і хлусіць я не ўмеў. Трэба было выбіраць нейкую залатую сярэдзіну.

— Дзён дзесьць хаджу, — чырванючы і яшчэ больш бянтэжачыся, схлусіў я.

— Ага, — сказаў дзядзька і стаў зноў хадзіць па пакоі.

Неўзабаве паявіўся і старшыня. Заўсміхаўся дзядзьку, падбег да яго, хапіў руку і моцна паціснуў. А на мяне кінуў касы позірк, нібы на якога ворага.

— Прыйдзеш заўтра, — злосна, напаяшэпт сказаў ён. — Не бачыш, я заняты...

Я падхапіўся з лаўкі, каб даць ходу.

— Пачакай, — спыніў мяне дзядзькаў голас. — Табе, Сцяпану, законы не пісаны ці што? — звярнуў ён да старшыні. — Ты што сабе дазваляеш? Чаму хлапчук абівае парогі? Хто даў табе права чыніць выпускнікам школ перашкоды? Можна, ты, таварыш Сцяпану, растлумачыш мне, што ўсё гэта азначае?

Я толькі дзіў даваўся, куды падзявалася старшыніна высакамернасць. Ён стаяў перад дзядзькам, як нашкодзіўшы хлапчук, нешта мармытаў у сваё апраўданне. Аж мне стала шкада яго.

— Ды нічога, нічога... Я заўтра прыйду, — паддобрываючыся да старшыні і шкадуючы яго, загаварыў я, але дзядзька не звярнуў на мае словы аніякай увагі.

— Во што, таварыш Сцяпану, — цвёрдым голасам сказаў ён старшыні, — зараз жа сядай і пішы хлопцу даведку. Перад табой, таварыш Сцяпану, наша будучыня. Можна, Мендзялееў, Ламаносаў, Леў Талстой, а ты яго марынуеш. Але і не ў гэтым справа, таварыш Сцяпану, — ты наносіш непараўнальную крыўду чалавеку. А ці падумаў ты, як чалавеку потым усё жыццё жыць з гэтай крыўдай?.. Не, не падумаў... Таму сядай за стол і пішы даведку, а я пачаю.

Калі мяне пад старасць задумалі зрабіць вясковым жыхаром, дык якраз вась гэтую цішыню і выстаўлялі галоўным козырам, а таго не маглі зразумець, што для поўнага шчасця мне якраз і не хапае гарадскога грукату.

Я не стаў распытваць, як і чаму ён, гарадскі жыхар, апынуўся на вёсцы. Жыццё ўмее даваць нечаканасці. Замест гэтага я, выслушаўшы чужую споведзь, сам пачаў спавядацца, упершыню прызнаючыся незнаёмаму чалавеку ў сваіх тайных памкненнях і марах.

— А ў маім лёсе ўсё наадварот. Некалі на злом галавы рваўся з вёскі, а пад старасць усё часцей і часцей стаў думаць, што зрабіў глупства. Паверыце, не ў сне, а наяву стаў бачыць мясіны свайго маленства. Ды каб толькі бачыць! Мне ўсё цяперашняе нагадае мінулае. Гляну іншы раз на неба, на белыя воблакі і раптам прыгадваю, што такі дзень ужо быў у маім жыцці і нават успамінаю, калі. Тады, як бацька садзіў бульбу за вішанікам, а я стаяў пад вішняй і слухаў жаўранкаў. А то, бывае, пачнецца завіруха, а я і яе чуў і бачыў, як некалі ішоў з дзяўчатамі на вечарынку за пяць кіламетраў у далёкую вёсачку Дрылы, а вечарынка там не аказалася. Ды гэта яшчэ што! Я чую тыя, з дзяцінства, пахі: пах аэру ў хаце пад сёмуху, пах сена ў пуні, вясновай раллі, сырародую, нават пах калёс, на якіх бацька ездзіў у горад. І ведаеце, чым яны пахлі? Свежай атавай, дзёгцем, дарожным пылам і яшчэ горадам. Гэта быў дужа востры і салодкі пах, які раздражняў і клікаў кудысьці. Можэ, таму я і прагнуў уцячы з вёскі, а цяпер вась не стрымаўся, прыехаў шукаць учарашні дзень. Добра разумею: таго дня не знойдзеш — сцэжкі пазарасталі, селішчы зніклі ў агні і некаму было пасля вайны аднавіць іх. Можэ, дзеля таго і прыехаў, каб расчаравацца, не пазнаўшы дарагіх мясінаў, адгабляваных часам і сучаснай тэхнікай...

Я адчуў, як балюча сціснулася сэрца ад любасці да страчанай мінуўшчыны, і ледзве стрымаў слёзы, сарамлівае падумаўшы: «Усё гэта старэчая чуллівасць, сентыментальная меранхлюдзія, як сказаў бы паэт. А жыццё няўмольнае і нечага выціскае слязу», — і ўжо з напускай бесклапотнасцю і аптымізмам адрокся ад сваіх жа, нядаўна сказаных слоў:

— Зрэшты, з-за такога глупства не варта было б і ехаць такую далечыню. Ды падкасіла хвароба і ўрачы ў адзін голас парайлі ехаць на вёску, дзе можна парыбаліць, пахадзіць у грыбы. Кажуць, што гэта лечыць. Вось я і прыгадаў свае азёры і бары...

— А вы адкуль будзеце? — перапыніў мяне дырэктар.

Пытанне было простае, але я задумаўся. Скажаць, што я родам з Пастароні, як запісана ў маім пашпартце? Але адкуль можа чуць пра Пастаронь гарадскі жыхар, які нядаўна стаў вясковым? Ды і ці памятае хто Пастаронь? Наўрад. Можэ, назвацца з Кавалёў, цэнтры даваеннага калгаса, куды перанеслі нашы хутары? Але я не жыў у Казалях. Мая радзіма Пастаронь, а не Казалі. Ды была і яшчэ прычына, чаму я не мог назваць Кавалі.

З той пары, як я пачуў пра трагічны канец Кавалёў і кавалёўцаў, мяне не пакідала назойлівая думка: не вярнуўшыся пасля абавязковай службы ў арміі, я нібы здрадзіў блізкай і далёкай сваёй радні, аднавяскоўцам, сваім землякам, бо застаўся жыць, а яны згарэлі ў калгаснай ферме, якую збудавалі перад сямейнай вайной, нібы дзеля таго, каб прыняць у ёй пакутніцкі свой вянок.

Думка была абсурдная, дзікая, бо я не адседжваўся, не хаваўся ад смерці — усё ваенныя гады адбыў на фронце, на самай перадавой і, як бог свят, не вінаваты ў іх смерці. І ўсё ж... І ўсё ж як ні апраўдваўся, а сумленне не дае спакою. Ты здолэў уцячы са сзэі вёскі, а яны не маглі кінуць свае сядзібы, зямлю і бегчы ў свет, як ты, як Даніла Хазанок. Людзі засталіся ў ёй, каб зведаць усё пакуты і загінуць страшэннай смерцю.

Зноў жа, можна знайсці тысячы прычын сваёй невінаватасці. Ды і на самай справе ты не вінаваты. І ўсё ж ты здолэў у свой час атрымаць даведку, а

пасля не вярнуўся са службы ў арміі, а яны засталіся тут. Таму жывых будзе вечно трывожыць памяць пра мёртвых, і некай няёмка прызнавацца, што і ты меў дачыненне да Кавалёў, але застаўся жыць...

— Бачыце, — з цяжкасцю падбіраючы словы, пачаў я, — назву той вёсачкі, дзе я нарадзіўся, цяпер можна знайсці хіба на старых ваенных картах-двухвэрстках. Яна даўно знікла. І цяпер, бадай, ніхто, апроча мяне, не помніць яе. Але, можа, вы ведаеце ці чулі пра возера Астравітае? Дык наша вёсачка знаходзілася ад яго кіламетраў за пяць на поўнач...

Дырэктар нечага падхапіўся, ляпнуў мяне па плячы.

— Дык што ж ты дасюль маўчаў... Я ж і працу дырэктарам саўгаса «Астравітае». Так што будзем знаёмы: Сцяпан Лук'янавіч Воўк. Ды я цябе мігам дамчу. А калі не супраць, дык і жыць у мяне можаш. Сям'я ў мяне аж дза чалавекі: я ды жонка.

Сцяпан Лук'янавіч прайшоўся па кабінце, спыніўся перада мной, хітравата прыжмурывшы вочы.

— А што, перабіраўся ў «Астравітае»? Мы табе вілу адгрукаем. Вунь там, над кручай. Захочаш, работу знойдзем. Навошта табе трызіць мінулым? Во яно — тут.

Спакуса была вялікая. Я гатоў быў даць згоду, але тут жа сцяміў, што ашукваю сябе. Дзе ўжо мне адравацца ад горада, няхай грукатлівага, надакучлівага, нават абрыдлага, але без якога ўжо не змагу жыць? Так, хіба датляваць тут на беразе гэтага прыгожага возера? Але такое жыццё мне не падыходзіць. Ды і новы паслак саўгаса не заменіць старую Пастаронь. Былое вяртаецца ў нашых уяўленнях. У жыцці такога не бывае.

— Не, — запярэчыў я. — Позна. Калі можаш, дай машыну, з'езджу, зірну на тыя мясіны, дзе некалі бегаў басанож.

Я горка ўсміхнуўся. Дырэктар высунуўся з акна канторы, крыкнуў шафёру:

— Валя!.. Валянцін!.. А чорт, зноў знік... У яго тут прысуха ў краме. Ну, я сам адвяду. Толькі ці знойдзем мы з табой тыя мясіны, дзе стаяла твая Пастаронь?

— Знойдзем, — упэўнена адказаў я.

Я працёр вочы. Было зусім незэрагодна, але на старым Хаванковым пажарышчы стаяла тая, старая, пяцідзесяцігадовай даўнасці хаціна, якую я запомніў з маленства і якая выглядала зараз вельмі ўжо ўбогай. Страха, парослая мохам, з бадылінай асоту, падслепаватае акно з ліштвай і адной аканіцай, касы ганак — усё як і было тады, калі загараўся Хаванкоў хутар. Праўда, тады яшчэ з трох бакоў хату абкружалі хлявы, паветкі, свіран, вазоўня. Цяпер іх не было. Да паўночнай глухой сцяны хаціны ляпіўся пахілы хлечык, невысокі, у якім, бадай, мог памяшчацца парсюк, ды пяць-шэсць курыц.

— Што гэта?.. Міраж?..

— Вунь тая хібарка? — пералытаў дырэктар.

— Там некалі жыў Даніла Хаванок, — сказаў я.

— А я думаю, стары гэты — прыблуда, аж глядзі, тутэйшы. А ўсё адно — наша бяда і сорам. Нічога зрабіць не можам. Яму, гэтаму Хаванку, гадоў за дзевяноста. Кватэру ў пасёлку давалі — не ідзе. Кажэ, тут памераць будзе. Дзеці прыезджалі. Таксама ў гадах. Угазавалі да іх перабірацца. Не хоча! Як урос у гэтую зямлю. Яго адсюль зэжызым крамам не зрушыш. Так і церпім...

Мне захацелася пайсці да Хаванка, распытаць у яго, што тады здарылася на ягоным хутары, чаму ён так нечакана з'ехаў з Пастароні і чаму вярнуўся назад. Але падысці да хутара было зусім не проста. Нас падзяляла шырокая канава, якую, мабыць, пракралі (і зусім нядаўна) меліяратары — уздоўж канавы жаўцеў на сонцы пясок. А перад ёй, там, дзе мы некалі пасілі кароў, гойдалася пад слабым ветрам жытнёзая поле. Жаўтаваты пылок слаўся над ім — жыта красавала.

«Ды і ці варта варушыць мінулае? — падумаў я. — У кожнага чалавэка ёсць сваё старое пажарышча, толькі не кожнаму дадзена вяртацца на яго...».

З ПАЭТЫЧНАГА СШЫТКА

Віктар РАКАЎ

Працяг

Бачу весняй зямлі прасцяг
з гулам,
спевам
і — цішынёю.
Свет стаіць з лубяной сянёю —
Нашых продкаў жыццям працяг.

Асцярожна ступаю ў яго:
Закрануць штось баюся вечнае.
Свет такі ж, як і мы, бяспечны,
Нельга ў ім каб слабеў агонь.

Падкідаю лаўжа у кастры —
Гэтак болей цяпла дастаецца
птушцы,
пчолцы,
хмелю, што ўецца,
і — сабе да наступнай вярсты.

Што адмерана мне на вяку
з гулам,
спевам
і — цішынёю...

Свет
таму, хто ідзе з сянёю,
Як свайму, падае руку.

Наказ

Радзіма, ўскалыхнуўшы нас,
Выводзіць на прастор:
Штурмуецца час,
Трымайце клас,
Ляціце — хоць да зор.

І ўсё ж зажурана яна
Праводзіць нас у шлях:
Твая віна — яе віна,
Як схібіш дзе пасля.

Радзіма ведае: калі
Сын будзе праўдай жыць,
Ён будзе свой на ўсёй Зямлі,
і — край, яму чужы,

Прытулак дасць, успомніць род —
З чыіх двароў, бароў...
За праўду ніякі народ,
Не супіць броў.

Каб ведаў я, хто побач...

Жыву —
Парыўна вабіць шыр палёў,
Азерца, ластаўка, лужок мурожны...
Гукай, мой край, ізноў мяне ў палёт.
У цябе ж туды так просіцца не кожны.

Гукай і вер. І праўду ўсю кажы,
Каб ведаў я, хто побач, на паверцы:
Няма страшней астылае душы,
Няма бальней зняверанага сэрца...

Кастры

Мы масты зрабілі б з тых паленняў,
Што ляцелі ў нас з табой, мой друг.
Колькі ценяў, колькі злосных ценяў
Уваччу калышацца наўкруг.

За спіной — зацемненыя далі,
Толькі шлях наш ззяе ад кастроў,
Што нам душы грэлі, ратавалі
Ад снягоў шрапнельных, ад вятроў.

Не тужы, мой друг: жылі ж не ў тленні,
Ёсць чым апраўдаць нам свой няўстрым.
Ну а цені? Пэўна ж, будуць цені,
Покуль будучы палымнец кастры...

У памяці доўга абознікі едуць

З нястройнаю думай, з нялёгкай
паклажай

Дадому ўсё еду, білеты купляю...
Хлапчук мне пустое гняздзечка пакажа
і — бачу, чаго хлапчуку не хапае.

Яму — птушанятка. Мне ж — нечага
болей:
Дзяцінства агучыцца з бежанскім лёсам,
На ўзбочынах курчацца людзі ад
болю —
Застыглыя ў зрэнках, шклянныя нябёсы.

У памяці — доўга абознікі едуць
То — ў свет,
То — дахаты, з далёкага свету.
Вяртаемся — памяць прарэзліва
свішча —
Не ў цёплыя гнёзды — на папалішчы.

Ты ўзрушан, хлапчук,
Я ж — паветра хапаю:
Ці ж толькі нам птушачак
Тут не хапае?..

Даваеннае фота

Г. Ж.
Цябе такою знала рота:
На рубяжы перадавым
Паказаў бацька тваё фота
Таварышам сваім жывым.

Яно, пацёртае ў кішэнях,
Прайшло з ім многія франты.
Стралком быў бацька і — мішэнню,
А з ім такой была і ты.

Нагадвала тваё аблічча
Байцам пра мірнае жыццё,
і — прад вачмі плыло пярвічна
У кожнага сваё дзіцё.

і, можа, плакаў хтось, і — можа,
Хтось перад боем шкадаваў,
Што не паспеў пажыць прыгожа,
Сваю любоў не ўздаваў.

Не аднаго ты абудзіла,
і не адзін сваё прысніў.
і — за дачку, што ў бой вадзіла,
Не раз хтось бацьку засланіў...

...Шануй, Галінка, сваё фота.
і беражы, і беражы.
і — знай: цябе расціла рота
На самым грозным рубяжы...

На вяскова-гарадской мяжы

Жыву я на брэсцкай вуліцы,
Садам і птушкамі поўнай.
За домам — лужок красуецца,
і — пеўні пяюць у поўнач.

А ў святы, калі пад мухаю,
Гарлаціць Лошыца басам,
Нібы ў Целяшах маіх.
Слухаю
і горад, і вёску разам.

і выпала ж так падсуседзіцца
Да станка і красёнцаў.
Як знаў гарсавец, што аселіцу
Я змалку люблю бясконца.

Каса аж з мурашнікам выстрыгла
Лужок. Спрыт сялянскі адчую —
Каля ручайка нябыстрага
У свежай капе заначую.

Дасвеццем — шчэ конік не стрыкае —
Я слыхам спаўна адгадаю,
Як цюпае бабка матыкаю,
Дзед — хату сваю абглядае:

Нядаўна зрабіў ператруску.
...Пайду да іх, памудраю.
А дзед — гаворыць па-руску,
А баба — яшчэ не ўмее...

Ведай, вырай...

Ну што ж, ляціце, лебедзі, у вырай.
Я вашы гнёзды буду берагчы.
Чыя дзе балацінка, бераг чый —
Я ведаю, я — свой у гэтай шыры.
Спакойна адлятайце, птахі, ў вырай.

Мне цяжка заставацца аднаму
З віхурамі, з завейнымі снягамі.
Вы ж мудрыя, вы ведаеце самі:
Калі няўдача выпадзе каму,
Як цяжка заставацца аднаму.

Мяне мацней нічога не кране,
Як ваш журботны крык, пусты палетак.
А, можа, вы зайздросціце мне гэтак,
Што застаюся ў роднай старане,

Ці, можа, так шкадуеце мяне,
Што я, ваш лепшы друг, бяскрылым
вырас?

...Я сам аб тым шкадаю.
Ведай, вырай...

І СЁННЯ ЖЫВЕ СПАДЧЫНА

(Зананчанне. Пачатак на стар. 1).
трупы... Пачалася новая старонка ў гісторыі тэатра: усё ж пад адным дахам сабраліся «людзі ад» Меерхольда, Таірава, Завадскага, Ахлопкава, Зубава, Папова, Дзінага — вучні самых розных і заўсёды неспакойных, апантаных творчым пошукам рэжысёраў. Мы хацелі працаваць, але пераінчаваць «справу Кумельскага» на свой лад і ў думках нават не было. Бо ён быў тансама з кагорты нашых настаўнікаў — такі ж апантаны, улюбёны ў сцэну... І заснавальнік сур'ёзнага тэатра. Вось пра заснавальніка вам лепш за ўсіх раскажа Васіль Вінтаравіч Воінкаў.

НАСТАЎНІК (успамянае заслужаны артыст БССР В. В. Воінкаў).

— Кумельскі... Ведаеце, успамінаць яго і ўспамінаць сваю маладосць — адно і тое ж. І гэтак жа прыемна.

Дык вось, упершыню я сустраў Уладзіміра Уладзіміравіча ў 1924 годзе. Так, менавіта ў той час. Ён з калегамі гастраляваў па паўднёвай краіне. Я рабіў тады першыя крокі на сцэне. Потым нашы з ім шляхі на доўга разыйшліся, бо Кумельскі стаў працаваць на Беларусі, мае ж тэатральныя маршруты

лоўнай вуліцы. І жыхары ўжо ведалі: прыехаў тэатр Кумельскага. Так было паўсюль — і ў Шклове, і ў Оршы, і ў Вабруйску, і ў Магілёве, куды тэатр перабраўся ў 1935 годзе, як на сваю сталую «базу».

Талент арганізатара Кумельскага выкарыстоўваў не толькі, каб прывабіць глядачоў на спектаклі. Ён ствараў свой тэатр. У яго было шмат знаёмых таленавітых людзей, многіх ён запрашаў, многія адгукліся... Ды ўсе яны былі людзі розныя і як творчыя асобы, і проста як «чалавекі». Цяжка было ўсіх у першы ж сезон згуртаваць, з'яднаць. Нехта адчуваў сябе абдызеным, нехта вымагаў ролі і стаўні... Як вынік, такія людзі ў тэатры не прыжыліся, пайшлі з яго.

Што рабіць Кумельскі? Едзе ў Маскву, набірае на «акцёрскай біржы» амаль напалову новую трупу... Працуе як селекцыянер і паступова складае моцнае ядро тэатра — А. А. Захараву, В. А. Холадаў, Б. І. Градаў, В. А. Светазараву, Л. Л. Пасадава... З гэтымі акцёрамі Кумельскі ставіць значныя па ідэйным змесце і вельмі складаныя для мастацкага ўвасаблення спектаклі — «Скутарэўскі» па Л. Лявонову, «Прафесар Мамлок» В. Волфа, «Дальняе» А. Афінагенава і, вядома, драматургічную класіку... Ста-

Савецкай улады паставілі свой талент на службу сацыялістычнай культуры. Мабыць, яго можна называць побач з М. Сіпельнікам, У. Тацішчавым, І. Растоўцавым, Л. Самборскай, М. Сабольчыкавым-Самарыным, А. Каніным, М. Пакроўскім, В. Рэдліх... Ён разумеў, што для таго, каб маладое сцэнічнае мастацтва Краіны Саветаў магло выконваць сваю місію прапагандыста камуністычных ідэалаў, акцёрам трэба авалодаць вяршынямі майстэрства. Рабіць гэта лепш за ўсё на ўзорах класічнай спадчыны. Таму побач з творамі сучасных драматургаў Кумельскі тады (як вядучы акцёр трупы, як дырэктар тэатра, як рэжысёр-педагог) настойліва ўводзіў у рэпертуар п'есы А. Астроўскага, А. Сухаво-Кабыліна, М. Гоголя, М. Горкага.

Ствары характар — ты акцёр! Навучыся жыць пачуццямі персанажа — ты акцёр! Для гэтага гавары выразна і ясна, рухайся — пластычна і натуральна, выпрацоўвай дакладны жэст, думай пра мімічнае выяўленне настрою. І — густ! Акцёр набывае права называцца «артыстам», калі ў кожнай яго ролі выяўляецца мастакоўскі густ, які не дае права на фальш, на прыблізныя абрысы персанажа, на слізганне па паверхні... Гэта — завет Кумельскага! Уладзімір Уладзіміравіч сам удасканалваў свае веды, сваё майстэрства, свой густ па высокіх узорах і прымушаў акцёраў арыентавацца на дасягненні В. Качалава і В. Пашэннай, М. Хмялёва і А. Каонен, М. Сіманова і А. Тарасавай...

Тое, чаго дамагаўся Кумельскі і яго таварышы на першым этапе станаўлення Рускага тэатра БССР, — у рэчывы развіцця савецкага тэатра таго часу наогул. Спалучэнне праўды жыцця і праўды мастацтва — працэс дыялектычны і не проты. Вядома, і сам Кумельскі, і яго паплечнікі, бывала, захапляліся форматарчасцю, аддавалі даніну то натуралізму, то празмернай умоўнасці, ды галоўны напрамак творчых пошукаў вызначала акурат гэта: праўда самога жыцця і праўда высокага мастацтва. Партыйнага, народнага, па-мастацку выразнага і эстэтычна багатага на фарбы...

— Мяркуючы, што Вінтар Васільевіч крышачку скітрыў, калі гаварыў пра нечаканасць запрашэння Кумельскага, — кажа Г. Абуховіч, — Уладзімір Уладзіміравіч, відаць, адразу зразумеў, што перад ім сапраўдны працаўнік сцэны, які праз усё жыццё пранясё вернасць тэатру. Цяжка падлічыць, колькі роляў сыграў Воінкаў, але кожная з іх была заўжды старанна адшліфавана. Ён — кароль эпизоду.

Пойдзем далей... 36-ты, 37-мы, 38-мы. Тут, бачыце, спектаклі «Рэвізор», «Браняпоезд 14-69», «Дзеці сонца», «Анна Карэніна»,

Народная артыстка СССР А. Клімава і заслужаны артыст БССР Г. Някрасаў у ролях Камісара і Аляксея («Аптымістычная трагедыя»).

«Як гартавалася сталь»... Залаты фонд нашага тэатра! А побач тыя, што рабілі афішу стракатай — «Сцежка шпіёна» або «Выкраданне Алены»... За гэту разнаколернасць, няроўнасць рэпертуару, за парушэнне акцёрскага ансамбля, памятаю, і крытыка нас папракала, і гдач, часам. Перад тэатрам стала задача з'яднаць усе сілы, а потым ужо ўзбагачаць рэпертуар вялікай драматургіяй. І вось вельмі важны момант — заўжды ў гісторыі нашай сцэны ўвесь цяжар гэтай задачы бралі на сябе выдатныя майстры, акцёры, рэжысёры. Яны прыходзілі і выводзілі тэатр з «прарыву». Арлоў, Уладзічанскі, Фёдарав, Кістаў, Клімава... Пра некаторых з іх мне хочацца раскажаць асобна. Сёння гэта абавязкова.

КАЛЕГІ (так назаўем расказ Г. Абуховіч).

— Дзмітрый Арлоў — фігура ў гісторыі Рускага тэатра така ж яркая, як і Кумельскі. Тэатральную Маскву тых часоў без Арлова ўявіць немагчыма. Але вось ён адгунуўся на запрашэнне заснавальніка Рускага тэатра БССР, вельмі ўдала ўвайшоў у калектыв, і праз некалькі гадоў пазней узначалі яго мастацкае кіраўніцтва. Узначаліў заслужана, як сапраўдны мастак і выхавальца акцёрскіх кадраў.

Прышоў час, калі трэба было неадкладна тэатру вызначыцца. Якім быць? Або назаўсёды «правінцыяльным», або прэтэндаваць на нешта большае. Арлоў выбірае высокую мэту і запрашае ў тэатр выпускны курс Ленінградскага інстытута сцэнічнага мастацтва. Яны прыехалі і прывезлі свае спектаклі — «Таленты і пантонікі» А. Астроўскага і «Каварства і любоў» Ф. Шылера. Так у нас з'явілася цікавая моладзь — дэбютанты Я. Карнавухаў, А. Шнапскі, Ф. Шмакаў, Ю. Арынянскі. Арлоў ухваліў іх творчыя пошукі, бо сам добра ведаў «смак» эксперыментарства. Ён адчуваў, што з паўценнем пашанцавала. Былі пастаўлены «Беспасажніца» А. Астроўскага, «Палаўчанскія сады» Л. Лявонова...

Дзмітрый Аляксеевіч Арлоў ведаў, што па прыкладу Кумельскага яму самому трэба і ў акцёрскім мастацтве паказаць калектыву, які ўзровень прафесійнага майстэрства з'яўляецца жаданым для тэатра рускай драмы ў нацыянальнай рэспубліцы. Паўка Карчагін і Карэнін, прафесар Паляжаеў і Пратасаў, Хлестакоў і цар Фёдар, Мальволье і доктар Чабуцькін, Іван Пятровіч Вайніцкі

і Цяляцеў, капітан Бярсенеў і Сямён Чайка — ролі з яго вялікага рэпертуарнага спісу, якія застаюцца прыкладам гарманічнага суладдзя псіхалагічнай праўды з завостраным сцэнічным малюнкам, натуральнасці ў паводзінах з вобразнай сілай у тыпізацыі характару.

Надзвычай плённым быў зварот тэатра да сцэнічнай Ленініяны, і тут творчыя дасягненні Д. Арлова ў выкананні такой адказнай ролі забяспечвалі грамадскае прызнанне спектаклю «Крамлёўскія куранты».

У САДРУЖНАСЦІ З АУТАРАМ (Ганна Браніславаўна гартуе сшытак далей).

— Калісьці Кумельскі думаў пра тое, якім чынам руская сцэна ў Беларусі можа паказаць перакладныя творы беларускіх пісьменнікаў (а гэта не так проста, як здаецца на першы погляд), і запрасіў Міхася Зарэцкага, каб той сам зрабіў драматургічны варыянт свайго рамана «Вязьмо», захаваўшы нацыянальны каларыт у мове, у тэмпераментным выяўленні характараў. І спектакль «Сымон Карызна» па п'есе М. Зарэцкага быў першым творам беларускай драматургіі на падмошчых Рускага тэатра БССР. Арлоў запрасіў Вячаслава Палескага да супрацоўніцтва з калектывам, і зноў жа спектакль «Што пасееш, тое і пажнеш», нарыстаўся вялікім поспехам, асабліва сам Арлоў у ролі Сямёна Чайкі выклікаў захапленне глядачоў...

Сёння на творчым рахунку калектыву — супрацоўніцтва з В. Быкавым («Пайсці і не вярнуцца»), І. Шамякіным («Выгнанне блудніцы»), А. Адамовічам («Вяртанне ў Хатынь»), М. Матукоўскім («Апошняя інстанцыя»), А. Маўзомам («Куды ідзе, Сяргей?», «Асцярожна — Мянкішавы», «Толькі адно жыццё»), К. Губарэвічам («Брасцкая крэпасць», «Галоўная стаўка», «Першы ўрок»), І. Новікавым («Руіны страляюць...»), А. Петрашкевічам («Трывога», «Соль»). Сёлета тэатр упершыню супрацоўнічае з Андрэем Макаёнкам. Мы рыхтуем спектакль па яго новай п'есе «Дыхайце ашчадна»...

АКЦЁРЫ... АРТЫСТЫ... (Ганна Браніславаўна чытае ў сшытку імёны калег то з адчувальным сумам, то з радаснай усмешкай, то абрываючы сябе на паўслове).

Заслужаны дзеяч мастацтваў БССР У. Кумельскі ў ролі Ягора Булычова.

наслі мяне па ўсёй Расіі... Нават не ведаю, як гэта здарылася, што ён не забыў правінцыяльнага акцёра Воінкава. На пачатку трыццаціх гадоў я нечакана атрымаў ад Кумельскага запрашэнне ў яго тэатр. Тэатр, які быў ягоным самым галоўным у жыцці захапленнем, якім ён жыў. Мяркуюце самі, ці мог я адмовіцца? Дарчы, я і не вагаўся... Сам Уладзімір Уладзіміравіч быў, як гэта гаворыцца, акцёр «мільюстэ божей». Можна так сказаць — і болей нічога не гаварыць. Акцёр самага трывалага гарту. Голас — моцны. Мова — прыгожая, сакавітая, маляўнічая па фарбах і інтанацыях. Сам — высокі, буйны, дужы. Мастак густ — бездакорны. Але пра гэта крыху пазней.

Трэба падкрэсліць яго арганізатарскія здольнасці, падпарадкаваныя адзінаму: зрабіць усё, каб кожны, хто прыйдзе на спектакль, з павагай ставіўся да акцёрскай працы, да сэнсу акцёрскіх пошукаў і адкрыццяў. Чаго ён толькі дзелаў гэтага ні выдумляў! Напрыклад, калі прыежджаў з трупай у які-небудзь горад, на вакзале наймаў усіх рамёзнікаў, саджаў артыстаў у пралёткі і фэаёны — і ўся кавалькада ехала па га-

віць і сам выконвае галоўныя ролі. Ён быў сапраўды першым нашым акцёрам, ведаў гэта і працаваў з вялікай адказнасцю, нават самаахварна...

Сапраўды, гэта было так. Па ўсёй краіне дзейнічалі тэатральныя калектывы, якія кожны год абнаўлялі свой творчы склад амаль цалкам. Марай акцёрскіх кар'яфеяў і артыстаў вялікага таленту было стацыянарнае існаванне таго або іншага тэатра ў пэўным горадзе. І толькі ў канцы 30-х гадоў такі працэс пачаўся: вандруюныя акцёры сталі замацоўвацца на сталае жыццё. Цяпер ёсць такія паняцці — «саратаўскі артыст», «харкаўскі артыст», «мінскі артыст», «гомельскі артыст», і гэта гучыць зусім натуральна. Раней той жа В. Воінкаў пасля розных далёкіх маршрутаў затрымаўся ў тэатры менавіта Кумельскага, не выбіраючы горад.

Кумельскі — з той пляяды майстроў, што ў першыя гады

— Мабыць, і гэта замацоўвалася ў нашым тэатры пад уплывам такіх, як Кумельскі і Арлоў—ярых артыстычных індывідуальнасцей, рэжысёр «бачыць» спектакль як бы «праз» пэўнага выканаўцу ролі. Абаязкова бывае загадзя вядома— хто будзе выступаць у галоўных ролях. Да часу могуць і не абяццаць, але мы здагадваемся... Калі «Атэла» або «Кароль Лір», гэта — для Аляксандра Кістава. Калі толькі пачуліся чуткі пра «Тры сястры» або пра «Варвараў», я ўнутрана адчувала: Маша — мая, Надзея Манахава — мая... Ды і Васа Жалызнова, і цётка Руца («Птушкі нашай маладосці»)...

Звярніце ўвагу, нават рэжысёры па прафесіі, людзі, якія самі не маюць акцёрскага вопыту, «праз акцёра» бачылі і цяпер бачаць свае будучыя спектаклі. Сяргей Уладзічанскі, Міхаіл Сніван, Васіль Фёдараў, Вінтар Галаўчынер, Уладзімір Маланкін, Барыс Луцэнка, Юры Міроненка, Анатоль Кузняцоў, Барыс Глаголін... Пры ўсёй адчувальнасці рэжысёрскага дыктата сёння ў нас захоўваецца дарагая традыцыя: акцёр—галоўны выканаўца, акцёр уасабляе задуму і захапляе (або — наадва-

сцэне абнаўляецца. Вось мы цяпер амаль не грывіруемся. Пераўвасабленне ў вобраз адбываецца больш па ўнутранай лініі сцэнічнага жыцця. Больш актыўнымі сталі ў партытуры відовішча сцэнаграфія, музыка, святло, пантаніма... І ўсё ж толькі акцёр выходзіць сам-насам з глядачом. Наўрад ці гэта будзе не вельмі сціпла, калі ў юбілейную дату я скажу: у нашым калектыве ёсць акцёры, якія па праву бяруць на сябе адназначна за ідэйна-мастацкае гучанне спектакля. Генеральную адназначнасць, калі можна так сказаць...

Хто ж будзе прарэчыць? Ёсць такія акцёры. Дастаткова назваць народных артыстаў СССР А. Клімава і Р. Янкоўскага... Чаму, дарэчы, толькі назваць? Я папрашу Аляксандру Іванаўну падзяліцца думкамі з нагоды юбілею тэатра, якому яна аддае творчыя сілы, талент, дзе служыць амаль трыццаць гадоў.

СЦЭНА (расказвае народная артыстка СССР А. І. Клімава).

Народны артыст БССР А. Кістаў у ролі караля Ліра (у цэнтры). У ролях Эдгара і Блазна заслужаныя артысты БССР Г. Някрасаў і М. Сокал.

Фота Ул. КРУКА.

рот, і гэта бывае, на жалы) глядзельную залу.

Аляксандр Кістаў — легенда нашага тэатра. Калісьці ён быў папчэнікам славуэта Мікалая Сіманова, служыў у тэатры Мікалая Ахлопкава, быў партнёрам Веры Марэцкай у спектаклях Юрыя Завадскага, і ў нашай трупе на пэўны тэрмін стаў першым артыстам. Захоўваюцца фільмы з яго ўдзелам, запісы спектакляў і яго выступленні перад мікрафонам. Калі сёння слушаеш Кістава, прыгадваюцца шумныя прэміеры, спрэчкі, тое, што называюць «свята тэатра!» Сапраўднага...

Я—з пакалення, для якога імя Кістава — гісторыя. Слухаючы запісы яго голасу, сёння ловіш сябе на думцы, што ён па манеры выканання і сапраўды быў у нечым блізім да М. Смірнова, Ю. Талубеева, М. Мардвінава. Магчыма, нам такая манера здаецца цяпер трохі рытарычнай, празмерна патэтычна-дэкламацыйнай, а можа, гэта залежыць і ад якасці запісаў. Ды людзі старэйшых пакаленняў не могуць без хвалюючага ўзрушэння прыгадаць свае тэатральныя ўражанні пасляваенных гадоў. І Кістаў у спектаклях «Атэла», «Дзядзька Ваня», «Аптымістычная трагедыя», «Дванаццатая ноч», «Кароль Лір», «Брэсцкая крэпасць», «Галоўная стаўка», «Порт-Артур» — гэта па-мастацку акрэслены і непаўторны адкрыцці ў вобразным уасабленні акцёра пэўнай ідэі, задуму, пэўнага характару-страсці.

Таму слушаеш Ганну Браніславаўну аб тым, якімі былі ў пяцідзясятныя гады Р. Качаткоў і І. Ражба, І. Лакштанава і А. Шах-Парон, М. Кузьменка і Г. Някрасаў, Я. Карнавухаў і Ю. Сідараў...

— Мабыць, усіх мы з вамі і пералічыць па імёнах не зможам, — кажа Ганна Браніславаўна. — Але я ведаю, што вы маеце на ўвазе. Сапраўды, манера адностварэння жыцця на-

што жылі і жывуць на сцэне майго роднага тэатра. Так ужо атрымалася, што ўсе гераіні, якіх я іграла, імкнуліся перайначыць ці то свет, ці то чалавечыя пачыненні з ім. Такімі былі і Камісар з «Аптымістычнай трагедыі», і Ніла Сніжко з «Барабаншчыцы», і Ларыса Агудалава з «Беспаспартыі», і Клеапатра з «Антонія і Клеопатры»... Усе яны змагаліся — і свядома, і інтуітыўна. Так вучылі мяне мае настаўнікі, Вера Мікалаеўна Пашэнная, у прыватнасці, — калі слэззі, то абавязкова боль, а не вадзіца; пакуты, а не істэрыка; чуласць, а не прастая цікаўнасць... Гэта, між іншым, у традыцыях нашага тэатра. Інакш нельга, спектакль адбываецца сёння ўвечары, заўтра глядач зноў у палоне штодзённых спраў. Таму вельмі важна, каб са сцэнічных падмостваў не ліўся ўсяго толькі яшчэ адзін «ручаёк» інфармацыі, але неслася ў зал чужоўная іскра, якая б абуджала розум і сэрца...

Мы доўга размаўлялі з Аляксандрай Іванаўнай. Актрыса яшчэ і яшчэ расказвала пра свае ролі, пра сваіх вучняў, пра сваіх калег, асабліва пра тэатральную моладзь, знаходзячы для кожнага цёплае слова... Потым мы ўвайшлі ў глядзельную залу, падняліся на пустую сцэну — і я быў ўражаны, як змянілася Аляксандра Іванаўна, ступіўшы на падмошкі. Уся сабралася, здаецца, стала вышэйшай, павярнулася тварам да крэслаў партэра; нейкім іншым голасам нешта сказала... Хай чытач мне даруе, але, далабог, вельмі ж недарэчна было ў той момант лезці па блакнот, каб запісаць яе словы. Памятаю толькі, што злавіў сябе на думцы, — мабыць, недзе ў іншым месцы, словы гэтыя здаліся б празмерна ўрачыстымі, нават патэтычнымі, а тут, цяпер, яны былі на дзіва шчырыя і праўдзівыя. Словы шчы-

рай і праўдзівай актрысы Аляксандры Клімавай!

— Бачыце, сцэна была пустая, постаць актрысы не асвятляў праэктыр, не было чужаць подыху залы, — гаворыць Ганна Браніславаўна, — а ўжо адбыўся чуд тэатра. Бо ўжо быў хоць адзін глядач. Так, не смеяцца і не саромейцца, што «паддаліся» гэтаму чуду. Побач з такім майстрам, як Клімава, гэта не дзіўна.

Гэты чуд адбываецца штовечар. Самыя розныя людзі, трапіўшы праз тэатральны пад'езд у залу, становяцца глядачамі. Тэатральнымі глядачамі, дарэчы, папрасіце, каб пра іх расказаў Расціслаў Янкоўскі. Я не адкрыю сакрэт, калі скажу, што ў апошні час з'явіўся глядач, які прыходзіць спецыяльна «на Янкоўскага»...

ГЛЯДАЧ (гаворыць народны артыст СССР Р. І. Янкоўскі).

— На мой погляд, шлях кожнага тэатра — гэта шлях да глядача. Да яго сэрца. Да яго розуму. Тэатр, які глядач разумее і сэрцам, і розумам — сучасны тэатр.

За апошнія гады нашу залу запаўняе наш, свой глядач. Пад гэтымі словамі я разумею глядача невыпадковага. Ён ідзе на спектакль з пэўнай мэтай, ідзе на пэўны спектакль. Напрыклад, прапаную такі эксперымент — нечакана, у дзень прадстаўлення, памяняць спектакль... Прышоў глядач, а яму кажуць: сёння замест «Макбета» пойдзе «Вішнёвы сад». Дык вось, я наперад ведаю, чым такі эксперымент скончыцца. «Наш» глядач, упэўнены, білеты верне ў касу. І не таму, што яму падабаецца «Макбет» і не падабаецца «Вішнёвы сад», але таму, што СЕННЯ ён прыйшоў менавіта на Шэкспіра, на строіўся менавіта на Шэкспіра ў нашым тэатры. Бо глядач — гэта прафесія, прафесія цяжкай. Заснавана яна на глыбокай павязе да чалавечай сцэны, да ўсёй акцёрскай працы. Павязе ўзаемнай — я, акцёр, павінен павяжаць чалавечы ў партэры ці на балконе.

Так, свой глядач... Галоўнае, што набыў тэатр. Да гэтага імкнуліся амаль усе рэжысёры, з якімі мне давялося працаваць. Усе яны разумелі, што спектакль у нашым тэатры павінен быць не камерным, а маштабным, шырокім па гучанні, са сцвярдзальным пафасам. Напрыклад, Вера Паўлаўна Рэдліх надала нашым спектаклям інтэлігентнасць — гэта адбылася на глядачы, я ведаю. Барыс Луцэнка — значнасць, цэласнасць, сучасны псіхалагізм — гэта адгукнулася ў глядзельнай зале...

— Сёння традыцыі нашага тэатра працягвае Барыс Глаголін, — гаворыць Г. Б. Абуховіч. — Працягвае па-свойму, як і трэба сапраўднаму мастаку. Гэта ягонае прозвішча пазначана на апошніх, яшчэ цалкам не запоўненых, старонках майго сшытка. Побач са спектаклямі «Рэтра», «Трывога», «Соль». І вось сёння — «Ягор Булычоў»...

Пасля гэтай назвы ідуць белыя, чыстыя старонкі. На іх можна пакуль што заставіць пыталнік ці шматкроп'е. Не, відаць, лепш шматкроп'е. Тэатр уступае ў сваё другое пяцідзясяцігоддзе. Уступае, захоўваючы той магутны мастакоўскі імпульс, што застаўся ў спадчыну ад Кумельскага, Арлова, Фёдарава, Кістава... Гэта не азначае, безумоўна, што наступныя паўвека калектывы пойдзе па цвёрдым накатаным шляху. Ды і не гэта важна. Намога важней застацца вернымі той спадчыне.

...Вось і скончылася наша падарожжа па звычайным вучнёўскім сшытку для пісьма. Зусім звычайным — у зялёнай вокладцы... Яшчэ раз падзякуем Ганне Браніславаўне Абуховіч і пажадаем ёй яшчэ доўга пісаць гісторыю тэатра. І на сцэне, і вась так: год, назва спектакля, дата прэмеры, рэжысёр, акцёры...

Андрэй ГАНЧАРОВ.

ПАДЗЕІ І ДАТЫ

НА ВОГНЕННАЙ СЦЯЖЫНЕ ДУХУ

Да 75-годдзя з дня нараджэння Сяргея ДЗЯРГАЯ

Праехаць вельмі лёгка ці прайсці Шашой асфальтаванай ці плыню руху.

Але як цяжка часам нам брысці па вогненнай сцяжыне духу.

Вогненная сцяжына духу праз усё жыццё вяла Сяргея Дзяргая, праз усю творчасць. Нібы магутная рана, паззія аўтарытэтнага майстра ўбірала ў сябе прытоні і плыні, рознажанравыя, рознастыльвыя. Яна кожны раз змянялася, абнаўлялася, не стаяла на адным месцы. І сам паэт быў чалавекам настрою: сум пераходзіў у радасць, абурэнне прыцішвалася расчуленасцю. Ад зменліва-настравай натуре паэта, ад яго рознабаковасці інтарэсаў — і шматграннасць, разнастайнасць творчых здобываў.

Сяргей Дзяргай быў тонкі лірык і дасціпны, па-народнаму ашчадны гумарыст, сатырык. Паэма і мініяцюра, пераклад сусветнай класікі і паэтаў-сучаснікаў, рэдагаванне кнігі маладзейшага таварыша і аднагодка — усё рабіў Сяргей Дзяргай таленавіта і непрымырима прычыпова. На ўсё і на ўсіх хапала часу, акрамя сябе. Бялітасная ліхварна-ноч пазычала яму часу, падступна забіраючы сваё. Гэта пра сябе напісаў паэт:

Дружа мой!
Шчыры мой!
Цяжка табе было на свеце:
Бо любіў ты болей, як цябе
самога любілі.
І пакут зазнаў ты болей,
як іншыя.
Душа твая расчынялася
наспек, як дзверы,
Калі ў іх хто-небудзь
трывожна стукаўся.
А стукаліся часта, настойліва,
Бо хата твая не з краю
стаяла —
На шырокім шляху —
не абмінуць.

Так, на шырокім шляху жыцця, развіцця роднага беларускага слова стаіць хата паззіі Сяргея Дзяргая. Ніхто не абміне хаты гэтай, бо гаспадар яе жыў для людзей, для нашчадкаў, для прадаўжнальнай вечнай справы служэння сумленню і Радзіме. Ёмістая канкрэтная вобраз таленавітага паэта Дзяргая будзе будзіць думку і слова.

І ў дзень 75-годдзя майстра мне хочацца звярнуцца да памяці яго з радкамі ўдзякі:

Хадзіць яму цяжка было
І думкай
Ён свет абыходзіў.
І ўвагаю не абыходзіў
Усё.
Што ўспрымала святло.

Усё падуладна было
Сяргею, Сцяпанаву сыну —
Радку,
Дружбаку
І ўспаміну
Даваў ён і хлеб,
І жытло.

Самотніку святла было
Ад лямпы,
Ад роднага слова,
Што сіверна і тапалёва
Шло на дасвецці ў сяло.

А жалю не меў да сябе,
І ў мройнай пяшчоце суровы.
Кусціліся здзіўлена бровы
І позірк маліўся сябе
Штоночнай,
Штодзённай,
Святой
На спіхлым загоне паперы,
Дзе зернем уважанай веры
Змагаўся з падступнай
слатой.

Удзячнасці сум,
Зберагай
Збалалей душы паратунак —
Адборнага слова гатунак,
Што выеў з бласоння
Дзяргай!
Рыгор БАРАДУЛІН.

ХАРЧОВАЯ ПРАГРАМА: ЖЫЦЦЭВЫ ТОНУС ВЁСКІ

...Здзіслаў Стома і Рыма Маленчанка, Ігар Лучанок і Генадзь Цітовіч, Наталля Гайда і Ірына Шыкунова, Віктар Вуячыч і Ганна Рыжкова, Уладзімір Гоманаў і Эдуард Агуновіч...

Пэралік імёнаў нашых вядомых майстроў мастацтваў, якія сябруюць з

мастацкага чытання правялі купалаўцы на Маладзечаншчыне — радзіме народнага песняра Беларусі Янкі Купалы. Прафесійныя артысты не толькі знаёмяць сваіх падшэфных з новымі спектаклямі, але і дапамагаюць ажыццяўляць сцэнічныя пастановкі мясцовай самадзейнасці... Нельга не сказаць тут і пра творчую дапамогу, якую аказвае сельскім музыкантам Дзяржаўны аркестр народных інструментаў БССР імя І. Жыновіча. Галоўны ды-

ры, якія адбываюцца на ўзбярэжжы возера Нарач. Галоўны рэжысёр аддзела спецыяльных мерапрыемстваў В. Дудкевіч і рэжысёр-пастаноўшчык А. Карстрыцкі прымаюць пастаянны ўдзел у рабоце раённых семінараў культасветработнікаў, аказваюць ім метадычную дапамогу...

Але, на жаль, ёсць у справе культурнага абслугоўвання вясцоўцаў яшчэ шмат нявырашаных пытанняў. Сёння некаторыя ўстановы мастацтваў і творчыя саюзы або наогул не маюць творчых сувязей з сялом, або страцілі тое, што іх раней звязвала. Жыхары вёсак адчуваюць вялікую патрэбу ў прафесійным слове рэжысёра, мастака, кампазітара. І гаворка ідзе менавіта пра тое, каб сяльчанам не былі ў навіну ні «жывы» пісьменнік, ні «жывы» артыст. Далей. Пакуль што яшчэ многія прафесійныя артысты, рэжысёры, мастакі тэатра праводзяць сістэматычныя кансультацыі ў вясковых аматарскіх калектывах, дапамагаюць ім у час рэпетыцый, у стварэнні дэкарацый да спектакляў. Звычайна справа звязана да таго, што прафесіяналы выступаюць толькі ў якасці членаў журы на раённых конкурсах і аглядах, абмяркоўваюць тое, што ўжо зроблена аматарамі, і даюць сваё кампетэнтнае заключэнне: цікава гэта або нецікава. Хацелася б, каб не заставаліся ў баку ад студый і гурткоў выяўленчага мастацтва нашы мастакі, архітэктары, якія маглі б дапамагчы вясковым аматарам выяўленчага мастацтва не толькі ў плане кансультацый жывапісных або графічных работ, але і параіць ім, як самім аформіць інтэр'ер клуба, чырвонага кутка, бібліятэкі.

На жаль, некаторыя творчыя ўстановы і саюзы не перайшлі яшчэ ад добра складзенага планаў культурнага абслугоўвання сельскага насельніцтва да практычнага пераўтварэння іх у жыццё. Здавалася б, лічбы праведзеных на сяле мерапрыемстваў быццам і не малыя. Але ўсё ж у мастацкім абслугоўванні працоўнікаў сяла шмат яшчэ стыхійнасці. Гэта залежыць нярэдка ад «прабійных» здольнасцей адміністра-

раў і ступені памяркоўнасці кіраўнікоў гаспадарак. Менавіта ў такіх умовах тэатры часам паказваюць сельскаму глядачу адны і тыя ж, нярэдка маральна састарэлыя, «разбоўтаныя» спектаклі, мала і неахвотна вывоззяць на перыферыю сучасныя п'есы з актыўнага рэпертуару. І яшчэ. Мы прааналізавалі мінулагаднюю канцэртна-гастрольную дзейнасць устаноў мастацтва. І вось што высветлілася: з 1020 мерапрыемстваў, арганізаваных на сяле, 218 прыпадае на Мінскі раён, а ў той жа час 8 — на Старадарожскі, 15 — на Пухавіцкі, 10 — на Уздзенскі.

Канечне, шмат у чым залежаць гэтыя лічбы і ад таго, як абсталяваны клубныя ўстановы. На жаль, большая частка клубаў на Міншчыне не мае элементарнага тэхнічнага абсталявання, зручнай сцэны. Таму многія выступленні прафесійных калектываў — нецікавыя, аднастайныя па выкананні, прыміўныя па форме. На маю думку, у такой сітуацыі мэтазгодна было б замацаваць за тэатральна-відовішчымі прадпрыемствамі сталіцы шэраг раёнаў, дзе можна было б сіламі тэатральных спецыялістаў абсталяваць сцэнічныя пляцоўкі. Гэта дало б магчымасць тэатрам, канцэртным установам вывозіць у вёску свае лепшыя спектаклі і канцэртныя праграмы, знаёміць працоўнікаў сяла з вядучымі выканаўцамі рэспублікі і краіны. Арганізацыя такіх цэнтраў будзе спрыяць стварэнню своеасаблівых філіялаў гарадскіх устаноў мастацтва на сяле, дазволіць планаво праводзіць усю гастрольна-канцэртную дзейнасць.

Сёння, калі ідзе актыўная рэалізацыя Харчовай праграмы, вырашэнне задач, пастаўленых майскім (1982 г.) Пленумам ЦК КПСС, накіраваных на павышэнне культуры і дабрабыту сельскіх працоўнікаў, вельмі важна будаваць работу ўстаноў культуры і мастацтва так, каб праца творчай інтэлігенцыі ў поўнай меры ўвайшла ў жыццё хлеба-робаў.

А. ЛІТВИНОВІЧ,
інструктар аддзела культуры
Мінскага абкома КПБ.

сельскімі працоўнікамі ўжо шмат гадоў, можна было б працягнуць і далей. Так, на Міншчыне сёння існуюць добрыя традыцыі шэфства пісьменнікаў і кампазітараў, мастакоў, артыстаў і кінематаграфістаў над вясковымі аматарамі мастацкай самадзейнасці. Дарэчы, не толькі асобныя майстры мастацтваў, але і вялікія творчыя калектывы перадаюць свой вопыт і веда мясцовым работнікам культуры, дапамагаюць ствараць на сяле народныя універсітэты і лекторы, новыя танцавальныя, харавыя, тэатральныя гурткі. Узьць, напрыклад, наш славеты Акадэмічны тэатр імя Янкі Купалы. Шмат творчых сустрэч, канцэртаў, вечароў

рыжор яго, заслужаны дзеяч мастацтваў БССР Міхась Казінец, вядучы артыст аркестра ў час гастрольных паездак пастаянна сустракаюцца з самадзейнымі музыкантамі, праводзяць паказальныя рэпетыцыі, аказваюць метадычную і практычную дапамогу ў фарміраванні рэпертуару, забеспячэнні нотным матэрыялам. А на Мядзельшчыне заўсёды з радасцю сустракаюць калектывы Беларускай дзяржаўнай філармоніі. Тривалыя і плённыя творчыя кантакты ўсталяваліся паміж шэфамі і працоўнікамі раёна. Вялікую дапамогу хлеббарбам аказваюць творчыя работнікі філармоніі ў падрыхтоўцы і правядзенні штогадовых святаў працы і пес-

Нагадаем чытачам, што пад гэтай рубрыкай ужо змешчаны матэрыялы: «...Шукаем аптымальны варыянт» («ЛіМ», № 32), «Новая форма... А змест?» («ЛіМ», № 34), «Тонус «Дружбы»» («ЛіМ», № 35), «Цывілізацыя» называецца Дуброўка» («ЛіМ», № 37).

Сёння мы друкуем два лісты з нашай пошты і запрашаем чытачоў актыўнай удзелічаць у размове аб жыццёвым тонусе сучаснай вёскі. Чакаем вашых пісьмаў.

Ёсць на Дзяржыншчыне Чаркаская сельская бібліятэка, якая вылучаецца сярод іншых культасветустаноў раёна самай цеснай і плённай сувяззю са справамі і клопатамі калгаса імя Фалько. Загадчыца бібліятэкі Галіна Васільеўна Арціменка добра ведае асаблівасці свайго гаспадаркі, яна першы памочнік калгасных спецыялістаў у вырашэнні надзвычайных задач. Не выпадковы набор літаратуры на сельскагаспадарчую тэматыку запаўняе паліцы, а навішшыя распрацоўкі перадаюць практыкі ў тых галінах, па якіх спецыялізуецца гаспадарка. На пастаяннай кніжнай выстаўцы прадстаўлены ўсе навінкі, самыя апошнія дасягненні вучоных, буйных спецыялістаў, што, безумоўна, дапамагае сельскагаспадарчай вытворчасці ісці ў нагу з часам, укараняць перадавую тэхналогію, навішшыя дасягненні навукі і тэхнікі.

Так, сёння ні адна сельская ўстанова культуры не можа працаваць у адрыве ад сельскагаспадарчай вытворчасці, ад патрэб і інтарэсаў працоўнікаў сяла. Асабліва актуальна гэта задача цяпер, калі пачалася актыўная рэалізацыя Харчовай праграмы СССР на перыяд да 1990 года, арганічную частку якой складаюць мерапрыемствы па сацыяльным развіцці сяла, далейшым павышэнні ўзроўню дабрабыту, культуры сельскіх жыхароў.

Толькі за апошнія гады арсенал ідэалагічнай работы культасветустаноў узбагаціўся новымі формамі, атрымалі далейшае ўдасканаленне традыцыйныя. У вобласці з'явіліся цэнтралізаваныя клубныя і бібліятэчныя сістэмы, сельскія культурныя і сацыяльна-культурныя комплексы, якіх цяпер больш як 300, маладзёжныя дыскатэкі, музычна-мастацкія салоны, клубы па інтарэсах і аматарскія аб'яднанні. Асноўная іх вартасць і перавага — у стварэнні спрыяльных умоў для забеспячэння комплекснага падыходу да ідэйна-палітычнага, маральнага і працоўнага выхавання насельніцтва, уліку дыферэнцыраванага падыходу да кожнай катэгорыі жыхароў, і, відаць, самае галоўнае —

цесная ўзаемасувязь у рабоце ўстаноў культуры са справамі і клопатамі вясковых працоўных калектываў.

У Слуцкім, Капыльскім, Мінскім, Маладзечанскім і некаторых іншых раёнах ёсць ужо некалькі такіх структурных фарміраванняў. Поруч з кваліфікаваным творчым калектывам культасветработнікаў у выхаванні і культурным абслугоўванні жыхароў сяла прымаюць актыўны ўдзел прадстаўнікі сельскай інтэлігенцыі, спецыялісты сельскай гаспадаркі,

народнай асветы, аховы здароўя, бытавога абслугоўвання, розных устаноў і арганізацый, шматлікі грамадскі актыў. Цяпер мы ўпэўнены, што цэнтралізацыя і комплексы — справа перспектывы. Вось таму ў плане мерапрыемстваў па прапагандзе майскага (1982 г.) Пленума ЦК КПСС у нас з'явіўся пункт, у якім вызначана задача завяршэння цэнтралізацыі клубных устаноў да 1985 года і стварэння комплексаў ва ўсіх населеных пунктах, дзе ёсць для гэтага неабходныя перадумовы.

Вельмі важна, што Харчова праграма не толькі прад'яўляе больш высокія патрабаванні да якасці працы работнікаў культуры, але і адкрывае дадатковыя магчымасці для ўмацавання матэрыяльна-тэхнічнай базы сельскіх культасветустаноў, паляпшэння ўмоў быту і працы работнікаў культуры сяла, павышэння прэстыжу і грамадскай значнасці гэтай прафесіі.

Цяпер дзеям калгаснікаў і работні-

каў саўгасаў, накіраваным на вучобу ў вышэйшыя і сярэднія спецыяльныя навучальныя ўстановы, якія рыхтуюць клубных работнікаў, можа выплачвацца стыпендыя за кошт калгаса, саўгаса альбо іншага сельскагаспадарчага прадпрыемства. Сельскія абітурыентаў будучы прымаць у вышэйшыя і сярэднія спецыяльныя навучальныя ўстановы незалежна ад стажу практычнай работы. Шэраг інтэлектуальных і карыстаюцца сельскія культасветработнікі, распаўсюджваюць цяпер на выкладчыкаў дзіцячых музычных і мастацкіх школ, якія працуюць у вёсцы. Усё гэта дазволіць нам штогод накіроўваць у вышэйшыя і ся-

рэднія спецыяльныя навучальныя ўстановы, у асноўным з сельскай мясцовасці, не менш як 500 кандыдатаў на стачыянарную і 300 — на завочную форму навування. Гэта дазволіць да 1985 года ўкамплектаваць раённыя дамы культуры, бібліятэкі, дзіцячыя музычныя школы высокакваліфікаванымі спецыялістамі, а цэнтралізаваныя клубныя сістэмы, дамы культуры, бібліятэкі, музеі і дзіцячыя музычныя школы, размешчаныя ў сельскай мясцовасці, — спецыялістамі з вышэйшай і сярэдняй спецыяльнай адукацыяй. Станоўча паўплывае гэта таксама і на скарачэнне цяжкасці кадраў.

Паставай ЦК КПСС і Савета Міністраў СССР «Аб мерах па далейшым паляпшэнні жыллёвых, камунальна-бытовых і сацыяльна-культурных умоў жыцця сельскага насельніцтва» вызначаны адпаведныя задачы па будаўніцтве і ўводзе ў эксплуатацыю клубных устаноў. У дванацатай пяцігодцы будаўніцтва

клубаў і дамоў культуры ўзрасце ў 1,7 раза. У Мінскай вобласці сёлета будзе пабудавана 5 клубных устаноў на 1100 месцаў. Ужо справіў наваселле клуб у калгасе імя Фрунзе Чэрвеньскага раёна, завяршаецца будаўніцтва клубаў у вёсцы Чырвоны Кастрычнік Пухавіцкага, пасёлку Ухвала Крупскага раёнаў. За гады адзінацатай і дванацатай пяцігодак многія сёлы Міншчыны ўпрыгожаць новыя сучасныя палаты і дамы культуры, будуць адрамантаваны і добраўпарадкаваны сотні сельскіх цэнтраў культуры. Добрай падмогай стаў для нас у гэтай справе абласны агляд матэрыяльна-тэхнічнай базы ўстаноў культуры, абвешчаны ў лютым гэтага года абкомам партыі і аблвыканкомам. Ён дазваляе праявіць арганізатарскія здольнасці, шырокую творчую ініцыятыву работнікам культуры, прывесці ўсе нашы асяродкі культуры ў належны стан і як след падрыхтаваць іх да ўсенароднага свята — 60-годдзя ўтварэння СССР. У кожным раёне прыняты пастановы аб правядзенні гэтага агляду. Распрацавана праграма рамонт, добраўпарадкавання клубаў і бібліятэк, забеспячэння іх неабходным культінвентарам, тэхнічнымі сродкамі, кадрамі. Своечасова распачата гэта работа ў Капыльскім, Маладзечанскім, Слуцкім, Дзяржынскім, Мінскім і некаторых іншых раёнах вобласці. Тут, бадай, ніводзін сельскі клуб і бібліятэка не пакінуты без увагі: вызначаны план работ, тэрміны і адказныя за іх выкананне...

Шырокі прастор дае творчасці, актывізацыі культурна-масавай і выхаваўчай работы на сяле адкрываюць мерапрыемствы Харчовай праграмы перад работнікамі культурнага фронту. І каму ж, як не ім, у яркай змацаванай форме знаёміць людзей з асноўнымі яе палажэннямі, лепшымі ўзорамі працы перадавікоў, навінкамі сельскагаспадарчай літаратуры, ходам сацыялістычнага спаборніцтва. Паказаць, што стаіць за канкрэтнымі лічбамі, данесці да кожнага сельскага працоўніка глыбокі сэнс маючых адбыцца перамен — гэта наш клопат.

В. ГЕДРОЙЦ,
намеснік начальніка Упраўлення
культуры Мінскага аблвыканкома.

МАСТАК І ЖЫЦЦЁ

Персанальная выстаўка мастака-кераміста — даволі рэдкая з'ява ў духоўным жыцці рэспублікі. Уся справа ў тым, што мастацтва сучаснай прафесійнай керамікі маладое, толькі-толькі сцвердзіла сябе як паўнакроўны від мастацкай творчасці. А па-другое, многія творы дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва ў сілу яго спецыфікі атрымалі пастаянную прапіску ў кватэрах, рабочых

Палессі ў вёсцы Ветхінь Рэчыцкага раёна. Мастацкую адукацыю атрымаў на курсах пры Ленінградскім вышэйшым мастацка-прамысловым вучылішчы імя В. І. Мухінай, а затым на аддзяленні мастацкай керамікі Беларускага дзяржаўнага тэатральна-мастацкага інстытута. Улюбёнцаў у мяккую, жаўтавата-карычневую з чырванню земляную масу, з якой рабілі збанкі і свістулькі-забаўкі яго землякі, была, як жартуе мастак, бадай, з немаўлячага ўзросту. Жаданне самастойна зрабіць глянц-бунку ці макотру прывяло яго

чужым матэрыялу, дасканалым веданнем тэхналогіі.

Ужо ў раннях творах — ваза «Першая» (1954), камплект посуду «Да сняданка» (1960), праявілася ўлюбёнцаў творцы ў беларускую народную ганчарную кераміку. Кожная форма функцыянальна выяўлена, пластыка сасудаў, іх прапорцыі гарманізуюць з аздабленнем, элементамі арнаменту, контурамі малюнка — лёгкімі, плаўнымі.

На выстаўцы можна было ўбачыць розныя віды мастацкай керамікі: маёліка, каменная маса, а таксама тва-

сюжэтаў, вобразаў у новым матэрыяле. Традыцыйныя матывы букетаў, вазонаў, вялікай узабагаціліся выявамі птушак, людзей, нацюрмортаў. Палітра пашырылася багатай гамай срабрыста-чорных адценняў, графіка ўзораў стала больш вытанчанай, часам артыстычнай. Ды і настрой кампазіцый больш разнастайны. Адно выклікаюць асацыяцыі спякотнага лета з нязгасным полымем сонца, другія вяртаюць у таямніцтва купальскае начы.

У кожным з экспанаваных на выстаўцы твораў Л. Панамарэні можна падоўгу любавання цэпльнай і мяккай форм, стрымана-лаканічным аздабленнем ангобнай размалёўкі ці глянцавання, сакавітымі пералівамі расцёкаў эмалей, то блакітна-срэбраных, то бурштынава-зялёных. У вялікіх паліваных вазах для падлогі і ў дробных, нібы статуэткі, сасудах для стала мастак імкнецца як мага болей раскрыць прыродныя ўласцівасці і пластычныя якасці скарыстаных матэрыялаў (шамот, гліна, каменная маса), прадэманстраваць вялізны танальна-каларыстычныя мажлівасці эмалей. Пры гэтым ён ніколі не адмаўляецца ад эстэтыкі народнай формы, ад скарыстання па магчымасці ганчарнага кола, прымянення народнай тэхналогіі мастацкай апрацоўкі і аздаблення. Мастак заўсёды разлічвае на адну з выдатных уласцівасцей глазуры: даваць няроўную паверхню, зацёкі саміх нечакананых і разнастайных малюнкаў і каляровых адценняў.

Вышэйшым дасягненнем мастака з'яўляецца тэракатавая ганчарная кераміка, аб'яднаная ў вялікі цыкл «Па родных матывах». Манументальныя, сакавіта-экспрэсіўныя формы, аздабленыя глянцаваннем і vascaваннем, — узлёт творчай фантазіі і майстэрства Л. Панамарэні, творчы здабытак нацыянальнага дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва 1960—1970-х гадоў. Цэпльна і рукатворна, строга і лакалізм, пачэрпнутыя са шматвяковага вопыта беларускіх народных ганчароў, перанесены ў сучасную форму. Дэкаратыўная выразнасць розных па вышыні і тэктоніцы ваз дасягаецца тонкім пачуццём матэрыялу, віртуозным валоданнем ганчарным колам. Асацыяцыі з традыцыйнымі глянц-бункамі, збанамі закладзены ў плаўнай цякучасці форм, дакладнасці і выверанасці прапорцый, сціплым дэ-

коры — рэльефна падкрэсленым верхнім краім сасуда, рытмічных паўторах выступаў па ўсім сасудзе ці яго частцы, хваліста-звілістых лініях, рэльефу, у размалёўцы ангобам. Гэтымі працамі мастак нагадвае сучасніку пра яго датычнасць да бяспэчнай культурнай спадчыны. У гэтым цыкле тэракатавых чырвона-карычневых ваз найбольш ярка выказана творчае крэда аўтара.

Шмат створана Л. Панамарэнкам керамічных вырабаў чыста утылітарных, прызначаных для масавай вытворчасці. Распрацоўваючы выраб для тыражывання, мастак імкнецца выпрацаваць такую форму, каб яе мастацкая вартасць не згубілася ад непазбежных вытворчых страт. У сервізах «Гасціннасць», «Да сняданка» з шматлікімі ёмістасцямі для вадкіх і сыпучых рэчываў, мастак выяўляе высокую эстэтычную каштоўнасць формы, якая спалучаецца са строгай гамай палівы, вытрыманай у карычневых, зялёных і вохрыстых тонах, уласцівых лепшым узорам даўняй народнай керамікі Беларусі.

Дэкаратыўныя ляпныя вазы для падлогі, вытанчаныя ганчарныя формы з тэракоты, камплекты ўжыткавага паліванага каляровымі эмалямі посуду, кампазіцыйныя поліхромных размалёвак па керамічнай плітцы — усё гаворыць за высокае майстэрства творцы, які ўмеў дабівацца мастацкага эфекту пластычнай выразнасцю, незвычайнай цякучасцю форм, стрымана маляўнічым калярытам размалёвак. У залежнасці ад прызначэння формы, сюжэта размалёвак, мастак можа быць стрыманым і гарэлівым. У стварэнні новага твора мастак заўжды ідзе ад традыцыйнай формы, назіранняў навакольнай прыроды. Але ён не капіруе выраб народнага майстра, а перапрацоўвае па-свойму, надаючы ёй незвычайную пластычнасць і тэктанічную яснасць.

«Народны выраб, — гаворыць мастак, — толькі сюжэтная аснова, паводле якой ствараецца сучасная форма, здольная ўзаемадзейнічаць з архітэктурнай прастораю, з усімі прадметнымі формамі, якія знаходзяцца ў ёй, здольная надаць прастору новы дух». Гэта і ёсць творчае крэда, канцэпцыя мастака, якая дапамагае яму быць індывідуальным, адметным, цэласным. Гэта галоўная рыса мастака Лявона Панамарэні робіць яго творы традыцыйна-рунатворнымі, нацыянальна-адметнымі.

Міхась РАМАНЮК.

Цяпло народнай традыцыі

і грамадскіх памяшканнях, знаходзяцца ў інтэр'ерах дзіцячых садоў і школ, дапамагаючы стварэнню сучаснага эстэтычнага асяроддзя. І яшчэ, гэта старадаўняе і ў той жа час самае маладое мастацтва рэспублікі яшчэ не атрымала належнага прызнання і толькі пачынае фарміраваць сваю мастацкую школу, якая яднае мастакоў агульнасцю стылявога, тэматычнага і тэхнічнага характара.

Думаю, не будзе памылкай, калі скажам, што творчасць мастака-кераміста Лявона Панамарэні, выстаўка работ якога дэманстравалася ў залах Саюза мастакоў БССР, з'яўляецца часцінкай гэтай вялікай сілы, што павінна склаці ядро будучай прафесійнай школы керамікі. Мала хто з сучасных керамістаў рэспублікі гэтак як ён здолеў пасправадзіць палюбіць і ацаніць непаўторнае характэрнае і рукатворнае народнай ганчарнай пластыкі. Тонка адчуваючы эстэтыку народных форм, мастак чуліва да сучасных працяў і тэндэнцый еўрапейскай керамікі, пастаянна ўзбагачаецца вопытам мастацтва братніх рэспублік.

Нарадзіўся Л. Панамарэнка ў 1937 годзе на Беларускім

вага хлапчука ў Ленінград. Сёння, калі за плячамі вялікі творчы вопыт, Л. Панамарэнка з удзячнасцю прыгадвае свайго любімага настаўніка, вядомага ленінградскага кераміста У. Альшэўскага, які прыдачыніў таямніцы старадаўняй прафесіі. Гэта ён здолеў зберагчы ў ім самастойны позірк на мастацкую спадчыну роднага народа, спрыяў хуткаму засваенню прафесійнай граматы ганчара.

Пачатак развіцця сучаснай прафесійнай керамікі рэспублікі непасрэдна звязаны з імем Лявона Панамарэні. На пачатку 1960-х гадоў мастак актыўна ўдзельнічаў у адраджэнні бытавой вытворчай і сувенірнай керамікі рэспублікі на Мінскім фарфоравым заводзе, Івянецкай фабрыцы мастацкай керамікі, садзейнічаў уздыму беларускай керамікі да паўнакроўнага і самастойнага віду мастацкай творчасці.

У кераміцы Л. Панамарэні гэтых гадоў з'явіліся самыя нечаканыя па форме і аздабленні прадметы, якія адлюстроўваюць пошуні мастака ў галіне тэктонікі форм, колеру і рытмічных пабудов. Малючкі-сувеніры, кухонныя сервізы, вазы для ўпрыгожвання грамадскіх і жыллёвых інтэр'ераў вылучаюцца віртуозным майстэрствам ганчара, тонкім па-

ры графікі, скульптуры, жывапісу. Практычна глядзяч змог пазнаёміцца не толькі з творчай лабараторыяй мастака, але і з ходам увасаблення творчай задумкі ў матэрыяле. Іншы раз нават сумняваешся, у якой галіне мастацтва адметней увасаблена задумка аўтара. Напрыклад, кампазіцыі з кветкамі, распрацаваныя паводле матываў беларускіх маляваных дываноў (напісаны тэмперай і гуашшу па паперы і каляровымі эмалямі па керамічнай плітцы), аднолькава прывабныя, захапляюць характэрным мажорнай каларыстычнай гамы, дэкаратывізмам. Глядзіш на іх і бачыш фарбы лета, квецень палескіх лугоў, здаецца, яшчэ раз дакранаешся да зямной красы жывой прыроды.

Надглазурная і падглазурная размалёўка каляровымі эмалямі па белай фаянсавай і чырвона-вохрыстай глінянай плітцы асвоена мастаком не так ужо і даўно. Натхненне прыйшло тады, калі камісія па рабоце з народнымі майстрамі наладзіла ў Палацы мастацтваў першую выстаўку народных маляваных дываноў 1930-х — 1950-х гадоў. Вывучэнне і капіраванне народных узораў дазволіла мастаку-керамісту свабодна інтэрпрэтаваць традыцыйныя ўзоры, пашыраць кола

ГОРАД ПАЧЫНАЕЦА З ВАКЗАЛА

Чыгунка Беларуская, Трывожныя гудкі... Твае тугія шпалы — Вявучы радкі... Грукоўчы колі, звянец рэйкі, праплываюць міма станцыі, пераезды, вакзалы. Нарэшце поезд пад'язджае да наступнай станцыі, Гродна... «У 2-й палове XIX стагоддзя праз Гродна праходзіла чыгунка (1862)» (з Беларускай Савецкай Энцыклапедыі). І вось ужо больш за стагоддзе паязды з Гродна ідуць на Маскву, Гомель, Варшаву... Чыгунка яшчэ памятае цяжкія колы паравазоў. А цяпер па ёй бясшумна бягуць чэлавозы, электрапаязды. ...З чаго пачынаецца горад? Для тых, хто прыязджае сюды ўпершыню, месцам першага спаткання з горадам з'яўляецца вакзал. Ён — нібы брама горада. Першыя ўражанні гасця, першыя радасці і расчараванні. І заканчваецца знаёмства з новымі мясцінамі таксама вакзалам. Шляхі тых, хто прыязджае ў Гродна, і тых, хто ўжо развітаецца з ім, перакрываюцца

ца на вуліцы Будзённага, у старым будынку чыгуначнага вакзала. «Да 50-х г. XIX стагоддзя будаўніцтва Гродна ішло марудна... Пасля рэформы 1861 і пракладкі чыгункі (1862) у горадзе з'явіліся новыя тыпы будынкаў: вялікія даходныя дамы, вакзал і інш.» (з Беларускай Савецкай Энцыклапедыі). Вакзал у Гродне быў пабудаваны ў 1865 годзе. І стаіць да сённяшніх дзён. Сустрэкаў і праводзіў розных пасажыраў, быў сведкам важных падзей. Міналі дзесяцігоддзі, узрастаў аб'ём перавозак. І стары будынак быў ужо не ў стане забяспечыць нармальнае абслугоўванне пасажыраў. Таму некалькі гадоў назад архітэктары праектна-разведчага інстытута «Масгіпрантрас» В. Грыгор'еў і В. Ручкін распрацавалі праект новага чыгуначнага вакзала. Так пачалося другое нараджэнне Гродзенскага вакзала. Праекціроўшчыкі ўлічылі ўсё лепшае, што вынарыстоўвалася пры стварэнні вакзалаў у іншых гарадах нашай краіны. Імкнуліся, каб было ўтульна, прыгожа.

Адзін з варыянтаў манета чыгуначнага вакзала ў Гродне.

Цікава, што новы вакзал вырашаны на двух узроўнях: з боку перона будзе два паверхі, а з боку горада — тры. Адначоса ён зможа ўмяшчаць каля тысячы пасажыраў. Цяпер заплочыцца на імгненне вочы, уявіце, што вы прыехалі ў Гродна. Для вас гасцінна расчынулі дзверы новы прыгожы будынак. Перш за ўсё трэба, безумоўна, некуды падзець рэчы. На цокальным паверсе для гэтай мэты будучы размешчаны аўтаматычныя камеры захоўвання. Потым вы, мабыць, захочаце прывесці сябе ў парадак, адпачыць, паснедаць? Калі ласка, да вашых паслуг — паной працяглага адпачынку пасажыраў, бытавыя памяшканні, пакой маці і дзіцяці. А што рабіць, калі вы пагасцывалі ўжо ў Гродне і вам трэба збірацца дахаты? Або

чалі вы ў горадзе толькі праездам? Вядома, спачатку трэба купіць білет. Касавая зала вакзала будзе зручнай і для пасажыраў, і для касіраў. Падлогу тут мяркуецца зрабіць з граніту, калоны і частку сцен з мармуру. Архітэктары ўлічвалі, што чыгуначная станцыя ў Гродне знаходзіцца ў пагранічнай зоне. Таму асабліва ўвагу надавалі праекціроўцы такіх памяшканняў вакзала, як таможня, зала для пасажыраў, якія ад'язджаюць за мяжу. Будаўніцтва новага вакзала ў Гродне ўжо ідзе поўным ходам. Падрадчыні — трэст «Гроднабуд», СМП-294. Уздел у будаўніцтве прымаюць таксама рабочыя ўпраўлення «Саюзметрраспечбуд». Яны робяць мантаж алюмініевых вітражоў, абліцоўку фасаду, выконваюць работы па граніце і мармуры. Дзень за днём расце на вулі-

цы Будзённага побач са старым вакзалам новы, сучасны. Прыгожым фасадам, які аддзелачнікі апрацоўваць вапняком, ён будзе звернуты на Прывакзальную плошчу. Трэба адзначыць, што плошчу таксама плануецца перабудаваць. Адсюль будучы вынесены многія інжынерныя сеткі, і новы будынак вакзала прыгожа ўпішацца ў агульны вопік Прывакзальнай плошчы. Новы вакзал увайдзе ў строй, а стары будзе знесены. І зноў будучы імчаць паязды па Беларускай чыгунцы, якая, па словах Пімена Панчанкі, «сцэле народу вандруючую пасцель». І для ўсіх падарожнікаў будзе гасцінна расчынены браму ў прыгожы беларускі горад Гродна новы чыгуначны вакзал. Калі ласка! Н. ШЧАЛКАНОГАВА, студэнтка V курса журфака БДУ.

Зосьцы ВЕРАС-90

Учора споўнілася 90 год з дня нараджэння члена Саюза пісьменнікаў, ветэрана беларускага нацыянальна-вызваленчага і культурнага руху Зоські Верас (Людвікі Антонаўны Войцік-Сівіцкай). З гэтай нагоды праўленне СІП БССР звярнулася да ле з прывітальным адрасам, у якім гаворыцца:

«Дарагая Людвіка Антонаўна! Горача вітаем Вас, старэйшую беларускую пісьменніцу і грамадскую дзеячку, з нагоды Вашага слаўнага юбілею — 90-годдзя з дня нараджэння! Вашы першыя творы — вершы, апавяданні пачалі з'яўляцца на старонках «Нашай нівы» ў 1911 годзе. У гэты час Вы вучыліся ў Гродзенскай прыватнай жаночай гімназіі. А яшчэ раней, уступіўшы ў нелегалы «Гродзенскі гурток беларускай моладзі», Вы актыўна ўключыліся ў грамадска-культурнае жыццё таго часу. З'яўляючыся бібліятэкаркам гуртка, Вы наладзілі сувязь з віленскай беларускай кнігарняй і рэдакцыяй газеты «Наша ніва», якая была асноўным цэнтрам беларускага нацыянальна-вызваленчага руху.

У 1914 годзе Вы скончылі 10-месячныя курсы агародніцтва, садоўства і пчлярства ў Варшаве. Пачалася першая сусветная вайна, і, пераехаўшы ў Мінск, Вы амаль тры гады працавалі ў Беларускай камітэце дапамогі ахвярам вайны, дзе разам з Вамі працаваў выдатны сын беларускага народа Максім Багдановіч. Пачынаючы з 1918 года, Вы пачалі рыхтаваць першы бе-

ларускі батанічны слоўнік, які быў выдадзены ў 1924 годзе ў Вільні, куды Вы пераехалі на пастаяннае жыхарства.

У дваццатыя—трыццатыя га-

ды Вы працавалі сакратаром рэдакцыі газет Беларускай сялянска-рабочай Грамады, рэдагавалі часопісы — дзіцячы «Заранка» і сельскагаспадарчы «Беларуская борца» — орган Беларускага кааператыўнага пчлярскага таварыства «Пчала», старшынёй якога Вы былі на працягу дзесяці гадоў.

Не спынялі Вы і літаратурную дзейнасць. Вашы вершы і апавяданні пад псеўданімам Зоська Верас друкаваліся ў часопісах «Наш шлях», «Студэнцкая думка», «Заранка». Акрамя гэтага, Вы займаліся перакладамі з украінскай і рускай моў.

У «Беларускай борца» Вы друкавалі шматлікія артыкулы па пчлярству, агародніцтву і сельскай гаспадарцы, выступалі з навукова-папулярнымі артыкуламі ў часопісах «Шлях моладзі», «Пралескі», а з педагогічнымі — у газеце «Жаночая справа».

У канцы шасцідзсятых і сямідзсятых гадоў на старонках Беларускага друку з'явіўся шэраг Вашых мемуарных публікацый, і сярод іх успаміны пра М. Багдановіча, Г. Леўчына, Ядвігіна Ш., У. Галубка, якія ўяўляюць асабліва каштоўнасць для нашай культуры.

Шчыра віншуючы Вас са слаўным юбілеем, ад усяго сэрца жадаем Вам, дарагая Людвіка Антонаўна, моцнага здароўя, жыццярэднага настрою і новых творчых поспехаў.

Рэдакцыя і штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» далучаецца да гэтага віншавання і пажаданняў юбіляры.

Зоська Верас. Яна сустракалася і была асабіста знаёма з Максімам Багдановічам, Уладзіславам Галубком, Усеваладам Фальскім, Фларыянам Ждановічам, Гальяшом Леўчынам, Міхалам Федароўскім, Браніславам Тарашкевічам, Аляксандрам Уласавым, Сымонам Рак-Міхайлоўскім, Уладзімірам Самойлам, Змітраком Вядулем, Ядвігіным Ш., Альбертам Паўловічам і многімі іншымі беларускімі грамадскімі дзеячамі, паэтамі, вучонымі, акцэрамі. Яна арганізавала, выдавала і рэдагавала папулярны ў Заходняй Беларусі дзіцячы часопіс «Заранка», не менш папулярны тады спецыяльны часопіс «Беларуская борца». Была аўтарам вершаў і апавяданняў, шматлікіх артыкулаў па сельскай гаспадарцы, пчлярстве, агародніцтве, педагогіцы і г. д. Самаахвярна працавала на ніве Беларускай культуры ў 20—30-я гады, а цяпер дзеляцца з чытачамі успамінамі пра тыя далёкія, нялёгка гады, напоўненыя гарэнем і спраамі.

А дзеляцца ёсць чым, бо далучыцца да работы на беларускай ніве Людвікі Антонаўны Сівіцкай (па мужу Войцік) давалася даволі рана, яшчэ на гімназічнай парце.

Восенню 1909 г. арганізаваўся Гродзенскі гурток беларускай моладзі. У яго адрозу ўвайшлі гімназісты старэйшых, а

пасля і малодшых класаў. Старэйшыя вучылі малодшых чытаць па-беларуску, пісалі з імі дыктоўкі, вучылі на памяць вершы, раз у месяц рабілі для іх вечарыні з дэкламацыямі, спевамі і гульнямі. Усе займаліся самаасветай. Адною з высякародных мэт гуртка была асвета вёскі праз магчымую на той час культурную работу: пастаноўку спектакляў, дэкламацый, лекцыяў, пашырэнне беларускай кнігі.

Ужо на першым пасяджэнні Людвіку Сівіцкую, тады вучаніцу 6-га класа гімназіі, выбралі ў склад кіраўніцтва гуртка — даручылі загадаць бібліятэкай. У бібліятэку ахвяравалі «Дудку беларускую» і «Смын беларускі» Ф. Багушэвіча, «Жалейку» Янкі Купалы, «Люд беларускі» М. Федароўскага, гадавік «Нашай нівы». Сабралі крыху грошай і выпісалі кніжак з суполкі «Загляне сонца і ў наша аконца». Бібліятэкар адрозу ж спісалася з Віленскай Беларускай кнігарні, якая стала на льготных умовах прысылаць «Нашу ніву», календары, якія былі вельмі папулярныя сярод сялян, і кніжкі для продажу. Гурткоўцы абавязаны былі, едучы дамоў на святы і канікулы, браць і прадаваць гэтыя кніжкі ў вёсцы.

Ужо ў лютым — красавіку 1910 г. наладзілі некалькі лекцыяў, на якіх разглядалі пытан-

ні рассялення беларусаў і суседзяў-славян, вялі гаворку пра Ф. Багушэвіча і чыталі яго творы. На лекцыі, прысвечанай памяці С. Палуяна, прачыталі матэрыял пра яго з «Нашай нівы», слухалі рэферат «Беларусы і іх нацыянальнае адраджэнне», дэкламавалі вершы Я. Купалы і іншых беларускіх паэтаў. На рэпетыцыях хору спявалі песні, прывезеныя з родных хат. Рыхтаваўся да выступленняў струны аркестр. Усё гэта пашырала круггляд гурткоўцаў, уздымала іх сацыяльную актыўнасць, далучала да тых сярбаў, якія маглі даць народнае песня, музыка.

Вышэйшай формай былі спектаклі. Каб выконваць асноўную мэту гуртка — асветную, — было вырашана паказваць спектаклі і вясковыму люду. Ставілі «Па рэвізіі» М. Крапіўніцкага (Л. Сівіцкая іграла ролю Пантурчыхі), «Моднага шляхцюка» К. Каганца (Сівіцкая — Ганка). Спяляне, для якіх тэатр на роднай мове быў дзівам, навіною, прымалі выступленні з найвялікшым энтузіязмам і цеплынёю. Людзей набіралася столькі, што яблыку не было дзе ўпасці. Удзячныя гледачы дапамагалі адзеннем на рэквізіт, давалі коніка пад'ехаць на станцыю, падтрымлівалі добрым словам. Гэта акрыляла юных энтузіястаў, натхняла да яшчэ большай, шчырай працы.

Адным са своеасаблівых момантаў у жыцці гуртка было выданне на шапірографіе ў 1913 г. аднадзёнкі «Колас Беларускай нівы», дзе былі змешчаны вершы, апавяданні, пераклады, нататкі гурткоўцаў. Гэта ці не першая беларуская аднадзёнка. Экземпляр яе мне пашчасціла адшукаць у Рукапісным адзеле Цэнтральнай бібліятэкі АН Літоўскай ССР у Вільнюсе.

Літаратурная праца — вельмі цікавая галіна дзейнасці Зоські Верас, якая шчэ чкае сваёго далейшага. Літаратурныя здольнасці Людвікі Анто-

З ДАЛЁКІХ І БЛІЗКІХ ДАРОГ

Кожная краіна здзіўляе пасвойму. Бывае, што нязначны штрышок малое яе аблічча не менш выпукла, чым самая буйная аб'екты для здзіўлення, прадугледжаныя турысцкай праграмай. Ну дзе, напрыклад, як ні ў Аўстрыі, дзе, як ні ў Вене, убачыш запрэжанага ў лёгкі вазок варанага каня ў белых карункавых «навушніках» — гэтакі элегантны конскі капялюшык? Можна, канечне, толькі паблажліва ўсмінуцца такому дзівацтву. А зірнуць інакш — знойдзеш у ім момант вельмі істотны: амаль уся Аўстрыя (за выключэннем заводскіх раёнаў) выглядае, як на рэкламнай паштоўцы. Няхай гэта будзе дом з драўлянымі разнымі балконачыкамі і флюгерам на даху, ці катэдз з фрэскамі на ярка выбеленай сцяне — кожны прадмет, кожны кавалачак зямлі старанна дагледжаны, быццам прычэсаны і выстаўлены на паказ. Так яно і ёсць — Аўстрыя працуе на міжнародны турызм, які дае да 75 працэнтаў нацыянальнага даходу.

А дзе яшчэ сустрэнеш чалавека, які ўмее прымусяць вальсраваць... аўтобус? Так, наш вялікі амнібус, які ледзь не бакамі шаргаець аб сцены сярэднявечных вулачак, раптам рабіўся грацыёзна-паваротлівым і рытмічна раскачваўся ў такт мелодыям Штрауса, запісы якіх абвяскава ўключалі на ўчастках альпійскага серпанціну наш шафёр Курт.

Па некалькі соцень кіламетраў у дзень імчыць наш камфартабельны дом на колах, прадастаўлены фірмай Руэфа (яна ўжо не адзін дзесятак гадоў супрацоўнічае з «Інтурыстам»), з усходу на захад і з захаду на ўсход Аўстрыі. Праплываюць знаёмыя па ўроках геаграфіі знакамітыя альпійскія

лугі, багатыя квітнеючай кагношынай, пышныя, як воблакі, кустоўі, стройныя яловыя лясы. Невялікія пешыя маршруты пераканалі, што ў гарах можна прагульвацца, як у парку, што прырода Альпаў значна мякчэйшая, чым наш суровы Каўказ. А побач — рукой падаць — бясконцыя грады адвесных ска-

падтрымлівае традыцыйныя дружэлюбныя і культурныя сувязі з Беларуссю і не раз абменьвалася мастацкімі выстаўкамі, творчымі калектывамі.

Адносна ўсяго ладу жыцця даволі аб'ектыўную інфармацыю дае наш гід Джульета. Кіруючая ў краіне сацпартыя робіць тое-сёе для згладжвання

танчаная мудрагелістасць, і святочнасць. Тут нібы знутры пачынаеш разумець, што такая прырода з усіх муз больш за ўсё спрыяе музыцы.

Музычная культура — сапраўднае дасягненне Аўстрыі. Подых арыгінала захаваў музей Моцарта ў Зальцбурзе — небагаты дом, дзе нарадзіўся геній,

цейшыя зборы Венскага мастацкага музея і Акадэміі мастацтваў, музея графікі «Альберціна» ўключваюць шэдэўры Брэйгеля і Рубенса, Рэмбранта і Веласкеса, Баціцэлі і Веранезе — майстроў, перад якімі сціпла адступае ў цень выяўленчае мастацтва самой Аўстрыі. Так, што датычыць аўстрыйскага жывапісу, то ён ніколі не быў еўрапейскім лідэрам, а да пачатку XX стагоддзя быў нават непрыкметны. На хвалі так звананага «юген-стылю» — праяўленне мадэрнізму — з'явіліся мастакі (Як Клімт, Шылле), у чыёй творчасці адбілася і захваленне ўсходняй арнаментальнасцю, і апасродкаваны ўплыў ідэй Фрэйда аб ролі падсвядомага ў творчасці. Паступова даволі эклектычны стыль «юген» пераўтварыўся ў тое, што заходнія тэарэтыкі называюць «венскім фантастычным рэалізмам» і што, на наш погляд, ніякіх адносін да рэалізму не мае.

Адзін з самых вядомых прадстаўнікоў гэтага накірунку прыняў нас у сваёй венскай віле, дзе размешчаны і жылыя пакоі і афіцыйная прыёмная, і майстэрня адзінага ў Аўстрыі мастака-мільянера Эрнста Фукса. Ёсць інтрыгуючы момант у тым, што паважаны прафесар (ён не мае, як ні дзіўна, мастацкай адукацыі) даў згоду на гэтую сустрэчу. Можна, гэта выклікана цікавасцю да свецкага мастацтва? Але яна выявілася толькі ў адным пытанні: «Ці ёсць у вас мастакі, якія дамагліся поспеху?»

Забяўна, ці не праўда? Не пра таленавітых мастакоў, не аб з'явах у мастацтве пытанне. Цікаўнасць з пункту гледжання бізнесу на творчасці. І ўсё, што мы ўбачылі ў майстэрні мастака-мільянера, сведчыла пра тое ж — пра ўпартае жаданне вылучыцца, праславіцца, карацей, «дабіцца поспеху».

Гадоў дваццаць назад Фукс намацаў залатаносную жылу ў шчырым паўтарэнні Сальвадо-

лаў, прарысаваныя ярка-белымі пругамі снягоў. Гэта Зальцбургская зямля, Ціроль. Недалёка ад граніцы з Італіяй, да якой вядзе праз шырокую альпійскую цяснину так званы Еўрапейскі мост, быццам у крышталёвай чашы гор, ляжыць Інсбрук.

Наведванне Інсбрука — падарожжа ў часе. Узлёт гатычных сабораў спалучаецца з маштабнасцю сучасных спартыўных збудаванняў для зімовых Алімпійскіх гульняў. З фрэсак і барэльфаў XV стагоддзя, якія захаваліся на сценах будынкаў, глядзяць на нас вяльможы, рамеснікі, цудоўныя тагачасныя пані. Асабліва ўнуршальная грабніца імператара Максімільяна — шматфігурны скульптурны ансамбль, прысвечаны апошняму рыцару і першаму гуманісту канца Рымскай імперыі. У яго стварэнні прымаў удзел Альбрэхт Дзюрэр. Нарэшце, спакон веку і па сённяшні дзень Інсбрук вырабляе самыя вялікія, самыя парадныя крыштальныя свяцільнікі. Адзін з іх — у маскоўскім Вялікім тэатры.

Адгэтуль наш шлях — у Ніжнюю Аўстрыю, якая, дарэчы,

кантрасту паміж багатымі і беднымі сем'ямі (узровень налагаў, плацяжоў і датацый рэгулююць спецыяльныя муніцыпальныя камісіі), для таго каб беспрацоўе не перавышала 2—3 працэнта. Аднак, заўважае Джульета, у Аўстрыі шмат людзей, якія пакутуюць ад адзіноты. Працуюць тэлефонныя службы, закліканыя падбадзёрны і суцешыць. Але колькасць самазабойстваў узрасла (па іх колькасці Аўстрыя займае першае ў Еўропе месца). Разважаш — чаму? Заганы капіталістычнага грамадства тут, магчыма, як ні дзе больш, прыхаваны. За акном аўтобуса разварочаецца панарама проста-такі зямлі абетаванай... Відаць, усялякая асабістая бяда тут перажываецца асабліва востра па законе кантрасту з падманлівай атмасферай агульнага добрабыту.

Сярод зялёных узгоркаў і вінаградных далін нясе свае воды Дунай. Мы імчым уздоўж яго па шашы, дзе некалі пралягалі шляхі перасялення народаў, шляхі рыцарскіх часоў. Прырода тут на дзіва гарманічная. У ёй ёсць і рытмічная плыўнасць, і некая вы-

талант якога праявіўся ўжо ў два гады, а ў шэсць ён стаў цалкам свядомай творчай натурай. Адсюль — і слава, і трагедыя яго кароткага жыцця.

Мясціны, звязаныя з творчасцю Гайдна і Бетховена, Лёгара і Аффенбаха, Штрауса — спецыяльны маршрут па Аўстрыі, па музычнай Вене. Для нас жа, мастакоў і мастацтвазнаўцаў, увага акцэнтавалася на архітэктурных помніках і музеях. І, трэба сказаць, музычнасць Аўстрыі, святочнасць яе прыроды надзвычай арганічна паўплывала на архітэктурнае аблічча Вены, з мноствам палацаў, узведзеных у стылі барока. Відаць, гэты стыль нідзе не расцвіў так пышна і нідзе не прыжыўся гэтак надоўга, як тут. Праўда, пры ўсім захваленні венскім барока, Джульета скептычна заўважае, што гэты стыль заўсёды імпагнаваў лініі палітычных кампрамісаў. Яе, маўляў, і прытрымлівалася Аўстрыя, пра што сведчыць даволі мудрагелістая гісторыя дынастыі Габсбургаў.

Многія палацавыя збудаванні даўно сталі музеямі. Бага-

ВАШ ВЕРАСЕНЬ

Зосьцы ВЕРАС

Ваш верасень
На арабінкі
Ізноў чапляе павуцінкі.
Гаі,
Дубровы
І лясы
Вось-вось падпаляць верасы.
У Вільню
На сустрэчу з Вамі
Мяне дарогі прывялі.
Пагодна вочы верасамі
На твары сонечным
Цвілі.
Ці перайму калі яшчэ раз
Я гэты позірк малады?
Шмат расказала Зоська Верас
Пра Багдановіча тады...
Ля глінабітнай хаты
Мальвы
І хрызэнтэмы
Адцвілі.
Ужо не можаце,
На жаль, Вы
Пачуць,
Як трубяць жураўлі.
А мне ўсё мроіцца:
За хатай
У андарачку,
Без чапца
Стаіце
Пад сасной кашлатай
Вы Ганнай
З п'есы Каганца.
На верасах—
Ані расінкі,
У валасах—
Ні павуцінкі...

У гасцях у Зоські Верас паэт Уладзімір Скарынкін, мастак Анатоль Немалая.

наўны пачалі развівацца і набіраць сілу, відаць, ужо тады, калі яе бацька, Антон Сівіцкі, вайсковец, паходжаннем гродзенец, вадзіў малаю дачку па горадзе і яго ваколіцах, вазіў па Нёмане, паказваў, расказаў, тлумачыў, а дома прапанаваў дзяўчынцы апісаць убачанае, выказаць на паперы тые думкі і пачуцці, якія абудзіліся ў душы. Гэтыя вопыты не прайшлі дарэмна. Неўзабаве дачка далучылася да дзівоўнага свету твораў любімых бацькавых пісьменнікаў — А. Міцкевіча і У. Сыракомлі.

Упершыню на беларускай мове яе вершы «Песня сіраты», «Ветру», апавяданне «Дайце мне прыязнь людскую!» паявіліся ў «Нашай ніве» пад псеўданімам «Мірко» ў 1911 г. Пасля вершы і апавяданні Зоські Верас друкаваліся ў газеце «Вольная Беларусь», у часопісах «Наш шлях», «Студэнцкая думка», «Заранка», «Пралескі», «Шлях моладзі»; артыкулы па пчаларстве, агародніцтве, сельскай гаспадарцы — у газетах «Беларуская ніва», «Народная справа», па педагогіцы — у газеце «Жаночая справа».

Шмат зрабіла пісьменніца і ў галіне перакладу на беларускую мову.

Успаміны Зоські Верас — рэч унікальная. Напоўненыя новымі фантамі, новымі штрыхамі да біяграфіі цікавых людзей, якіх асабіста ведала ўтар, напісаная ўпэўненай рукою вопытнага літаратара, яны выклікаюць жывую цікавасць у чытача і павінны, думаецца, выйсці асобнай кніжкай.

Унікальны і архіў Людвікі Антонаўны. Яна дбайна яго бережэ. Тут, сярод тысяч пісем і дакументаў, вы можаце пабачыць аўтограф К. Каганца, лісты Ф. Шантыра, І. Луцкевіча, В. Ластоўскага, М. Бабровіча, Б. Тарашкевіча, Г. Леўчыка, М. Машары, К. Буілы, З. Абрамовіча (анцэра тэатра І. Буй-

ніцкага, сакратара Гродзенскага гуртка, якому сёлета таксама споўнілася 90 гадоў і які дасюль перапісваецца з Людвікай Антонаўнай) малюнкi ў альбоме, зробленыя рукою Г. Леўчыка і У. Галубна, шматлікія цікавыя фатаграфіі, рэдкае заходнебеларускае выданні. І ўсё гэта не музейныя экспанаты. Матэрыялы гэтыя служаць людзям. Гаспадыня дзельца імі шчыра, шчодро, бескарысна. Дзесяткі людзей, якія звяртаюцца да Людвікі Антонаўны, атрымліваюць ад яе не толькі грунтоўныя адказы-інфармацыі, але і звесткі, пацверджаныя дакументальна, якія яна пераправярыць праз знаёмых, родных. Таму і лядца ў Вільнюс, у яе заціхшую лясную хату сотні пытанняў (часам назойлівых, з-за якіх можна было б і не турбаваць чалавека) ад школьнікаў, пісьменнікаў, краязнаўцаў, энцыклапедыстаў. Таму і едуць да яе журналісты газет, радыё, тэлебачання. Успомнім, што летась, калі адзначалася 90-годдзе Максіма Багдановіча, некалькі разоў на экране тэлевізара мы сустраліліся з Зоськай Верас, слухалі яе жывую, цікавую гутарку пра тые далёкія часы, калі ёй даводзілася працаваць з класікам нашай літаратуры ў Мінску.

Яе душа, кажучы словамі П. Броўкі, «не спіць — зялёным полымем палае, чырвоным полымем гарыць». Людвіка Антонаўна ў заўсёдным клопце, каб развіталася наша літаратура, навука, культура, якой яна сама аддала больш за сем дзесяткаў гадоў свайго антыўна-няўрымлівага і нялёгкага жыцця і працягвае аддаваць яго людзям, роднаму краю, як сапраўдная дачка свайго народа.

Добрага Вам здароўя, шанюная Людвіка Антонаўна, нікі Вам паклон!

Янка САЛАМЕВІЧ.

ра Далі. Дружбу з экстравагантным майстрам ён афішыруе і цяпер. Аднак у творчасці, як сведчаць работы апошніх гадоў, Фукс вырашыў змяніць дэкарацыі. Паталагічна скажонныя фігуры, узятыя з палотнаў Далі, зніклі з яго карцін. Напэўна, перастаў задавальняць уяўны поспех двайніка. З'явілася захваленне нейкай «міфатворчасцю». На адной з карцін — рыжабароды «Кароль руж» ва ўсходняй чалме, з ядвіта-зялёным бакалам і недарэчнай чырвонай кветкай у сініх руках. На другой — «Адам» у выглядзе старца, абвітага змеям, трымае на магутных плячы голую німфу, пададзеную ў паставе з класічнага балета. Адначасова гэты парослы буйнымі валасамі Адам з'яўляецца і магутным дрэвам, і аўтапартрэтам самога маэстра. Астатняе — у тым жа духу.

Піша Фукс адкрытымі «цюбікавымі» фарбамі, не працялячы і намёку на тое, што мы б маглі назваць эстэтычным густам. Напрыклад: рамы на яго палотнах страката размаляваюцца, як і ўся карціна.

Аднак Фукс выступае ў якасці гісторыка і тэарэтыка мастацтва — вядзе цыкл лекцый па тэлебачанні. Сонм вучняў акружае прафесара — час ад часу нячутна праслізгаваюць з пакоя ў пакой бледныя юнакі і пышнавалосыя дзяўчаты. Гэта, як растлумачыла Джульета, «любоня ў прафесара моладзь».

Нам Фукс выказвае свае погляды на праблемы глабальнага. Ён гаворыць аб неабходнасці пашырэння сусветных камунікацый, аб яднанні культур Усходу і Захаду, пра тое, што сучаснаму мастаку нестасе буйных сацыяльных заказаў, нарэшце, высювае вядомы тэзіс дысгармоніі сучаснага мастацтва, бо дысгарманічны наш свет. Гутарку вядзе сам. Мы, у асноўным, пачціва слухаем. Нашы меркаванні Фукса не цікавяць, бо яго адносіны да мастацтва даўно вызначаны дасягнутым поспехам, які выявіўся вельмі

пераканаўча — у мільёнах. Прыгожыя ж словы пра глабальнае спатрэбіліся для прыхавання сапраўднага твару. Нашы пытанні Джульета старанна рэдагуе ў перакладзе (альбо прпускаяе зусім), каб ненарок не замуціць атмасферу нізкапаклонства перад гэтым свяцілам на даволі бляклым небасхіле сучаснага еўрапейскага жывапісу.

Зусім іншае ўражанне выклікала ў нас сустрэча з мастачкай Рэгінай Дарпа. У Зальцбурзе мы ледзь знайшлі яе непрыкметны асабішчок. Мініяцюрная бландзінка з мяккімі рысамі твару — гэта пэўны тып аўстрыйскай жанчыны. Ва ўбодры яе майстэрні адразу адчуваеш нязмушанасць, нейкую прыхамаць. Старое хатняе піяніна, кветкі, кнігі, ноты, мяккія крэслы, паўкруглая канапа — усё ўспрымалася ў гармоніі з абліччам гаспадыні. На нізкіх століках раскладзены паштоўкі і рэпрадукцыі з яе карцін, амаль такіх жа мініяцюрных, як гэтыя творы.

Па адукацыі музыкант, Рэгіна Дарпа не ў самым юным узросце занялася жывапісам. Яна стала патрыёткай і спявачкай Зальцбурга, імкнучыся перадаць у карцінах тые ж адчуванні святла, радасці, чысціні, якія яна больш за ўсё шануе ў ігры на фартэпіяна. Працуе Дарпа толькі ў жанры гарадскога пейзажа, укладаючы столькі пранікнёнай увагі і любові ў выяўленне сэрэднэвяховых сабораў і замкаў, садоў і вуліц, што мастацтва яе стала вядомым і прызнаным. Ёй сапраўды ўдалося — і напэўна, як нікому іншаму — увасобіць дух гэтага старога горада з адценнем бюргерскай важнасці, з размерана-ўпарадкаваным укладам жыцця. Свае пейзажы мастачка насляе мноствам наіўна прарысаваных, але канальных праўдзіваасцю фігурак. Жыхары Зальцбурга ў яе карцінах купляюць навагоднія цацкі, п'юць піва, ловяць рыбу ў празрыстым маленькім вадаёме, прагульваюцца з карлікавымі пудзелямі ўздоўж набярэжнай ракі Зальхе, проста

любуюцца панарамай высокіх дахаў і званоў на фоне блакітнага сілуэта гор. Кожнае палатно апрацавана дэталава, старанна, скрупулёзна.

Творы Дарпы належаць да таго накірунку заходняга мастацтва, якое называюць прымітывізмам. Людзі, не навучаныя жывапісу, бяруць пэндзаль і пішуць тое, што адчуваюць, укладаючы ў работу перш за ўсё чысціню пачуццяў. Трэба сказаць, што прэстыж прымітывізму да сённяшняга дня няўхільна расце. Забяспечаны гэты поспех натуральным жадааннем глядача бачыць шчырае і чалавечнае — і тым самым сапраўднае мастацтва.

Успамінаючы па свежых слядах паездкі групы ад Саюза мастакоў СССР пра самае прыемнае, што падарыла нам Аўстрыя, нельга забыцца і пра другое... Мы былі ў Маўтхаўзене — адным з «класічных» фашысцкіх канцлагаў. Ён захавану лепш за другія і таму дазволіў увачавідкі ўбачыць прыдуманую і пабудаваную з нечалавечым садзізмам машыну смерці. Мы пакланіліся магіле генерала Карбышава, пакаранага тут у 1945 годзе. Мы ўшанавалі мінутамі маўчання памяць іншых савецкіх людзей, грамадзян Францыі і Венгрыі, Італіі і Іспаніі, Югаславіі і Балгарыі, Бельгіі і Галандыі, нарэшце, самой Аўстрыі, самой Германіі, якія знайшлі заўчасную пагібель у вузкіх засценках турэмных камер, у драўляных бараках, у печках крэматорыя. Расказ гіда аб лагерных парадках цалкам адпавядаў таму, што даводзілася чуць раней пра Бухенвальд, Асвенцім, Дахаў. Механізм смерці сапраўды быў адладжаны ідэальна і вылучаўся універсальнай аднастайнасцю...

Вялікі — вельмі ён вялікі! — участак венскага могільніка займаюць магілы савецкіх салдат. Помнік савецкаму воіну на плошчы Шванценберг — сімвал удзячнасці за гэтыя незлічоныя ахвяры, за збаўленне ад фашызму.

Э. ПУГАЧОВА,
мастацтвазнавец.

А Б'Я В Ы

БЕЛАРУСКІ ДЗЯРЖАЎНЫ
ТЭАТРАЛЬНА-МАСТАЦКІ ІНСТЫТУТ

АБ'ЯЎЛЯЕ ПРЫЁМ У АСПІРАНТУРУ

на 1982 год па спецыяльнасці

♦ выяўленчае мастацтва (завочнае навучанне)

Заявы аб прыёме ў аспірантуру падаюцца на імя рэктара інстытута з прадстаўленнем наступных дакументаў: асабістага лістна па ўліку надраў з фотаздымкам (4x6); аўтабіяграфіі, харантарыстыкі з апошняга месца працы; натарыяльна заверанай копіі дыплама аб заканчэнні вышэйшай навучальнай установы; медыцынскай даведкі па форме № 286; спісу апублікаваных навуковых прац (асобы, якія не маюць апублікаваных прац, прадстаўляюць навуковыя даклады ці рэфераты па выбранай спецыяльнасці); трох фотаздымкаў памерам 3x4; пасведчання па форме № 6 аб здачы кандыдацкіх экзаменаў (для асоб, якія поўнаасцю ці часткова здалі кандыдацкія экзамены); копіі працоўнай кніжкі, Пашпарт і дыплом аб заканчэнні ВНУ прадстаўляюцца асабіста.

Паступаючыя ў аспірантуру здаюць конкурсныя экзамены па спецыяльнасці, гісторыі КПСС і адной з замежных моў (англійскай, нямецкай, французскай) у аб'ёме праграмы для вышэйшых навуковых устаноў.

Прыём заяў у аспірантуру праводзіцца да 1 кастрычніка 1982 г.

Уступныя экзамены з 15 кастрычніка 1982 года.

Адрас інстытута: г. Мінск-12, Ленінскі праспект, 81.

Саюз пісьменнікаў БССР выказвае глыбокае спачуванне пісьменніку Міколу ТАТУРУ з прычыны напаткаўшага яго гора — смерці брата Лявона Ігнатавіча.

Саюз пісьменнікаў БССР выказвае глыбокае спачуванне пісьменніку Сцяпану АЛЕКСАНДРОВІЧУ з прычыны напаткаўшага яго гора — смерці маці.

Праўленне Саюза мастакоў БССР смуткуе з прычыны смерці старэйшага беларускага мастака, заслужанага дзеяча мастацтваў БССР Барыса ФЕДАРАВІЧА ЗВІНАГРОДСКАГА і выказвае спачуванне сям'і і блізім нябожчына.

Музычныя захапленні Аляксандра Ельскага

У XIX стагоддзі ў жыцці беларускай інтэлігенцыі значнае месца займала аматарскае музыцыраванне. Удзел у хатніх дуэтах і трыо, квартэтных сходы былі ўлюбёнымі захапленнямі вучоных, пісьменнікаў, мастакоў, артыстаў. У цесным гуртку аматараў, у спрыяльнай атмасферы хатніх сходаў была магчымасць засяродзіцца на сапраўдных маштоўнасцях музычнага мастацтва, пазнаёміцца з новымі творами, паспрачацца аб праблемах выканаўства і кампазітарскай творчасці.

Шырока былі вядомы ў Беларусі музычныя сходы ў кампазітара М. Агінскага ў Залесці, пісьменніка В. Дуніна-Марцінкевіча ў Мінску, мастака Н. Арды ў Варацэвічах, вучонага-лінгвіста Я. Карловіча ў Вішневе і Падзітве. Заўважымі аматарами квартэтных вечараў былі мінскі літаратар і кнігар А. Валицін, слухач гісторыка І. Багушэўскі, гарадзецкі кампазітар У. Кастрыцкі-Снадэрзон. Па сведчанні сучаснікаў музычныя вечары ў мінскім доме Чэслава Маношкі зрабілі вялікі ўплыў на фарміраванне таленту яго сына Станіслава — у далейшым славаціта кампазітара.

Асародам сур'язнай музычнай дзейнасці быў таксама дом беларускага пісьменніка Аляксандра Ельскага ў Замосці Ігуменскага павета Мінскай губерні. Сын вядомага скрыпача-аматара Карла Ельскага (вучня папулярных у свой час музыкантаў Кіферлінга і Дэшчынскага), брат славаціта скрыпача-віртуоза і кампазітара Міхаіла Ельскага, Аляксандр Ельскі і сам быў слынным выканаўцам, адным з лепшых у Беларусі вяланчэлістаў-аматараў. У маладыя гады ён атрымаў добрае музычнае выхаванне, з ахвотай выступаў на аматарскіх музыч-

ных сходах, удзельнічаў у выкананні квартэтных музыкі (іграў на цудоўнай вяланчэлі работы славаціта тырольскага майстра Маціаса Альбані). У сваім маейтку Замосце А. Ельскі стварыў музей, які налічваў больш за сем тысяч кніг, каля дваццаці тысяч рукапісаў, больш за дзве тысячы граваў і малюнкаў. Побач з гісторыка-літаратурнымі і этнаграфічнымі матэрыяламі тут былі прадстаўлены рукапісы і аўтаграфы вядомых кампазітараў і музыкантаў, каштоўныя музычныя інструменты. У канцы XIX стагоддзя А. Ельскі адышоў ад актыўнай музычнай дзейнасці і задумаў падарыць сваю вяланчэлю якому-небудзь таленавітаму маладому выканаўцу-суаічынніку, які б не меў сродкаў набыць гэты каштоўны інструмент. У п'ятым 1901 года ён пісаў: «Любыя музыкі і займаючыся ёю ў маладыя гады сціпла, але сур'язна, маю цудоўную вяланчэлю выдатнага тырольскага майстра Альбані. Цяна гэтага інструмента, думаю, сама менш тысяча рублёў, дык хачу яго ахвяраваць на карысць роднай музыцы».

Да нядаўняга часу мы ведалі толькі пра музычна-выканаўчую дзейнасць пісьменніка. Цяпер маем падставу гаварыць пра А. Ельскага-кампазітара: шчасліва знаходка ў Ленінградзе — у час пошуку невядомых твораў беларускіх кампазітараў XIX стагоддзя ў аддзеле нот Дзяржаўнай публічнай бібліятэкі імя М. Салтыкова-Шчадрына аўтарам гэтых радкоў былі выяўлены два невядомыя фартэп'яныя творы, якія належыць п'яру А. Ельскага. Гэта «Мазурка» і полька «Званок». Песы прызначаны для хатняга аматарскага музыцыравання на фартэп'яна ў 4 рукі.

А. КАПІЛАУ.

мі, здавалася б, сучасную, сённяшняю манеру Янкі Брыля, яго лірычныя мініяцюры.

Твор гэты, як і само жыццё Альгерда Абуховіча, мае свае загадкі. У мемуарах ёсць запісы 1904 года, і, на гэтай падставе, мы да апошняга часу лічылі, што пісьменнік памёр каля 1905 года. Але не так даўно краязнавец Рыгор Родчанка адшукаў на старых могілках у Слуцкім магілу Альгерда Абуховіча. На помніку пазначана дата смерці — 10 жніўня 1898 года. Адсюль вынікаюць важныя лагічны вывады: 1904 год у мемуарах Абуховіча — памылка публікатараў.

Нагадаем, што ўпершыню мемуары Абуховіча былі надрукаваны ў 1916 годзе ў віленскай беларускай газеце «Гоман» пад назвай «3 паперы Альгерда Абуховіча». Рукапіс не захаваўся, прынамсі цяпер невядомы, і публікацыя ў «Гомане» з'яўляецца для нас адзінай крыніцай тэксту.

Вось радкі з I раздзела: «...Жыў у нашым бану п. Пушчык, абывацель (землеўласнік, памешчык.— Г. К.), расіец, экздэкабрыст, снінуты з палкоўніка гвардыі ў салдаты (значыць, мучанік ідзі, сын свабоды)...» Такім чынам, размова ідзе пра былога дэкабрыста. Але ж імяны дэкабрыстаў вядомыя і лёгка правярыць, што дэкабрыста Пушчыка не было, а былі знакамітыя дзеячы дэкабрысцкага руху Пушчыны: Іван Іванавіч — ліцэйскі таварыш, блізкі сябра А. С. Пушкіна — і яго брат Міхаіл Іванавіч, які — мы хутка ў гэтым пераканемся — і маецца тут на ўвазе.

Міхаіл Іванавіч Пушчын (1800—1869) — капітан лейб-гвардыі Конна-піянернага батальёна, за дачыненне да паўстання 14 снежня быў пазбаўлены дваранства і аддадзены ў салдаты. Служыў нейкі час у Краснаярскім гарнізоне ў Сібіры, потым пераводзіцца на Каўказ, дзе за храбрасць і вайсковы талент атрымаў афіцэрскі чын. Быў цяжка паранены. На пачатку 30-х гадоў працаваў чыноўнікам у Пскове, потым выходзіць у адстаўку і пасяляецца ў бацькоўскім маейтку Парычы Бабруйскага павета (гэта непадалёк ад Абуховічавых Калацічаў). Цар Мікалай не даваў яму ходу і трымаў пад наглядом паліцыі. Толькі пасля смерці Мікалая дэкабрысты былі амністраваны. Новы цар Аляксандр II ўспомніў заслугі М. І. Пушчына ў Каўказскай вайне, вярнуў яму ранейшы чын гвардыі капітана, потым нават зрабіў яго генералам і прызначыў камандантам Бабруйскай крэпасці. На гэтай пасадзе М. І. Пушчын знаходзіўся да канца жыцця (гл.: Восстание декабристов. Матэрыялы. Л., 1925, т. 8, с. 381—382).

Міхаіл Іванавіч вядомы як мемуарыст. Яго цікавыя ўспаміны, дзе між іншым расказваецца і аб жыцці ў Парычах, надрукаваны ў 1908 годзе ў часопісе «Русский архив» (№ 11—12).

У 1857 годзе Міхаіл Іванавіч сустраўся на швейцарскім курорце з Л. М. Талстым, і той падахваціў яго напісаць успаміны пра сустрэчы на Каўказе з А. С. Пушчыным.

Пушчынская старонка біяграфіі Міхаіла Іванавіча датуецца 1829 годам. Ішла вайна з туркамі. Аднойчы Пушчын вяртаўся з перадавой, яшчэ не ведаючы пра прыезд паэта на тэатр ваенных дзеянняў. «...Я сышоў з каля проста ў палатку Мікалая Раеўскага... Не магу апісаць майго здзіўлення і радасці, калі тут Пушкін кінуўся мяне цалаваць...», — успамінаў Пушчын. Потым яны разам з паэтам былі на Каўказскіх мінеральных водах. 25 жніўня 1829 года Міхаіл Іванавіч пісаў брату ў Сібір: «...Ліцэйскі твой таварыш Пушкін, які з пікаю ў руках высочаў турак пе-

рад Арзерумам, пасля ўзяцця яго вярнуўся адтуль і прыехаў да мяне на воды. Мы разам п'ем на некалькі шклянак кіслай вады і па дзве ванны прымаем на дзень». Зразумела, часта аб табе ўспамінаем — ён любіць цябе паранейшаму і спадзяецца, што і ты захоўваеш да яго тое ж пачуццё...» Гэтыя сустрэчы адлюстраваны тансама ў пушчынскім «Падарожжы ў Арзерум».

Мы ўяўляем сабе, з якім захапленнем амаль праз трыццаць гадоў пасля гэтых падзей слухаў апавяданне Пушчына Талстой, які вельмі цікавіўся той эпохай. Перасылаючы нататкі П. В. Анненкаву, Талстой пісаў: «Запіска забаўная, але апавяданне ягонае — вуснае характэрна... Пушчын гэты — чароўны і дэкабрыст чалавек. Яны з жонкай тут краўдліва мілія, і я страшэнна рады іх суседству». У іншым пісьме пісьменнік дадаваў: «...Яны мілейшыя людзі на свеце. І мы вельмі палюбілі аднаго».

Дык вось менавіта з гэтым Міхаілам Іванавічам Пушчыным і быў, аказваецца, знаёмы Альгерд Абуховіч. У мемуарах Абуховіча ўспамінаецца нават каўказская рана Пушчына, толькі недакладна называецца чын: у 1825 годзе Пушчын быў не палкоўнікам а гвардыі капітанам.

Дадамо некалькі слоў пра сувязь Пушчыных з Парычамі. Аляксандр Ельскі, у вядомым «Слоўніку геаграфічным Каралеўства Польскага і іншых славянскіх краёў» (т. 7, 1886, с. 875), піша: «Калісьці Парычы былі старосцінскім мястэчкам... Пасля апошняга падзелу Рэчы Паспалітай (мястэчка.— Г.К.) падаравана імператрыцай Кацярынай адміралу Пушчыну. У 1860 годзе генераліха Марыя Пушчына (жонка Міхаіла Іванавіча.— Г. К.) заснавала ў Парычах жаночы пансіён на 25 паненак, выключна дачок асоб духоўнага звання... Апрача гэтага жаночага вучылішча, што старанна ўтрымліваецца, ёсць тут і валасное вучылішча для хлопцаў і дзяўчат, на 2 аддзяленні. У адкладанні толькі, што маейтак Парычы быў падараваны адміралу Пушчыну, дзеду Міхаіла Іванавіча, не Кацярынай II, а крыху пазней — Паўлам I. У біяграфіі адмірала Пушчына ўспамінаецца: «У дзень каранавання імператара 5 красавіка 1797 года Пушчыну найвысачэйша было падаравана 1300 душ сялян у старостве Бабруйскай, Мінскай губерні (гэта ўзнагарода была вышэйшаю па колькасці душ, раздзеленым у той час імператарам)» (Русский биографический словарь. СПб., 1910, т. 15, с. 345).

Імя Пушчыных нярэдка сустракаецца ў дакументах Цэнтральнага гістарычнага архіва БССР у Мінску. У фондзе Мінскай дваранскай дэпутатскай зборніцы ёсць радаводная справа Пушчыных, якія праз сваю зямельную ўласнасць належалі да дваранства Мінскай губерні (ф. 319, воп. 5, спр. 166). Рознага роду перапіска, звязаная з Пушчынамі, вялася Мінскай духоўнай кансісторыяй: аб зацвярджэнні метрык (ф. 136, воп. 1, спр. 25839), аб пабудове царквы ў Парычах (таксама, спр. 25973). У 1875 годзе ў «Мінскіх губернскіх ведамостях» (№ 28) друкавалася аб'ява пра выклік спадчыннікаў Міхаіла Іванавіча Пушчына, які памёр 25 мая 1869 года.

Матэрыялы пра сувязі з Беларуссю дэкабрыста Міхаіла Іванавіча Пушчына, чалавек, які сябраваў з А. С. Пушчыным і Л. М. Талстым, цікавыя самі па сабе. Але яны заслугоўваюць нашай увагі і таму, што дазваляюць паправіць памылку ў публікацыях успамінаў Абуховіча.

Генадзь КІСЯЛЕУ.

На беларускіх ЗЕМЛЯХ

3 4 па 10 кастрычніка
4 кастрычніка, 19,30
КАНЦЭРТ ДЗЯРЖАЎНАГА
АНСАМБЛЯ ТАНЦА РАСІІ.
У праграме танцы народаў СССР.
7 кастрычніка, 14,25
«КВІТНЕЙ, МАЯ ЗЯМЛЯ!».

У літаратурна-музычнай кампазіцыі прагучаць песні беларускіх кампазітараў. Выканаўцы: вакальна-інструментальны ансамбль «Песняры», «Сябры», заслужаны артыст БССР Л. Барткевіч, Вершы беларускіх паэтаў чытаюць артысты мінскіх тэатраў.

7 кастрычніка, 19,20
«У ЖЫВАПІСЕ, ГРАФІЦЫ, СКУЛЬПТУРЫ!».

Перадача прысвечана аднаму са старэйшых беларускіх графікаў А. Тычыне і мастаку па шкле Г. Ісаевічу. Вядучая — мастацтвазнавец В. Каваленка.

7 кастрычніка, 20,15
«ВЯНОК ДРУЖБЫ!».

Канцэртная праграма з удзелам музычных калектываў братніх рэспублік.

8 кастрычніка, 11,25
«СЛОВА — ПАЗІІ!».

Ігар Шклярэўскі чытае і каменціруе сваю паэму «Слова аб Куліковым полі», створаную па матывах «Сказання пра Мамаева пабоішча».

8 кастрычніка, 18,00
«НАШЫ ГОСЦІ!».

Вы сустранецца з калектывам Ленінградскага тэатра імя Ленінскага камсамола. Будучы паказаны ўрыўкі са спектакляў «Усё яго жыццё», «Стары дом», «Грошы для Марыі», «Фауст». Вядучы — галоўны рэжысёр тэатра Г. Апарноў.

8 кастрычніка, 22,35
«СУСТРЭНЕМСЯ ПАСЛЯ АДЗІНАЦЦАЦІ!».

Музычная праграма з удзелам эстонскага вакальна-інструментальнага ансамбля «Вітамін».

9 кастрычніка, 14,25.
Д. ПАТРЫК. «ДАРАГАЯ ПАМЭЛА».

Спекталь Сяврдлоўскага акадэмічнага тэатра драмы.

9 кастрычніка, 18,10
«ЖЫЦЬ, ЯК ЛЮДЗІ!».

Перадача пра творчасць І. Пташнінава. Вы ўбачыце інсцэніраваныя ўрыўкі з рамана «Мсціжы», апавесці «Найдорф», адзначанай Дзяржаўнай прэміяй БССР; урывак з тэлефільма «Тартак» паводле аднайменнай апавесці.

У перадачы прымаюць удзел крытыкі С. Андрэюк і В. Бечык.

9 кастрычніка, 19,20.
СТУДЫЯ «ЭФІР» ПАКАЗВАЕ...

«Мінск. Крышталёныя струмені». Кінамастэчка.

10 кастрычніка, 19,30.
ПАКАЗВАЕ ГОМЕЛЬ. Літаратурна-мастацкі часопіс «Радзімычы».

10 кастрычніка, 21,35
«САЮЗ МАСТАЦТВА І ПРАЦЫ!».

Капыль — край старадаўніх легенд, паданняў, песень. Радзіма пісьменнікаў і паэтаў Цішка Гартнага, Міколы Хведаровіча, Анатоля Астравіна, Адама Русака. У гацях у працаўнікоў Капыльскага раёна — пісьменнік Ян Сырыган, мастак У. Пасюкевіч, генерал-маёр медыцынскай службы М. Лушчыцкі, народныя артысты рэспублікі І. Шыкунова, І. Сарокін, В. Чарнабаеў, заслужаныя артысты БССР Т. Раеўская, Я. Еўдакімаў, Л. Барткевіч.

Вядучая-каментатар Э. Язерская.

Кнігарні ПІСЬМЕННІКА

І. НАВУМЕНКА, Янка Купала, Януб Колас. На рускай мове. М., «Советский писатель», 1982.—75 к.

П. МАКАЛЬ. Выбраныя творы ў двух тамах. Мн., «Мастацкая літаратура», 1982.—3 р. 40 к.

М. ТАНК. Лірыка. Серыя «Бібліятэка беларускай паэзіі». Мн., «Мастацкая літаратура», 1982.—70 к.

М. ТАНК. Нарачанскія сосны. На рускай мове. М., «Художественная литература», 1982.—95 к.

Ж. СІМЯНОН. Першая справа Мегрэ. Раман. Пераклад з французскай Н. Мацяш. Мн., «Юнацтва», 1982.—40 к.

«Літаратура і искусство» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісатэлей БССР. Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856 П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
АТ 02453 П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарава, 19.

ТЭЛЕФОНЫ: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адзнака сакратара — 33-19-85, аддзела публіцыстыкі — 33-19-65, аддзела прозы і паэзіі — 33-24-62, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-22-04, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-21-53, аддзела выяўленчага мастацтва — 33-22-04, аддзела культуры — 33-19-65, аддзела інфармацыі — 33-24-62, аддзела мастацкага афармлення і машынапіснага бюро — 33-44-04, фоталабараторыі — 33-24-62, выдавецтва — 23-52-85, бухгалтэрыі — 23-77-65, карэктарскай — 33-20-64.

Рэдакцыя прымае і разглядае апавяданні, нарысы, артыкулы — да 12 старонак, рэцэнзіі, інтэр'ю, карэспандэнцыі, нататкі — да 6 старонак, вершаваныя творы — не больш як 150 радкоў. Матэрыялы прымаюцца надрукаванымі на машыцы ў двух экзэмплярах. Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Аляксей ЖУК.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Аляксей АСІПЕНКА, Ефрасінья БОНДАРАВА, Барыс БУР'ЯН, Мікола ГІЛЬ (намеснік галоўнага рэдактара), Уладзімір ГНІЛАМЕДАЎ, Канстанцін ГУБАРЭВІЧ, Васіль ІВАШЫН, Віктар КАВАЛЕНКА, Ігар ЛУЧАНОК, Уладзімір НЯФЕД, Нічыпар ПАШКЕВІЧ, Міхаіл САВІЦКІ, Барыс САЧАНКА, Язэп СЕМЯЖОН, Юрый СЕМЯНЯКА.

Адказны сакратар Пятро СУШКО.